magazin istoric

ANUL XIV Nr. 8 (161) AUGUST 1980

ЦЕЛЕСТИНЕЛЬЗЯ ОДНУ ДУШУ ЗАВОЕВАТЬ

magazin istoric

Revistă de cultură istorică

Anul XIV

Nr. 8 (161)

august 1980

Redactor şef
CRISTIAN POPIŞTEANU

Redactor şef adjunct
NICOLAE MINEI

Colegiul redacţiei
DUMITRU ALMAŞ
CONSTANTIN ANTIP
VIRGIL CÂNDEA
NICOLAE COPOIU
LUDOVIC DEMÉNY
TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ŞTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DIMBOVIŢA
ŞTEFAN ŞTEFĂNESCU

① ②

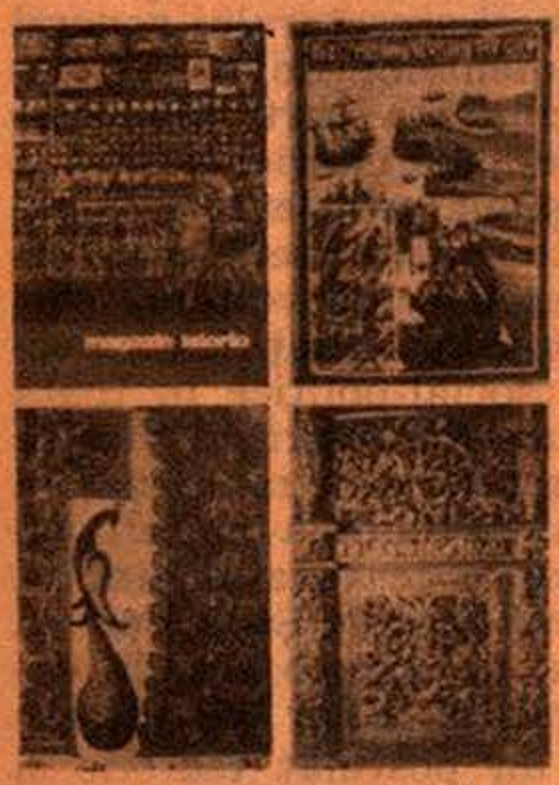

③ ④

SUMAR

AL XV-LEA CONGRES INTERNAŢIONAL DE ŞTIINŢE ISTORICE

● **Gîndirea creatoare a preşedintelui NICOLAE CEAUŞESCU** 2

● **Istoria — disciplina cea mai umană:**
A. Petric, Şt. Ştefănescu, I. Ceauşescu, Gh. Zaharia, C. Murgescu, P. Teodor, T. Georgescu 5

● **Oaspeţi la congres:**
M. François, I. I. Minţ, Liu Simu, M. Thomson, H. Seton-Watson, E. Barker, M. Crowder, F. M. L. Thompson, D. Obolensky — intervievaţi de C. Popişteanu, N. Minei, V. Zaharescu 10

● **Presa clandestină — leagănul Rezistenţei franceze:**
Henri Michel 16

● **Un mileniu de istorie europeană. Lungul drum al modernizării:**
Richard V. Burks 20

● **Mesaj radiofonic:**
Ferruccio Parri 24

● **Goţii la Dunăre:**
Herwig Wolfram 26

● **Cow-boyul (II):**
Claude Fohlen 28

● **Eminenţa cenuşie a lui Hitler:**
Martin Broszat 33

Regimentul 115 infanterie în insurecţia din august 1944:
Victor Popescu 36

Comuniştii cheamă la luptă armată:
Gyula Kállai 40

Dave şi stăpînii lor — aşezările civile din munţii Orăştiei:
Ştefan Ferenczi 45

Dacii în Anglia 47

Un triunghi al gloriei româneşti (II):
H. M. Berthelot, C. Kiriţescu 48

Jurnalul meu. 1900:
V.A. Urechiă 55

● **Cărţi sosite la redacţie...** 61 ● **Concursul Magazin istoric, ediţia II/1980...** 61 ● **Poşta Magazin istoric...** 62

COPERTELE NOASTRE

De la străvechii meşteri populari şi pînă la creatorii de astăzi, istoria reprezintă un permanent şi generos izvor de inspiraţie:

① **Volevozi.** Pictură de Georgeta Năpăruş

② Frescă murală de la Sucevița; **stînga jos:** detaliu dintr-o frescă aflată la Arbore. Din albumul **Rumania Painted Churches of Moldavia,** editat de **The New York Graphic Society,** împreună cu **UNESCO**

③ Bogate miniaturi din documente de cancelarie: detaliu de pe un hrisov din vremea lui Radu Mihnea, domn în Ţara Românească şi Moldova între 1611 şi 1629

④ Tîmpla ctitoriei Cotroceni din Bucureşti — detaliu **(Istoria — disciplina cea mai umană, p. 5)**

Macheta artistică a copertelor: arhitect Ascanio Damian.

15 ani de la Congresul IX al P.C.R.

Gîndirea creatoare a președintelui NICOLAE CEAUȘESCU

VASTELE ORIZONTURI ALE ISTORIOGRAFIEI ROMÂNEȘTI

În activitatea politico-ideologică a partidului nostru, istoriei, ca, dealtfel, ansamblului științelor sociale, i se conferă un rol deosebit, întrucît, prin cunoașterea trecutului, omul poate păși mai lesne către viitor, pe un drum mai ușor de întrezărit.

Încă din perioada de început a afirmării proletariatului, ideologii săi au supus istoria investigației științifice, cu ajutorul metodologiei marxiste. Această preocupare s-a accentuat de-a lungul timpului, fiind expresia concretă a necesităților dictate de interdependența dintre teorie și practică, în general, a legăturii dintre teoria și practica revoluționară, cu exigențele ei de ansamblu, dar și concret istorice, pe care le-a pus și le pune în evidență dinamica procesului revoluționar.

Înaintînd treptat pe calea luminoasă a revoluției și construcției socialiste, partidul nostru a cîștigat o imensă experiență politică și revoluționară. Ea se prezintă, fără îndoială, ca o expresie atît a aplicării adevărurilor generale ale materialismului dialectic și istoric la realitățile concret-istorice ale țării noastre, cît și a dezvoltării autentice a teoriei, ca o contribuție certă la tezaurul gîndirii social-politice contemporane. Sinteza strălucită a acestei experiențe o constituie însăși elaborarea **Programului Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism**, care este, așa cum preciza secretarul general al partidului, „carta noastră fundamentală ideologică, teoretică și politică, expresia marxism-leninismului creator în România".

Cu tezele lor de mare preț, izvorîte dintr-o analiză profund științifică a „întregii dezvoltări istorice a poporului român" și îndeosebi a structurilor societății socialiste românești, văzute pe fundalul mai general al marilor procese și transformări care au loc în lumea contemporană, **Programul** și opera secretarului general al partidului — operă reunită, în ceea ce privește contribuția tovarășului Nicolae Ceaușescu la înțelegerea istoriei ca știință, într-un volum recent publicat de Editura militară sub auspiciile Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., sub titlul **Istoria patriei și a Partidului Comunist Român în opera președintelui Nicolae Ceaușescu** — au fertilizat întreg ansamblul activității partidului și poporului nostru, care a cunoscut în cei 15 ani, scurși de la Congresul IX al P.C.R., perioada istorică cea mai dinamică și rodnică. Efectele acestor teze se resimt puternic și în domeniul istoriografiei, al gîndirii istorice actuale, ultimii 15 ani de istorie românească fiind și în acest domeniu anii celor mai mari împliniri.

Analiza atentă a operei secretarului general al partidului, a documentelor de partid relevă preocuparea susținută a partidului nostru pentru angajarea fermă a istoriei ca știință în fluxul tot mai viu și mai accelerat al practicii sociale, relevă aportul deosebit al tovarășului Nicolae Ceaușescu la dezvoltarea cercetării istorice. „Interpretarea științifică, obiectivă, a evenimentelor social-politice în toată complexitatea lor — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu, încă în urmă cu mai mulți ani — poate fi făcută numai în lumina materialismului dialectic și istoric, cea mai înaintată concepție despre lume și viață". Și trebuie să menționăm că aceasta nu este o simplă cerință, o directivă trasată celor ce slujesc frontul istoriei. Este un postulat teoretic și metodologic dictat de însăși practica con-

struirii noii noastre culturi, de procesul luptei revoluționare, pe temeiul căruia științele sociale, deci și istoria, trebuie să-și realizeze menirea lor atît pe linia investigării realității social-politice, cît și pe aceea a modelării conștiinței oamenilor, a îmbogățirii imaginii lor despre societatea la a cărei devenire iau parte activă. În concepția partidului nostru, a secretarului său general, istoria este văzută ca parte esențială a întregii activități politice și ideologice de edificare a noii orînduiri, de formare a omului nou, cu o înaltă conștiință patriotică, revoluționară. Analizate prin această prismă, problemele ce confruntă istoria la noi în țară nu sînt obiect al unor preocupări savante, ci „probleme ale teoriei și ideologiei comuniste și de ele nu se pot ocupa decît aceia care își însușesc și aplică ideologia și concepția comunistă despre lume".

Pornind de la conținutul acestor imperative politico-ideologice — cărora a trebuit și va trebui să le răspundă istoriografia noastră — singurele în măsură să permită punerea într-o lumină cît mai clară a tradițiilor progresiste, făurite de-a lungul timpului de către cei ce au făcut să înflorească pe aceste meleaguri cultura și civilizația, să asigure redarea cu spirit de obiectivitate a nenumăratelor pagini minunate pe care le-a înscris cu sîngele său poporul român, în lupta-i pentru libertate socială și națională, partidul nostru s-a pronunțat și se pronunță cu hotărîre pentru întronarea unui spirit critic științific autentic. A cerut să se facă totul pentru fortificarea necontenită a conștiinței critice, necesară oricărui domeniu de creație. Numai un spirit critic pronunțat poate fertiliza și în istoriografie procesul de decantare a valorilor, poate contribui la creșterea eficienței acțiunii de valorificare a tot ce a fost cu adevărat progresist, revoluționar, poate sluji la afirmarea intereselor fundamentale ale maselor și, în ultimă instanță, la ascensiunea poporului pe treptele progresului social. Existența unui asemenea climat critic, animat de spiritul nobil al adevărului științific, este în măsură să ușureze „promovarea unei concepții istorice cu adevărat revoluționare".

Nu este necesar a mai sublinia că spiritul critic și conștiința critică, în semnificația lor actuală, sînt departe de înțelegerea îngust-dogmatică, deformată și deformatoare. Este marele merit istoric al partidului nostru, al secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, că a fructificat cutezător și pe deplin forța creatoare a marxismului, repunîndu-l în valoarea sa metodologică și cognitivă, perioada de după Congresul IX al P.C.R. fiind deosebit de rodnică și în acest domeniu. Partidul, secretarul său general au acționat ferm pentru eliminarea dogmatismului, pentru înlăturarea demagogiei, a frazeologiei și comentariului rudimentar, au făurit în mod treptat acel climat propice creației științifice, au deschis cîmp larg de manifestare investigării trecutului, ceea ce a permis nu numai o substanțială revedere a locului și rolului istoriei ca știință în viața politică, ideologică și cultural-științifică a țării, dar și o reconsiderare principială a metodologiei marxiste de cercetare, în concordanță cu exigențele reale ale spiritului științific. În felul acesta, s-a putut obține o imagine calitativ nouă cu privire la propria noastră devenire și la locul nostru în concertul contemporan al culturii și civilizației umane, la contribuția pe care trebuie să o aducă națiunea română la acest tezaur.

Acesta este temeiul în baza căruia tovarășul Nicolae Ceaușescu a ținut să aprecieze, nu o dată, că „succesele obținute de partidul nostru, îndeosebi începînd cu Congresul al IX-lea, sînt nemijlocit legate de faptul că el a rupt cu hotărîre cu concepțiile vechi, rigide, luînd atitudine fermă împotriva a tot ceea ce nu mai corespunde noilor condiții economico-sociale, promovînd cu curaj noul în toate domeniile de activitate". În asemenea condiții, de modelare a unui cîmp ideologic nou, curățat de igredientele schematismului, au fost posibile atît reconsiderarea activității unor personalități politice marcante ale istoriei neamului, cît și o așezare mai obiectivă în matca spiritualității noastre a contribuțiilor unor mari creatori de cultură. Cu alte cuvinte, s-a restituit conștiinței istorice a poporului o bună parte din imaginea unei bogate activități creatoare, atît ca dimensiuni, cît și ca profunzime a cugetării, ca încărcătură de simțiri patriotice, întrucît toți acești mari cărturari, prin ceea ce au produs, prin ceea ce au adus în viața spirituală a unei epoci sau a alteia, au exprimat, aproape inevitabil, gînduri și aspirații ale poporului.

Sub semnul acestei deschideri, lărgite și mai mult prin viziunea de largă respirație pe care au adus-o lucrările Congresului XII al partidului, slujitorii muzei Clio se simt obligați să-și intensifice eforturile de cunoaștere și de răspîndire a cunoștințelor de istorie, să-și aducă o contribuție tot mai mare la făurirea omului nou, constructorul conștient al societății socialiste multilateral dezvoltate, la înaintarea treptată spre comunism, să contribuie la afirmarea politicii generale de pace și prietenie, de colaborare între popoare, pe care o promovează cu atîta consecvență partidul și statul nostru.

Un moment de primă însemnătate pentru știința istoriei și pentru slujitorii ei l-a constituit întîlnirea de lucru a tovarășului Nicolae Ceaușescu cu reprezentanți ai oamenilor de știință din domeniul istoriei, consacrată pregătirii celui de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice, care se deschide în aceste zile la București. Noul dialog de lucru al secretarului general al partidului cu reprezentanții istoriei a constituit o strălucită reafirmare a concepției științifice a partidului nostru în domeniul istoriei. S-a pus încă o dată în evidență rolul istoriei în descifrarea adevărului științific, în cunoașterea și prețuirea reciprocă dintre popoare, în dezvoltarea conlucrării și prieteniei între națiuni.

Înfățișînd sarcinile ce revin istoricilor români în cadrul pregătirilor pentru Congresul internațional de științe istorice — ce reu-

neşte în capitala ţării noastre cîteva mii de istorici străini din întreaga lume, între care mari personalităţi ale ştiinţelor istorice mondiale, cu influenţă şi prestigiu în rîndul oamenilor de ştiinţă din lume — tovarăşul Nicolae Ceauşescu a apreciat că este necesar să se acţioneze în aşa fel, încît congresul să contribuie la întărirea colaborării şi conlucrării între popoare şi naţiuni, între state, pornind de la principiile noi de relaţii internaţionale, care se afirmă cu putere astăzi în lume, ale deplinei egalităţi în drepturi, respectului independenţei şi suveranităţii fiecărei naţiuni, neamestecului în treburile interne ale altor popoare.

În acest context, tovarăşul Nicolae Ceauşescu a subliniat că istoria, deşi îşi propune să cerceteze trecutul, trebuie să pornească de la realităţile existente astăzi, pe care nimeni nu le mai poate schimba. Aceste realităţi arată că astăzi în Europa există naţiuni independente, state care au graniţe ce trebuie respectate — şi orice punere în discuţie a independenţei şi graniţelor lor înseamnă o politică revanşardă, care nu ar duce decît la război. Tocmai de aceea trebuie să se combată orice încercări de a pune în discuţie aceste realităţi existente astăzi în lume.

O abordare cu adevărat ştiinţifică nu poate ocoli adevărul că istoria omenirii, a popoarelor, din cele mai îndepărtate timpuri, este strîns legată de condiţiunile de muncă, de viaţă, de dezvoltarea treptată a forţelor de producţie, de lupta maselor populare pentru progres, libertate, independenţă. În procesul muncii, oamenii s-au constituit în comunităţi mai mici sau mai mari; în procesul muncii şi al perfecţionării mijloacelor de producţie, în lupta cu natura, ei au învăţat să lucreze împreună, să conlucreze şi să gîndească la ceea ce trebuie să facă pentru a rezista tuturor vitregiilor, pentru a-şi asigura o viaţă civilizată.

Aceasta înseamnă că, în activitatea lor, istoricii trebuie să pornească de la condiţiile generale în care s-a format şi dezvoltat un popor sau altul, de la raporturile de conlucrare între popoare şi strînsa interdependenţă a civilizaţiilor, şi nu de la momente şi fapte istorice izolate. Studiind procesele istorice, oamenii de ştiinţă trebuie să pună accentul pe acele fapte ce au favorizat contacte de viaţă şi influenţă reciproce între populaţiile meleagurilor pe care s-a născut şi afirmat poporul român, proces care a stat la baza formării naţiunii noastre, a popoarelor din Balcani, a altor popoare învecinate. Civilizaţia din această regiune este rodul conlucrării popoarelor, iar pentru poporul nostru aniversarea a 2 050 ani de la formarea statului geto-dac condus de Burebista, cea mai strălucită personalitate a ramurii de nord a tracilor, este un fericit prilej de evocare a spiritului de prietenie cu popoarele învecinate. Acelaşi proces, al strînsei conlucrări — a arătat secretarul general al partidului — s-a petrecut şi pe plan intern. Conlucrarea dintre Ţara Românească, Moldova şi Transilvania, îndeosebi interdependenţa lor economică au avut un rol hotărîtor în cristalizarea sentimentelor originii comune daco-romane şi ale unităţii naţionale, cărora Mihai Viteazul n-a făcut, de fapt, decît să le dea glas. A prezenta istoria României în contextul istoriei universale înseamnă a releva contribuţia culturii româneşti la civilizaţia materială şi spirituală a umanităţii.

Pentru ca opera istoricului să devină un factor al progresului general al omenirii, este necesar ca toate problemele trecutului să fie abordate în aşa fel, încît să ducă nu la ascuţirea divergenţelor şi contradicţiilor, ci la găsirea a ceea ce a fost şi este comun, la subliniera învăţămintelor pe care trebuie să le tragem pentru prezent şi viitor. În acelaşi timp, pentru ca istoria să contribuie la crearea unui viitor al prieteniei şi frăţiei tuturor popoarelor, ea trebuie să acţioneze ferm împotriva politicii imperialiste de forţă, de dictat, pentru o politică de largă conlucrare economică, cultural-ştiinţifică, de egalitate şi respect între toate popoarele.

Vasta tematică a celui de-al XV-lea Congres internaţional de ştiinţe istorice, care începe în capitala României socialiste, devenită gazda forumului mondial, în cea mai bună tradiţie a ospitalităţii româneşti, tematică ancorată mai mult decît la congresele precedente în problematica lumii contemporane, dovedeşte cît de actuale sînt pe un plan universal conceptele preşedintelui Nicolae Ceauşescu pentru dezvoltarea ştiinţei istoriei.

De pe aceste poziţii s-au pregătit istoricii români să întîmpine şi să ia parte activă la lucrările acestui congres. Prilej minunat şi unic pînă în prezent pentru istoriografia noastră de a face cunoscute ultimele rezultate ale investigaţiilor sale ştiinţifice, de a pune în evidenţă imagini elocvente şi de ansamblu ale devenirii poporului român, teze amplu elaborate, privind totalitatea procesului dezvoltării istorice, de a afirma, pe baza criteriilor argumentelor şi faptelor, a demonstraţiilor ştiinţifice, concepţia avansată de pe poziţiile căreia poporul român făureşte o nouă societate. Prilej minunat pentru istoricii noştri de a aduce — răspunzînd îndemnului partidului, al secretarului său general — o valoroasă contribuţie la afirmarea puternică a României în rîndul statelor lumii, a voinţei poporului român de a trăi în libertate, pace şi colaborare cu toate popoarele şi, în acelaşi timp, de a acţiona în aşa fel, încît prestigioasa reuniune de la Bucureşti să se afirme ca o puternică manifestare a cooperării ştiinţifice internaţionale, a luptei pentru destindere, pentru independenţă naţională şi pace.

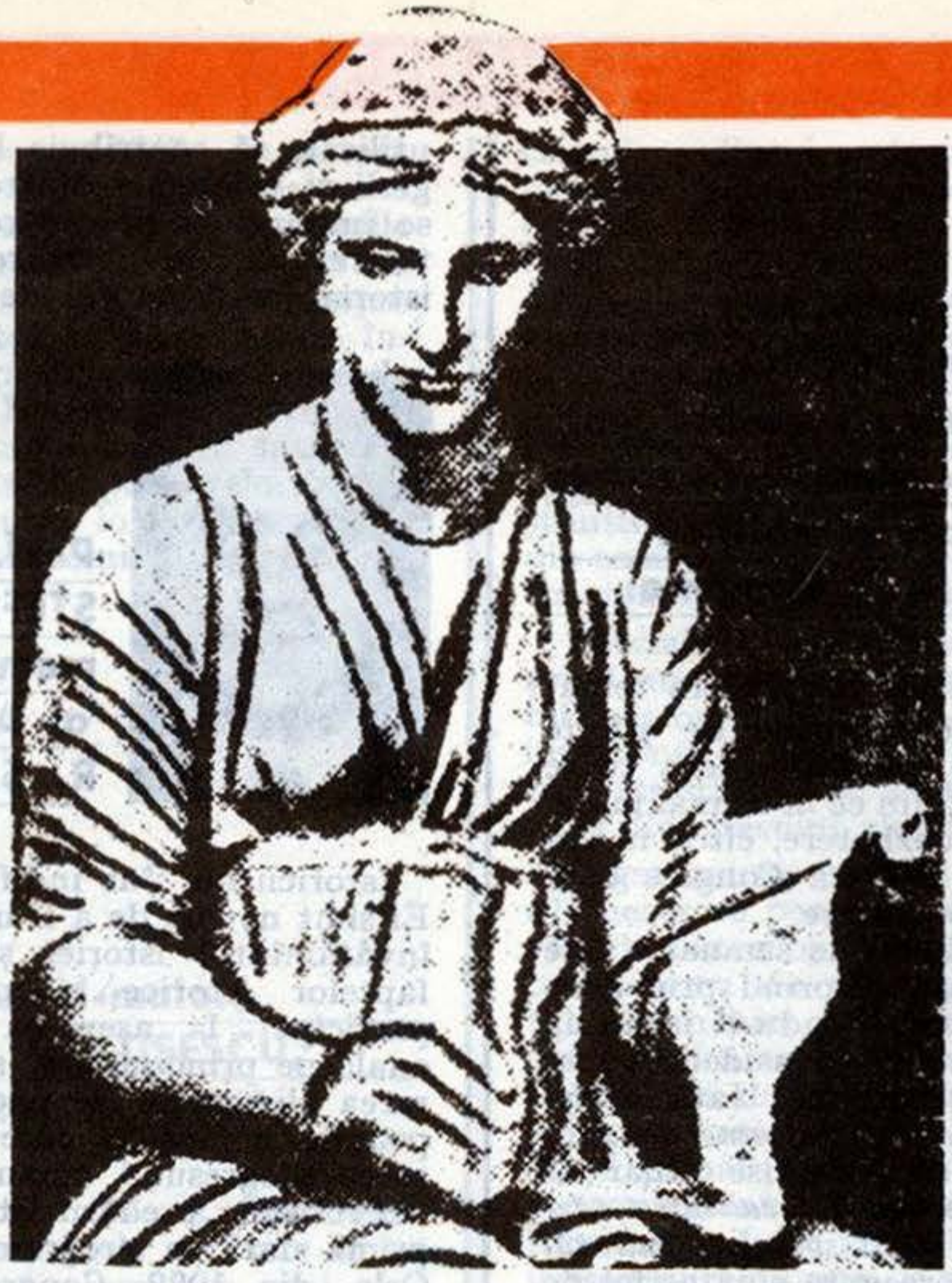

ISTORIA — DISCIPLINA CEA MAI UMANĂ

Între 10 şi 17 august, capitala Românlei va găzdui cel de-al XV-lea Congres internaţional de ştiinţe istorice (C.I.S.I.), prestigioasă întîlnire a istoricilor din întreaga lume, prilej de utile confruntări şi opinii, de adîncire a cunoaşterii bogatului tezaur al civilizaţiei umane.

Reamintim că congresul îşi va destăşura lucrările în cadrul a patru mari secţii: I. Mari teme, **II.** Metodologie, **III.** Cronologie **şi IV.** Organisme afiliate; **limbile de lucru vor fi: germana, engleza, spaniola, franceza şi rusa. Pentru şedinţele de deschidere şi de închidere ale congresului, ca şi pentru şedinţele secţiilor I şi II toate intervenţiile vor fi traduse simultan în germană, engleză, franceză şi rusă. Şedinţa de deschidere, ca şi cea de închidere vor avea loc în Sala mare a Palatului Republicli Socialiste România din Bucureşti. Secţia I îşi va desfăşura lucrările la Ateneul Român; secţia II în Sala mică a Palatului; secţia III la Universitatea II — Bd. Gheorghe Gheorghiu-Dej (4 amfiteatre). Organismele afiliate din cadrul secţiei IV vor lucra în: Universitatea I — Bd. Republicii (6 săli şi 6 amfiteatre), Universitatea II (4 săli şi 6 amfiteatre), Casa centrală a armatei, Sala mică a Palatului şi Institutul teologic.**

Rapoartele primite de Comitetul de organizare se tipăresc în trei volume şi vor fi distribuite tuturor participanţilor la sosirea lor în Bucureşti, astfel ca ei să-şi poată pregăti sau completa intervenţiile.

Intervenţiile vor fi anunţate preşedintelui şedinţei la începutul acesteia. Durata fiecărei intervenţii nu va depăşi 10 minute, rezumatele lor — 1-2 pagini dactilografiate — urmînd să fie înaintate secretariatului congresului. Aceste rezumate vor alcătui cel de-al patrulea volum al Actelor congresului.

În întîmpinarea forumului mondial al ştiinţelor istorice, eveniment ştiinţific de mare anvergură, Magazin istoric **a publicat începînd din 1977 numeroase articole, interviuri cu istorici români şi străini, informaţii despre pregătirea congresului.**

În ajunul deschiderii marii reuniuni ştiinţifice, organizată pentru prima oară în ţara noastră, am reunit în jurul unei mese rotunde şapte istorici români spre a împărtăşi gîndurile lor cititorilor revistei noastre, pe filiera tematică a celor patru secţii.

Prof. univ. dr. ARON PETRIC, membru corespondent al Academiei de științe sociale și politice din R. S. România:

Cum este și firesc, aria de cuprindere tematică a congreselor internaționale de științe istorice se îmbogățește continuu, ceea ce se reflectă atît în numărul, din ce în ce mai mare, al problemelor puse în dezbatere, cît și în varietatea lor. Cel de-al XV-lea Congres confirmă și el această constatare.

Ceea ce mi se pare demn de semnalat este prezența unor teme care surprind prin noutatea lor, în unele cazuri lăsîndu-ți impresia că se depășesc frontierele — considerate tradiționale — ale științei istorice. Iată astfel de teme: *Femeia în societate; Forme ale problemelor păcii în istorie* (înscrise chiar la secția *Mari teme*); *Teoria și realitatea războiului* sau *Sportul, un fapt social și cultural* etc. Și totuși cît de prezente sînt astfel de probleme în viața omenirii și, prin aceasta, cît de „istorice" sînt ele!

Dealtfel mi se pare că, în general, preocupările congresului se apropie cu tot mai multă îndrăzneală de frămîntările societății omenești — și nu numai din trecut, ci și din zilele noastre. Stau mărturie, în acest sens, teme ca: *Dezvoltare și subdezvoltare în lume, în sec. XX; Progres științific și tehnic și coexistență pașnică în epoca contemporană* etc.

Din dezbaterea unor astfel de probleme — în care își vor exprima opiniile istorici de diferite concepții și formații și din multe zone ale planetei noastre — sînt de așteptat constatări și concluzii noi, unele de natură să arunce prețioase lumini pe drumul omenirii spre progres.

În ce mă privește, am pregătit, împreună cu prof. Eugen Stănescu, un raport cu caracter metodologic privind *Limbajul istoricului*, în care reliefăm faptul că, drept urmare a progresului rapid înregistrat în ultimul timp în domeniul tuturor științelor, s-a produs o îmbogățire și a terminologiei cu care operează acestea, ceea ce nu poate să nu afecteze și limbajul istoricului. Se pune, așadar, problema transferului unor termeni sau expresii din sfera altor științe, sociale sau chiar fizico-matematice, în limbajul cu care operează istoricul. Punem în discuție, de asemenea, necesitatea realizării unei accepțiuni unitare în cazul utilizării unor termeni care circulă cu sensuri diferite, cum ar fi *cultură* și *civilizație, epocă, ev, perioadă, etapă* etc. În abordarea temei noastre pornim de la necesitatea ca istoria, prin conținut dar și prin limbajul utilizat, să contribuie la consolidarea înțelegerii și prieteniei dintre popoare, cerință ce se impune cu precădere în cărțile destinate tineretului, în formarea conștiinței căruia istoria joacă un rol de primă mînă.

Prof. univ. dr. ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU, membru corespondent al Academiei R. S. România:

Istoricii nu sînt indiferenți practicii vieții. Ei simt nevoia de a fi utili și de a servi. Prin învățămîntul istoriei și prin interpretarea faptelor istorice ei participă, trebuie să participe, la așezarea relațiilor internaționale pe principii noi, să contribuie la asigurarea climatului de pace spre care tind popoarele și fără de care nu e posibilă realizarea progresului uman.

Problema predării istoriei a figurat pentru prima dată în programul Congresului de la Oslo, din 1929. Congresul de la București își propune ca în limitele temei *Locul și rolul istoriei, în cadrul învățămîntului secundar, pentru formarea omului secolului XX* să definească contribuția istoriei, alături de celelalte științe sociale și economice, la cunoașterea dinamicii și structurii procesului istoric, să sugereze metodele ce ar trebui aplicate în această acțiune, să facă cunoscute rezultatele obținute în cadrul numeroaselor cooperări ale istoricilor din diferite țări, pentru a îmbunătăți manualele de istorie. Lucru cu atît mai necesar cu cît astăzi locul pe care ar trebui să-l ocupe istoria în procesul de educație este, în multe țări, controversat.

În noiembrie 1977, capitala țării noastre a găzduit colocviul internațional, la care au participat reprezentanți ai statelor semnatare ale actului final de la Helsinki, cu tema: *Preocupări pentru reflectarea corectă a istoriei, civilizației și culturii popoarelor europene în manualele școlare și cursurile universitare.* Dialogul angajat atunci a condus la concluzia că, indiferent de modul concret în care se realizează, într-o țară sau alta, studiul istoriei trebuie să contribuie, prin tot ce are el mai important, la educarea tineretului și a adulților în spiritul respectului reciproc între popoare, al păcii și înțelegerii internaționale. Se impune, în acest sens, ca istoria popoarelor, indiferent de mărimea lor, să fie oglindită corect în manuale, să fie reliefat ceea ce le este comun, lupta lor pentru libertate și progres, acțiunile de cooperare pe multiple planuri. Alături de manuale, prin presă și prin alte mijloace, să se realizeze, pe lîngă educarea în spirit național-patriotic, întă-

CLIO

rirea respectului pentru tradiţiile şi cultura fiecărui popor, să fie difuzat tot ceea ce a creat mai bun omenirea în toate domeniile de activitate şi ale cunoaşterii umane, să nu se admită propagarea rasismului, a propagandei războiului, a tot ceea ce poate învrăjbi popoarele. Congresul internaţional de ştiinţe istorice de la Bucureşti va stimula, sînt sigur, căutările creatoare în întărirea conştiinţei istoriei în rîndul popoarelor lumii, forţă puternică în eforturile lor de a-şi afirma virtuţile, în crearea unei lumi a păcii şi progresului.

General-maior,
ILIE CEAUŞESCU,
doctor în istorie:

După cum ştim, secţia IV a forumului mondial reuneşte organismele afiliate congresului şi cuprinde arii tematice mai restrînse (istorie militară, istoria celui de-al doilea război mondial, istoria economică etc.). În primele două zile ale Congresului internaţional de ştiinţe istorice — 11 şi 12 august — vor avea loc colocviile comitetelor sau comisiilor internaţionale din secţia IV. Comisia română de istorie militară va fi gazdă a conferinţei Comisiei internaţionale de istorie militară (C.I.I.M.), organism afiliat instituţiei organizatoare a congresului, Comitetul internaţional de ştiinţe istorice. Reunind 30 comisii naţionale, C.I.I.M. va dezbate şi adînci două mari teme de interes istoriografic: *Relaţii între armată şi societate* şi *Teoria şi realitatea războiului*. Dezbaterile vor demonstra, fără îndoială, necesitatea obiectivă, stringentă a eliminării fenomenului război din viaţa popoarelor, cedînd locul dialogului înţelegerii şi păcii în lume.

Pînă la data cînd revista noastră a intrat la tipar, s-au înscris, pentru a lua parte la lucrările acestei conferinţe internaţionale de istorie militară, 147 istorici din 25 ţări ale lumii — Europa, Asia, America şi Africa. Cercetători de prestigiu, ofiţeri cunoscuţi pentru preocupările lor ştiinţifice, cadre universitare se vor întîlni, în zilele de 11 şi 12 august, într-un amplu schimb de idei în problematica vastă a cîmpului de referinţă.

Conferinţa îşi va desfăşura lucrările în şedinţe plenare şi în cadrul a două secţii, corespunzătoare celor două teme de interes ale reuniunii. Comisiei naţionale române de istorie militară i-a revenit înalta cinste ca în cadrul şedinţei plenare să prezinte raportul general al Comisiei internaţionale, intitulat *Evoluţia istorică a relaţiei armată-societate*. Cu acelaşi prilej, vor fi prezentate referate ale comisiilor naţionale din Italia, Franţa, S.U.A. şi U.R.S.S. În cadrul celor două secţii, vor fi susţinute peste 30 comunicări, rod al investigaţiei ştiinţifice a istoricilor în domeniul militar din comisiile naţionale afiliate, obiect şi ele, cu siguranţă, al unor ample discuţii.

Specialiştii români se pregătesc să desfăşoare un bogat şi prietenesc schimb de opinii cu istoricii de peste hotare, prin comunicări, intervenţii şi discuţii, atît în cadrul activităţii ştiinţifice a C.I.I.M., cît şi în cel al secţiilor Congresului mondial de ştiinţe istorice.

Organizatorii români au luat toate măsurile necesare pentru a asigura un cadru adecvat dezbaterilor fructuoase şi, concomitent, cunoaşterea de către participanţi a realităţilor României socialiste, a trecutului ei bogat şi a frumuseţilor sale naturale. Lucrările Conferinţei de istorie militară vor avea loc în edificiul Casei centrale a armatei, atît în şedinţe plenare cît şi în cele două secţii. Un program minuţios alcătuit va oferi participanţilor excursii sau vizite de documentare în diverse locuri istorice, la monumente de cultură şi artă, în zone turistice şi etnografice etc. Gazdele Conferinţei internaţionale de istorie militară aşteaptă cu încredere deschiderea acestei prestigioase reuniuni ştiinţifice, convinse că ea va constitui un nou eveniment pe planul mai bunei cunoaşteri reciproce, întăririi prieteniei şi colaborării internaţionale, va contribui la întărirea păcii şi destinderii europene şi mondiale.

Dr. GHEORGHE ZAHARIA,
director adjunct
al Institutului de studii
istorice
şi social-politice
de pe lîngă
C.C. al P.C.R.:

Un alt colocviu ce se va desfăşura în cadrul Congresului este cel organizat de Comitetul internaţional de istorie a celui de-al doilea război mondial şi de o comisie română sub preşedinţia lui Ion Popescu-Puţuri, directorul Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. Acesta va dezbate, în două zile, în Sala mică a Palatului, tema — foarte importantă — *Propaganda în anii celui de-al doilea război mondial. Metode,*

obiective, *rezultate*, ce va fi expusă în 18 referate şi mai multe comunicări şi intervenţii.

Apreciam, mai sus, tema ca foarte importantă, deoarece în anii celui de-al doilea război mondial propaganda a fost folosită într-o măsură şi cu o intensitate nemaiîntîlnite în conflictele de pînă atunci. Întrebuinţată ca o parte componentă a mijloacelor de luptă în războiul total purtat de coaliţia antihitleristă împotriva agresorului nazist, propaganda a contribuit considerabil la ridicarea moralului popoarelor angajate în încleştarea pe viaţă şi pe moarte cu cel mai periculos duşman al omenirii, precum şi la scăderea moralului adversarului, la clarificarea multor soldaţi şi ofiţeri ai acestuia asupra ţelurilor nedrepte şi criminale ale politicii şi războiului celui de-al III-lea Reich.

Istoricii noştri vor participa la acest colocviu cu două referate. Primul are ca temă *Propaganda rezistenţei şi a războiului antihitlerist în România*, iar cel de-al doilea, *Propaganda românilor din emigraţie pentru eliberarea ţării*. În esenţă, referatele vor scoate în relief faptul că propaganda rezistenţei româneşti a subliniat calea ce trebuia urmată de forţele naţionale patriotice şi antihitleriste pentru înfăptuirea obiectivului central al forţelor patriotice româneşti — redobîndirea deplină a independenţei naţionale, eliberarea de sub dominaţia Germaniei hitleriste, scoaterea ţării din războiul dus alături de aceasta, lichidarea urmărilor Diktatului nedrept de la Viena impus de puterile Axei, instaurarea unui regim democratic şi intrarea României în război împotriva Germaniei hitleriste, în cadrul coaliţiei Naţiunilor Unite, război susţinut cu toate forţele, inclusiv cu mijloacele propagandei, pînă la victoria finală.

Prof. univ. COSTIN MURGESCU, membru corespondent al Academiei R. S. România, directorul Institutului de economie mondială:

Aş dori să mă refer, în mod special, la locul relativ important pe care tematica celui de-al XV-lea Congres internaţional de ştiinţe istorice îl rezervă contribuţiei economiştilor. Firește, am în vedere, în primul rînd, specialiştii în istoria economică.

Nu este vorba numai despre reuniunile unor organisme internaţionale afiliate la C.I.S.I., cum este reuniunea *Asociaţiei internaţionale de istorie economică*, ce îşi propune să dezbată *Relaţiile economice între est şi vest începînd cu evul mediu*. Nici nu este vorba numai despre variatele rapoarte incluse în lucrările diferitelor secţiuni propriu-zise ale congresului, care permit abordarea unor aspecte economice, aş spune chiar pasionante, privind istoria evului mediu, ca şi istoria modernă şi contemporană. Am în vedere şi marile teme ale congresului, între care, de exemplu, analizarea Europei de Est ca arie de convergenţă a civilizaţiilor, ce suscită pe bună dreptate interesul economiştilor.

În acest context general, nu pot să nu mărturisesc totuşi o oarecare tristeţe în faţa unei anumite rarefieri a temelor incluse în unele dezbateri privind istoria modernă, ca de exemplu la subsecţiile *Relaţii între continente şi popoare* şi *Economii* sau, în dezbaterile privind istoria contemporană, la subsecţia privind *Munca şi gestiunea în conducerea industriei în sec. XX: forme de cooperare*.

Făcînd această mărturisire, sînt obligat, în acelaşi timp, să subliniez cu satisfacţie posibilităţile largi pe care le deschide specialiştilor preocupaţi de problematica economiei mondiale contemporane dezbaterea unor teme cum sînt cele privind *Dezvoltarea şi subdezvoltarea în lume, în sec. XX* (inclusă tot la una din subsecţiile de istorie contemporană) sau *Evoluţia economică, politică şi socială a Africii din 1914 pînă în zilele noastre* (pe care îşi propune să o discute Asociaţia istoricilor africani).

Punînd totul în balanţă, mi se pare esenţial faptul că congresul creează specialiştilor români cadrul necesar pentru rodnice schimburi de păreri cu colegii lor din întreaga lume, atît în probleme stricte de istorie economică, cît şi în probleme de teorie şi practică a relaţiilor economice internaţionale contemporane. Ceea ce nu poate fi decît în interesul progresului ştiinţelor economice româneşti. De unde şi cuvîntul de gratitudine pe care aş dori să-l adresez colegilor noştri istorici care organizează acest congres.

Prof. univ. dr. POMPILIU TEODOR, catedra de istorie, Facultatea de istorie a Universităţii din Cluj-Napoca:

Instituţionalizate cu decenii în urmă, congresele internaţionale de ştiinţe istorice cîştigă prin cea de-a XV-a ediţie, găzduită de capitala României, dimensiuni realmente universale, prin participări din toate continentele, reprezentînd toate orientările istoriografice. Pentru istoricii români, alegerea ţării noastre ca loc de desfăşurare a fost şi este un prilej de satisfacţie, deoarece pe această cale se recunosc, odată mai mult, rosturile istoricilor români în istoria congreselor internaţionale şi, totodată, credem noi, vocaţia

dialogală a culturii românești. În preajma deschiderii congresului, istoricii noștri nu pot să nu-și amintească contribuția marelui lor înaintaș Nicolae Iorga la organizarea și animarea colaborării istoricilor de pe toate meridianele. Să recunoaștem că istoria, definită de Iorga ca „disciplina cea mai umană dintre toate", este în măsură să constituie o punte de legătură între umanități. Istoriografia română, ca una ce a inițiat, odinioară, ca și azi, semnificative direcții de cercetare în aria sud-estului european, atașată idealului de cooperare, prezintă și de astă dată teme ce mărturisesc convergența civilizațiilor, funcția formativă, modelatoare a istoriei, ideea de comunicare a istoriei, de fapt teme care semnifică dialogul sub semnul muzei Clio.

De la acest dialog al istoriografiilor, istoricii români așteaptă, cu justificat interes, un schimb de opinii cu colegii de peste hotare, angajați, mulți dintre ei, în cercetarea spațiului central sud-est european sau direct în investigarea istoriei României. Avînd în vedere că ultimele două decenii au fost marcate de apariția unor contribuții remarcabile în domeniul studiilor române, că s-a realizat un incontestabil progres în cunoașterea fenomenului nostru istoric, noi sîntem interesați într-un schimb de opinii cu istoricii care și-au făcut o specialitate din istoria acestei părți a lumii. În realitate, cercetările multora dintre colegii noștri din străinătate ne întăresc convingerea că progresul studiilor istorice depinde în mare măsură de intensificarea dialogului istoricului cu diversitatea *istoriei realitate*, în funcție de care se poate angaja realmente un fertil schimb de opinii.

În ce mă privește, am avut onoarea ca, împreună cu distinsul meu coleg, Alexandru Duțu, binecunoscut în țară și peste hotare, ca specialist în domeniul studiilor comparate, să redactăm un raport intitulat *Iluminismul în centrul și sud-estul Europei și implicațiile lui social-politice*. Temă de istorie comparată, oglindind liniile mari ale problematicii luminilor în spațiul pomenit, am încercat s-o tratăm în concordanță cu rezultatele principale ale cercetărilor din acest domeniu.

Prof. univ. dr. doc. TITU GEORGESCU, prorector al Universității din București:

Pentru România, reuniunea internațională a istoricilor este prilejul deosebit de a arăta, direct, „pe viu", treapta de istorie la care a ajuns poporul nostru astăzi, cînd se află într-o impetuoasă dezvoltare sub semnul libertății, demnității, unității și suveranității naționale. Este și prilejul de a înfățișa, de la înalta tribună a acestui for științific, adevărurile despre istoria românească, pe care colegii noștri din numeroase țări le vor regăsi atît în dezbateri, în întîlniri la institute și alte foruri de cercetare, în muzee, sau cu prilejul vizitării locurilor istorice mai importante din patria noastră, atît de grăitoare pentru ce a însemnat trecutul unui popor demn.

CLIO

Ca și la celelalte asemenea întîlniri internaționale, avem datoria impusă de etica științifică să informăm pe colegii noștri din celelalte țări despre ceea ce e important pentru istoria României. Bineînțeles, nu vom monopoliza congresul cu problemele noastre, vom fi prezenți și cu multe intervenții de istorie universală, dar... Dar, dorim ca istoricii din țările Europei, Africii, Americii, Asiei, Australiei să plece din România în cunoștință de cauză cu toate problemele importante ale istoriei noastre, putînd oricînd, întorși în țările lor, să revadă documentele tipărite sau notele de la dezbateri care reflectă adevărul științific privind istoria României. Ei vor putea astfel să recitească materialele și actele de arhivă puse la dispoziție, să apeleze la institutele științifice din România spre a căpăta materiale documentare, necesare atunci cînd nu au o cunoaștere completă sau reală a istoriei noastre.

În discuții pe care le-am avut cu istorici din Belgia, Portugalia, Congo, Bangladesh, Japonia și din alte țări, aceștia și-au exprimat bucuria pentru faptul că al XV-lea Congres de științe istorice are loc în capitala României, loc al atîtor reuniuni internaționale științifice și culturale, loc care, în ultimul deceniu, este tot mai căutat pentru climatul foarte favorabil dialogurilor deschise, creatoare, de conlucrare și colaborare. Istoricul portughez Oliviera Marques afirma că România are vocația cooperării și e convins că la congres se vor dezbate, cu bune rezultate, cele mai interesante cuceriri ale cercetării și gîndirii istorice.

Asigurăm pe iubitorii de istorie din patria noastră, pe cititorii acestei mult îndrăgite, respectate și utile reviste — *Magazin istoric* — că toți istoricii României vor înnobila această vocație a dialogului. Este, în fond, aplicarea și în domeniul științelor istorice a spiritului pe care președintele Nicolae Ceaușescu îl promovează sub semnul comandamentelor mondiale de colaborare, progres, pace și necontenită ascensiune a civilizației omenirii.

Masă rotundă realizată de Ioana URSU

ÎN EXCLUSIVITATE PENTRU MAGAZIN ISTORIC

INTERVIURI PENTRU CONGRES

De cum a aflat că, după al XIV-lea Congres internațional de științe istorice, de la San Francisco, viitoarea reuniune a istoricilor va avea loc la București, Magazin istoric a acordat o deosebită atenție acestui eveniment important în istoriografia mondială. Revista noastră a fost cea dintîi din lume care a obținut un interviu, pe această temă de la profesorul Karl D. Erdmann, de la Universitatea din Kiel (R. F. Germania), președinte al Comitetului internațional de științe istorice (nr. 12/1977). De atunci, cititorii au avut prilejul să facă cunoștință, prin paginile Magazinului istoric, cu numeroase personalități care vor participa la congres.

Pentru a afla cum s-au pregătit confrații lor în vederea forumului de la București, ne-am adresat unor istorici din Franța, U.R.S.S., China, S.U.A. și Marea Britanie.

Iată răspunsurile căpătate.

O nouă etapă a cercetărilor istorice mondiale

MICHEL FRANÇOIS, secretar general al Comitetului internațional de științe istorice

Un om de talie scundă, cu o privire vioaie, concentrată, cu mișcări alerte și, totodată, cu acel mod specific formației universitare franceze de a se adresa interlocutorului într-un stil elaborat, elegant și precis, acesta este profesorul Michel François, pe care l-am întîlnit în preajma celui de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice de la București.

Îndelunga noastră conversație a avut, desigur, ca temă pregătirile, conținutul și semnificația apropiatului eveniment.

Istoricii francezi se pregătesc pentru Congresul de la București de mai mulți ani. Coordonarea acestor preparative este asigurată de Comitetul francez de științe istorice, care grupează totalitatea instituțiilor universitare, de cercetare, arhive, biblioteci, muzee, practic pe toți cei care se ocupă de istorie în învățămîntul superior, precum și alți membri cu titlu individual. Delegația franceză la congres se anunță deosebit de numeroasă. Cred că vor fi în total 200 delegați francezi, care vor reprezenta toate școlile, toate tendințele, toate orientările din istoriografia franceză contemporană.

Motivele pentru această masivă prezență franceză la București sînt multiple. Aș începe, desigur, prin a sublinia tradițiile și prezentul legăturilor franco-române, după cum știți, deosebit de strînse. De asemenea, în Franța avem o echipă de buni specialiști în istoria sud-estului european, ceea ce explică participarea multora dintre ei la congres. Istoricii francezi vor prezenta cîteva rapoarte, dintre care mi-aș permite să menționez cel despre *Femeia în societate*. La acest congres, nu numai că se va vorbi despre prezența femeii în istorie dar vor participa multe cercetătoare. Istoricii francezi pregătesc pentru congres o lucrare, *Bilanțul cercetărilor istorice în Franța, între 1965 și 1980*, în care prezentăm metodologia, mijloacele și rezultatele obținute, de la antepenultimul congres pînă acum.

De pregătirea congresului de la București s-a ocupat în mod special Comitetul internațional de științe istorice. Creat în 1926, cu scopul de a asigura legătura permanentă între istoricii din lumea întreagă, misiunea specială

a acestui comitet a fost de la început aceea de a organiza la fiecare cinci ani un congres internaţional. De curînd, am elaborat o lucrare sintetică privind activitatea comitetului în cei 54 ani de existenţă şi colaborarea sa cu comitetele naţionale. În pregătirea congresului de la Bucureşti, am lucrat în strînsă colaborare cu Comitetul naţional al istoricilor români. Am adresat tuturor comitetelor naţionale un chestionar privitor la cele mai semnificative, importante şi noi probleme care ar trebui luate în discuţie la Bucureşti. Pe baza răspunsurilor, am trecut la alcătuirea ordinei de zi, în care se găsesc atît marile teme, cît şi aspectele metodologiei, atît problemele cronologice, cît şi activităţile comisiilor internaţionale afiliate comitetului nostru.

Aş dori să remarc impresionantul efort depus de Comitetul naţional al istoricilor români şi de Comitetul de organizare al congresului, cu care am colaborat în permanenţă, pentru ca marea reuniune de la Bucureşti să fie la nivelul celor care au precedat-o. Am găsit întrunite în România toate condiţiile pentru aceasta. Nu este un secret că România are o şcoală istorică foarte activă şi cercetătorii din ţara dumneavoastră desfăşoară o muncă de calitate în toate domeniile. Istoricii români de astăzi sînt demni succesori ai lui Nicolae Iorga, savantul care a fost atît de legat de începuturile şi activitatea Comitetului internaţional de ştiinţe istorice. Sînt convins că organizatorii români ai congresului au făcut totul pentru a oferi participanţilor o ocazie de schimburi ştiinţifice de opinii, pentru a se cunoaşte mai bine şi, totodată, a cunoaşte mai bine România şi strălucita istorie a poporului român.

Personal, cred că al XV-lea Congres internaţional de ştiinţe istorice va constitui un eveniment, o nouă etapă de bilanţ şi confruntare a cercetărilor ştiinţifice, un punct de referinţă pentru istoriografia viitorului. În actualele timpuri, una dintre temele congresului mi se pare cu deosebire importantă, *Forme şi probleme ale păcii în istorie*. Iată de ce cred că acest congres va avea o mare semnificaţie, dacă va afirma ceva din înţelepciunea istoriei.

Înainte de a ne despărţi, profesorul Michel François s-a adresat prin cîteva cuvinte cititorilor noştri: Cunosc de multă vreme revista *Magazin istoric* şi admir calitatea articolelor pe care le publică şi care permit o mai bună cunoaştere a istoriei, acest tezaur comun al tuturor oamenilor. (vezi facsimilul mai jos).

Interviu consemnat de Cristian POPIŞTEANU

Istoricii sovietici s-au pregătit temeinic

I. I. MINŢ, membru al Academiei de ştiinţe a U.R.S.S.

Timp de patru zile, între 22 şi 25 aprilie 1980, la Constanţa, s-au desfăşurat lucrările celei de-a VII-a întîlniri a Comisiei mixte româno-sovietice de istorie care a dezbătut tema Legăturile dintre poporul român şi popoarele din Rusia în sec. XIX şi reflectarea lor în izvoare istorice din cele două ţări. **Delegaţia sovietică la această reuniune ştiinţifică a fost condusă de academicianul Isaak Izrailevici Minţ, vechi şi consecvent colaborator al revistei noastre[1], căruia i-am adresat, cu acest prilej, cîteva întrebări.**

[1] *Magazin istoric*, nr. 3/1970, 6-11/1977.

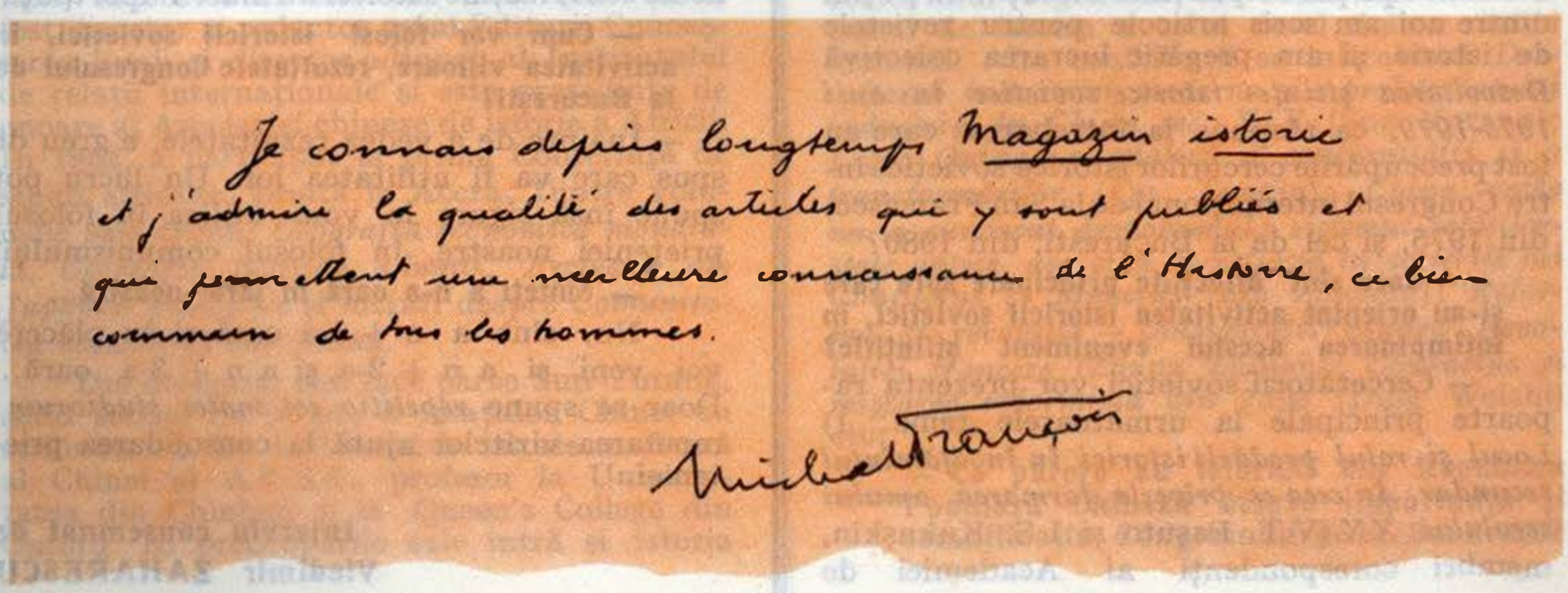
Je connais depuis longtemps Magazin istoric
et j'admire la qualité des articles qui y sont publiés et
qui permettent une meilleure connaissance de l'Histoire, ce bien
commun de tous les hommes.

Michel François

— Cu ce impresii vă întoarceți acasă după reuniunea la care ați luat parte? Ce ne puteți spune despre colaborarea cu istoricii români?

— Întîlnirile istoricilor din România și U.R.S.S. au loc anual. Pînă acum, s-au desfășurat patru în România și trei în U.R.S.S.

Judecînd după varietatea locurilor de întîlnire (București, Suceava, Constanța, Moscova, Samarkand etc.), s-ar putea spune că istoricii îmbină plăcutul cu utilul. Bineînțeles că acest lucru nu contravine cîtuși de puțin adevărului. Știința nu este numai muncă, ci și creație, adică artă — și ce artă se poate lipsi de frumusețe? Noi, în țara dv., ca și cercetătorii dv. în țara noastră, vrem să vizităm locurile cîntate de poeții naționali. Totodată, activitatea în diferite orașe ne permite să constatăm dezvoltarea științei în întreaga țară. Bineînțeles că varietatea locurilor de întîlnire nu diminuează caracterul științific al reuniunilor.

Conferința de la Constanța, din aprilie 1980, s-a desfășurat pe tema relațiilor dintre Rusia și principatele dunărene. Am făcut schimb de materiale documentare noi și interesante, ne-am îmbogățit cunoștințele pe această epocă. Pentru ambele părți a fost util să aflăm ce anume se știa în Rusia despre România și ce anume în România despre Rusia. Am remarcat cu bucurie atracția reciprocă dintre gîndirea progresistă a opiniei publice din România și cercurile avansate, progresiste, ale societății ruseşti.

În ceea ce privește impresiile noastre, istoricii sovietici s-au convins, cu mare satisfacție, de creșterea rapidă a cadrelor de istorici din România și au apreciat în mod deosebit atenția pe care Partidul Comunist Român o acordă dezvoltării științei.

— Cum s-au pregătit istoricii sovietici pentru al XV-lea Congres internațional de științe istorice?

— Ca și cercetătorii din România frățească, istoricii sovietici au desfășurat o vastă activitate de pregătire în vederea celui de-al XV-lea Congres al istoricilor de la București: am pregătit și am dezbătut rapoarte, am studiat rapoartele istoricilor din alte țări, i-am desemnat pe participanții la discuții, nu puțini dintre noi am scris articole pentru revistele de istorie și am pregătit lucrarea colectivă *Dezvoltarea științei istorice sovietice în anii 1975-1979*, ca răspuns la întrebarea: care au fost preocupările cercurilor istorice sovietice între Congresul internațional de la San Francisco, din 1975, și cel de la București, din 1980?

— Care sînt direcțiile principale spre care și-au orientat activitatea istoricii sovietici, în întîmpinarea acestui eveniment științific?

— Cercetătorii sovietici vor prezenta rapoarte principale la următoarele teme: 1) *Locul și rolul predării istoriei în învățămîntul secundar, în ceea ce privește formarea omului secolului XX* (V.T. Pașuto și I.S. Kukușkin, membri corespondenți ai Academiei de științe a U.R.S.S. și I.A.Fedosov, doctor în științe istorice); 2) *Gîndirea socială progresistă din Rusia și Europa Apuseană în sec. XIX — Probleme de înrîurire reciprocă* (I.D. Kovalcenko, membru corespondent al Academiei de științe a U.R.S.S., G.F. Kuccrenko, doctor în științe istorice); 3) *Clasa muncitoare din U.R.S.S. și problema conducerii producției* (S.S. Hromov și V.Z. Drobezev, doctori în științe istorice) etc.

Un grup de cercetători, condus de Z.V. Udalțova, membru corespondent al Academiei de științe a U.R.S.S., a pregătit un coraport la raportul principal prezentat de cercetătorii din România, *Europa de Est — arie de convergență a civilizațiilor*, I.A. Poliakov, membru corespondent al Academiei de științe a U.R.S.S., va prezenta un coraport la raportul principal al istoricilor din Polonia, *Statele federative și pluraliste*. Am pregătit, de asemenea, corapoarte la intervențiile istoricilor din Franța, *Femeia în societate* (conducătoare a grupului sovietic este dr. V.M. Selunskaia), la raportul principal al istoricilor din Italia și Spania, *Forme și probleme ale păcii* (coraportor — A.A. Ciubarian, dr. în științe istorice) etc.

Aș vrea să remarc nu numai modul responsabil în care s-au angajat în această acțiune istoricii sovietici — știm foarte bine că la fel s-au angajat și cercetătorii din România — ci și faptul că povara principală în desfășurarea Congresului mondial cade pe umerii istoricilor din România.

Atenția noastră principală în rapoarte, ca și în corapoarte și, mai ales, în discuții, va cădea pe problemele de metodologie. Istoricii sovietici acordă o importanță mare unor probleme ca lichidarea eurocentrismului în tratarea istoriei universale, reconsiderarea și afirmarea rolului unor popoare, îndeosebi din Europa de Est, a căror istorie este puțin cunoscută în Occident. Și, bineînțeles, la congres, nu vom neglija defel un aspect principal al lumii contemporane — în privința căruia există o unitate de opinie între marxiști și istoricii progresiști de pretutindeni — a feri omenirea de un al treilea război mondial. În acest sens, lecțiile istoriei au mare importanță.

— Cum vor folosi istoricii sovietici, în activitatea viitoare, rezultatele Congresului de la București?

— Înainte de a vedea rezultatele, e greu de spus care va fi utilitatea lor. Un lucru pot spune însă sigur: le vom utiliza în folosul prieteniei noastre, în folosul comunismului.

— Sînteți a n-a oară în țara noastră...

— Nu, sînt a n + 1-a oară și cu plăcere voi veni și a n + 2-a, și a n + 3-a oară... Doar se spune *repetitio est mater studiorum*: repetarea vizitelor ajută la consolidarea prieteniei.

Interviu consemnat de
Vladimir ZAHARESCU

Pentru prietenie și o mai bună înțelegere reciprocă

LIU SIMU,
președinte de onoare al Asociației chineze de istorie a Africii

Pentru a afla amănunte în legătură cu delegația de istorici chinezi, care vor participa la al XV-lea Congres internațional de științe istorice, ne-am adresat profesorului Liu Simu, conducător adjunct al acestei delegații.

— Câți membri va avea delegația chineză și ce ne puteți spune despre ea?

— Asociația istoricilor chinezi a hotărît să trimită la cel de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice, care se ține în august la București, o delegație alcătuită din 14 membri, sub conducerea prof. Xia Nai, directorul Institutului de arheologie al Academiei chineze de științe sociale (A.C.S.S.). Binecunoscut arheolog, Xia Nai a devenit, în 1973, profesor onorific al Universității din Cusco (Peru), a căpătat, în 1974, titlul de membru corespondent al Academiei britanice și este, actualmente, președinte al Societății de arheologie din China. Printre lucrările lui se numără: *Teze arheologice*, *Arheologia și istoria științei și tehnologiei*, *Săpăturile de la Changsha* și *Săpăturile din districtul Hui*.

După studii efectuate în U.R.S.S., R.F.Germania și Austria, prof. Liu Simu s-a dedicat cercetărilor în domeniul relațiilor internaționale, mai ales al celor de dată recentă. A fost director și redactor șef al Editurii Cunoașterea lumii și director adjunct al Institutului de relații internaționale și este președinte de onoare al Asociației chineze de istorie a Africii. În 1962, a participat la prima Conferință de studii africane, ținută la Accra. Dintre volumele sale citățm: *Geografia economică mondială*, *Geografia politică a lumii*, *Probleme ale Japoniei postbelice* și lucrări despre *Comunitatea economică europeană*.

Din delegație mai face parte Sun Yutang, șeful secției de istorie a relațiilor Chinei cu străinătatea din Institutul de istorie modernă al Chinei al A.C.S.S., profesor la Universitatea din Chinhua și la Queen's College din Oxford. În preocupările sale intră și istoria economică a Chinei moderne, așa cum o dovedesc lucrările: *Istoria industrială a Chinei în sec. XIX*, *Investiții străine în industria chineză a sec. XIX* ș.a.

Cercetător la Institutul de istorie modernă al A.C.S.S., Qu Tongju se concentrează asupra istoriei legislației chineze. El a predat la Universitatea din Yunnan și la Universitatea de sud-vest, apoi la Universitățile americane Harvard și Yale, precum și la cea din Columbia britanică (Canada). A publicat, în limbile chineză și engleză, *Lege și societate în China tradițională*, *Administrația locală sub dinastia Ching*, *Structura socială a populației han* etc.

Principala preocupare a prof. Wu Yujin o formează istoria medievală a Europei. El este unul dintre coordonatorii *Istoriei universale generale*, care servește drept manual în universitățile chineze. Lin Zhichun, profesor la Universitatea din Jilin, specialist în istoria antică universală, a publicat de curînd un volum pe această temă, rod al unei munci de ani de zile și al unei concepții originale. Profesor la Universitatea din Beijing, Zhang Zhilian, specialist în istoria modernă a Franței, participă acum la redactarea unei *Istorii universale moderne*.

Alți membri ai delegației se ocupă de istoria modernă și contemporană a Chinei, precum și de istoria ei militară. De pildă, Ding Weizhi, redactor șef al revistei *Științele sociale în China*, cel mai tînăr dintre istoricii noștri care vin la București, a scris o serie de studii asupra istoriei moderne și contemporane a Chinei.

— În ce au constat preparativele istoricilor chinezi pentru forumul de la București?

— Delegația noastră s-a pregătit activ pentru congres, redactînd comunicări ce urmează a fi supuse dezbaterilor. Astfel, în *Relațiile chino-bizantine în evul mediu*, Xia Nai relevă, pe baza monedelor bizantine descoperite de-a lungul „drumului mătăsii", frecvența contactelor dintre cele două mari state în perioada menționată. Variatele forme de propagandă împotriva cotropitorilor japonezi formează tema unei comunicări a lui Liu Simu, în cadrul colocviului organizat de Comitetul internațional de istorie a celui de-al doilea război mondial. Alte contribuții se intitulează *Dezvoltarea industriei moderne și a proletariatului industrial în China sec. XIX* (Sun Yutang); *Legea Quing: o analiză a continuității și a transformărilor* (Qu Tongju); *China veche nu a cunoscut despotismul: sistemul cetăților-state antice, așa cum se reflectă în scrierile lui Confucius și Mencius* (Lin Zhichun); *Reformă și revoluție — considerații asupra Revoluției franceze* (Zhang Zhilian); *Confucius și mișcarea reformistă din 1898* (Ding Weizhi) etc.

— Ce părere au istoricii din Republica Populară Chineză despre importanța și semnificația Congresului de la București?

— Pentru prima oară de la întemeierea Republicii Populare Chineze, istoricii chinezi participă la o reuniune mondială, așa cum este al XV-lea Congres internațional de științe istorice. Delegația noastră speră că lucrările Congresului de la București vor promova o mai bună înțelegere și prietenie între istoricii diferitelor țări participante, prin dezbateri academice și contacte personale, și vor crea condiții pentru o și mai largă dezvoltare a schimburilor științifice ale Chinei cu străinătatea.

Cercurile de istorici din China și delegația noastră urează succes deplin celui de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice și mulțumesc pentru ospitalitatea cu care istoricii din țara-soră, România, își îndeplinesc îndatoririle de gazde.

Interviu consemnat de Nicolae MINEI

Un foarte interesant program de dezbateri

Prof. MACK THOMSON, președintele Asociației americane de istorie

Revista noastră s-a mai întîlnit cu profesorul Mack Thomson în urmă cu un an și jumătate, în noiembrie 1978[1]. Revenind la București, în mai 1980, în legătură cu pregătirile pentru cel de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice, care are loc luna aceasta, istoricul american a făcut o vizită redacției noastre, prilej pentru a-i lua un nou interviu.

Reamintim că profesorul Thomson este președintele Asociației americane de istorie (American Historical Association — AHA), **care reunește peste 15 000 membri. În marea lor majoritate, aceștia sînt profesori universitari și profesori secundari de istorie, dar și ziariști, avocați, medici, funcționari publici, studenți, chiar și muncitori. La această oră, numărul societăților afiliate la AHA se ridică la peste 70, cu 35 000 membri. Asociația editează prestigioasa revistă trimestrială** American Historical Revue **(printre ai cărei abonați se numără 5 500 instituții), un buletin lunar, 15-20 volume de istorie și zeci de broșuri. În fiecare an, AHA ține un congres (ultimul a avut loc la New York, cu peste 5 000 participanți) și cîteva conferințe, avînd ca teme atît studiul cît și predarea istoriei. În sfîrșit, asociația pune la dispoziția cercetătorilor — îndeosebi a celor tineri — burse de studii și călătorii, premii pentru lucrările cele mai reușite etc...**

După o bogată carieră didactică la Universitatea din California, profesorul Mack Thomson este, din 1974, directorul executiv al asociației.

— Cum s-au pregătit istoricii din S.U.A. pentru Congresul de la București?

— Foarte mulți istorici din Statele Unite așteaptă cu interes lucrările C.I.S.I.. Aici, la București, noi vom putea să ne întîlnim cu oameni de știință din zeci de țări, inclusiv din țările „lumii a treia" și, pentru prima oară, din R.P. Chineză. Țării noastre i s-au atribuit, la această întîlnire, 18 „locuri oficiale", dintre care 12 prezentări de comunicări, două intervenții și patru președinții ale ședințelor. Ca director executiv al AHA am depus eforturi deosebite pentru a aduce cît mai mulți specialiști la București.

— Ce ne puteți spune despre trăsăturile caracteristice ale delegației americane?

— Mai întîi, că ea este foarte numeroasă. În al doilea rînd, că reprezentanții S.U.A. vin din toate părțile țării — cadre didactice de la diferite universități și colegii, mari sau mici, de stat sau particulare. În al treilea rînd, că procentul de femei și de tineri istorici va fi foarte ridicat, iar cei mai mulți dintre ei participă pentru prima oară la un congres internațional.

— V-ați informat, desigur, despre activitatea care se desfășoară în România pentru pregătirea congresului.

— De la ultima mea vizită în București, noiembrie 1978, prof. dr. doc. Mihnea Gheorghiu, președintele Academiei de științe sociale și politice și președinte al Comitetului român de organizare, acad. Ștefan Pascu, președintele Comitetului național al istoricilor români și Dan Berindei, secretarul comitetului, au făcut progrese considerabile în pregătirea congresului. În cursul vizitei mele, am fost profund impresionat de rezultatele străduințelor lor. Consider excelente condițiile create pentru ședințele plenare și cele pe secții. Cazarea la hoteluri mi se pare, de asemenea, că va fi foarte bună. Dealtfel, reputația poporului român în materie de ospitalitate prietenească și generoasă nu mai este un secret pentru nimeni și sînt convins că toți participanții vor socoti, ca și mine, capitala României drept un oraș încîntător. De asemenea, nu mă îndoiesc că excursiile proiectate în perioada de după congres vor interesa pe toți oaspeții americani.

— Ce semnificație atribuiți reuniunii de la București?

— În afară de rezultatele științifice nemijlocite, congresul va servi schimburilor culturale pe plan internațional în cel mai larg sens al cuvîntului. Pentru noi, istoricii americani, reuniunea oferă posibilitatea de a stabili contacte cu istorici din toate colțurile lumii. Această ocazie de înnodare a unor legături personale, neoficiale, se poate dovedi la fel de importantă

[1] *Magazin istoric*, nr. 4/1979.

ca şi schimbul de informaţii şi documente din şedinţele oficiale. După părerea mea, asemenea contacte vor pune baza unor noi întîlniri viitoare între istoricii din lumea întreagă.

Apreciez că Comitetul internaţional de ştiinţe istorice, avînd ca preşedinte pe prof. Karl D. Erdmann şi ca secretar general pe prof. Michel François, a întocmit un foarte interesant program de dezbateri, care vor stîrni interesul istoricilor de pretutindeni şi pentru care cei amintiţi mai sus merită toate elogiile noastre.

Interviu consemnat de Nicolae MINEI

Istorici britanici la Bucureşti

Într-o capitală a cărei istorie patetică şi zbuciumată se regăseşte în amintirile cu evlavie presărate în scuaruri şi pe străzi, în clădiri — a căror identitate se păstrează cît mai apropiată de epoca de care aparţin — şi în nenumăratele statui reamintind contemporanilor pe marii oameni ai Engliterei, subiectul „cel de-al XV-lea Congres internaţional de ştiinţe istorice" se inserează cît se poate de firesc în conversaţii. Evident, în primul rînd în mediile de specialitate. Prin intermediul Centrului de studii Marea Britanie — Europa de Est (al cărui conducători, director Sir William Harpham şi director adjunct Doreen Berry, desfăşoară de mulţi ani o susţinută activitate pentru promovarea relaţiilor anglo-române), am putut lua cunoştinţă de modul în care istoricii britanici s-au pregătit pentru congres.

Profesorul *Hugh Seton-WATSON*, binecunoscut specialist al istoriei sud-est europene, continuă opera lui Robert William Seton-Watson, istoricul şi publicistul britanic care a propagat cu strălucire cauza desăvîrşirii unităţii statale a românilor, în anii 1914-1918, şi care ne-a lăsat o moştenire de preţ în volumul închinat istoriei poporului nostru. Hugh Seton-Watson a vizitat în repetate rînduri ţara noastră. Pe lîngă studiile şi lucrările personale, el a dedicat multă pasiune şi energie promovării studiilor româneşti la Universitatea din Londra, în cadrul lui School of Slavonie and East European Studies. Prof. H. Seton-Watson, care va participa la dezbaterile din mai multe secţiuni ale Congresului de la Bucureşti, relatează: „Sînt sigur că şi acest congres va contribui la progresul ştiinţelor istorice. În mod special, voi fi prezent la discuţiile din cadrul colocviului despre propaganda în cel de-al doilea război mondial. Contactele noastre cu colegii români sînt foarte bune. În general, studiul istoriei se bucură în România de o mare preţuire. Cunosc de mulţi ani revista *Magazin istoric* şi apreciez rolul ei în răspîndirea pe scară largă a culturii istorice".

La Public Records Office, în noua clădire a arhivelor de stat britanice, impunătoare şi funcţională, mă aşteaptă *Elisabeth BARKER*. Cunoscuta specialistă în istoria politico-diplomatică a sud-estului european studiază materialele documentare privind noua sa carte despre statele socialiste din Europa. „Îmi amintesc totdeauna cu plăcere de Bucureşti, unde voi veni din nou la congres. Am pregătit o comunicare în cadrul colocviului despre perioada ultimei conflagraţii. Voi continua cu ocazia congresului discuţiile ştiinţifice cu colegii români despre problemele pe care le studiez. Am participat cu deosebit interes la colocviul de istorie anglo-român din mai 1978, organizat la Londra la Centrul de studii Marea Britanie — Europa de Est".

History Today este revista de cultură istorică pe care o putem socoti similară în multe privinţe *Magazinului istoric*. Redactorul şef al revistei *History Today*, profesorul *Michael CROWDER*, reputat specialist în istoria Africii, salută cu entuziasm al XV-lea Congres internaţional de ştiinţe istorice. „Voi fi prezent la Bucureşti spre a urmări, la faţa locului, lucrările unui congres de o asemenea amploare şi la care vor participa, după cîte ştiu, pentru prima dată, savanţi din Republica Populară Chineză şi din multe alte state din Asia, Africa, America Latină. Revista *History Today* este prima publicaţie britanică în care puteţi citi informaţii despre Congresul de la Bucureşti".

Directorul Institutului de cercetări istorice, prof. *F.M.L. THOMPSON*, este şi conducătorul delegaţiei istoricilor britanici la Congresul de la Bucureşti. „Vom fi, probabil, 30 istorici britanici la acest Congres. Ca specialist în istoria agriculturii, mă bucur de a avea posibilitatea să cunosc România, ţară cu o tradiţie atît de bogată în acest domeniu. Sînt, de asemenea, de părere că şedinţele celor 18 comisii, afiliate Comitetului internaţional de ştiinţe istorice, care vor avea loc tot în capitala României, sporesc şi mai mult semnificaţia şi valoarea ştiinţifică a congresului. Cred că, deşi nu au pregătit rapoarte speciale, istoricii din Marea Britanie vor lua parte intens la schimbul de opinii, în spiritul deplinei obiectivităţi ştiinţifice".

Christ Curch College din Oxford este colegiul unde-şi desfăşoară de patru decenii activitatea celebrul bizantinolog *Dimitri OBOLENSKY*. „Voi fi neapărat la Bucureşti în luna august. Pentru un asemenea congres, cum este cel de ştiinţe istorice, România reprezintă o nimerită alegere, întrucît istoria se bucură de o mare tradiţie, audienţă, preţuire în ţara dv. Domeniul meu de studiu, bizantinologia, îmi va oferi, desigur, ocazia multor noi puncte de vedere şi aştept cu deosebit interes raportul românesc privind *Europa de Est — arie de convergenţă a civilizaţiilor;* mă bucur nespus să revăd Bucureştiul, să revăd Mogoşoaia. Este o mare dragoste a mea capitala României. Şi abia aştept să-i revăd pe colegii români".

Cristian POPIŞTEANU

ÎN EXCLUSIVITATE PENTRU MAGAZIN ISTORIC

La solicitarea revistei noastre, profesorul Henri Michel[1], director de studii al Centrului național de cercetare științifică din Franța, director și fondator al publicației Revue d'histoire de la 2-ème guerre mondiale, **președinte al Comitetului internațional de istorie a celui de-al doilea război mondial, ne-a trimis, cu multă amabilitate și promptitudine, un articol pe care vi-l propunem spre lectură în acest număr. (Subtitlurile aparțin redacției noastre.) Autorul a luat parte la mișcarea de Rezistență antihitleristă, fiind distins cu diferite ordine și medalii. După război, s-a dedicat studierii marii conflagrații și mișcării de Rezistență franceză și europeană, publicînd, pe aceste teme, peste 20 cărți și numeroase studii.**

[1] *Magazin istoric*, nr. 8/1979, 6/1980.

După înfrîngerea suferită de armata franceză, în mai-iunie 1940, şi semnarea armistiţiului de către guvernul prezidat de mareşalul Pétain[1], Franţa a fost împărţită în patru zone: teritoriul din nord, ocupat de Wehrmacht, incluzînd şi Parisul, teritoriul din sud şi Imperiul colonial, necotropite încă, dar supravegheate cu străşnicie de ocupant, Alsacia-Lorena, anexată Reichului german, şi două departamente din nord, alipite comandamentului militar german de la Bruxelles. Între aceste „mini-Franţe" existau linii severe de demarcaţie, asemenea unor adevărate frontiere. Considerînd că Germania cîştigase definitiv războiul şi urmărind să suprime complet regimul republican, noii conducători francezi au instituit, în zona numită liberă, o ordine politico-socială jumătate tradiţionalistă, jumătate fascistă, care monopoliza, în slujba statului, toate mijloacele de exprimare a gîndirii. Pentru a cîştiga bunăvoinţa învingătorului, Pétain şi anturajul său au hotărît să colaboreze cu el, din punct de vedere administrativ, economic, chiar poliţienesc, mergînd pînă în pragul unei alianţe militare.

Dezorientaţi de amploarea şi caracterul neaşteptat al dezastrului, pradă unor enorme dificultăţi materiale, privaţi de informaţie şi fără a fi cunoscut un precedent istoric al momentului, din care să se fi putut inspira, francezii, aproape în unanimitate, şi-au pus toate speranţele în mareşalul Pétain, o glorie naţională venerată în războiul din 1914-1918. Propaganda, inspirată de ocupant sau dirijată de guvernul de la Vichy, a întreprins prin presă şi radio o vastă acţiune, menită să convingă poporul că înfrîngerea era iremediabilă, că Anglia avea să fie în curînd învinsă şi că orice tentativă de ostilitate la adresa ocupantului ar fi nu numai crunt reprimată de acesta, ci şi zadarnică. Puterea învingătorului era ridicată în slăvi şi generozitatea lui lăudată. În condiţiile unei păci definitive, Franţa ar ocupa, dacă s-ar dovedi rezonabilă, un loc preferenţial într-o Europă edificată de puternicul, invincibilul Reich hitlerist.

Cu uşile şi ferestrele închise

În aceste condiţii, pentru marea masă a francezilor, necesitatea unei rezistenţe opuse învingătorului era departe de a fi evidentă. De aceea, presa clandestină a avut o contribuţie covîrşitoare, pe de o parte, în acţiunea de convingere a poporului că războiul nu se sfîrşise, că francezii încă mai puteau juca un rol decisiv în pregătirea propriei lor eliberări, iar pe de altă parte, în prezentarea de noi modalităţi de organizare a luptei. Astfel, înainte de a întreprinde o acţiune sistematică, grupurile de Rezistenţă au trebuit să se consacre unei intense propagande, presa clandestină devenind astfel leagănul Rezistenţei.

La început, singura sursă de informare a francezilor a fost postul de radio Londra (BBC), care, pe unde scurte, emitea de circa cinci ori pe zi pentru Franţa, ignorînd bruiajul ocupantului sau guvernului de la Vichy. Privaţi de noutăţi, francezii au prins obiceiul să se adune seara — cu uşile şi ferestrele bine închise — în jurul aparatelor de radio, pentru a asculta, în ciuda opreliştilor naziste, aceste emisiuni. Aşa au auzit ei pentru prima oară de eşecuri germane şi au avut revelaţia proporţiilor jafului pe care îl practica învingătorul în averea Franţei. Prin BBC au aflat de existenţa „Franţei Libere", o mînă de oameni hotărîţi, care continua lupta în teatrele de operaţii, sub comanda generalului de Gaulle. Prin BBC, generalul de Gaulle s-a adresat în direct francezilor, le-a recomandat să participe la manifestări colective, le-a dat instrucţiuni privind comportamentul faţă de ocupant.

Primul rezultat al acestor emisiuni a fost aflarea adevărului despre regimul de la Vichy şi despre faimosul său şef, mareşalul Pétain. Francezii au înţeles că şefii lor se supun intereselor germane. Al doilea rezultat a fost că poporul cotropit şi-a recăpătat încrederea în el însuşi, s-a convins că mai are încă posibilităţi de acţiune. Printre francezi, fiecare emisiune de radio a devenit subiect de conversaţie a doua zi. Ele le furnizau argumente, informaţii şi cifre, permiţîndu-le să combată propaganda vichyistă sau inamică. Unii s-au gîndit să copieze şi să difuzeze informaţiile auzite, din aproape în aproape. Astfel s-a născut presa clandestină.

S-a început prin dactilografierea a circa 30 file, al căror text se termina cu invitaţia: „A se copia de 20 ori şi a se da mai departe".

În p. 16: *Paris — Rezistenta lansează manifeste*

Celebrul apel al generalului de Gaulle, din 18 iunie 1940, publicat de un ziar ilegal

[1] La începutul lui iulie 1940, acest guvern s-a instalat la Vichy, unde a rămas pînă la evacuarea zonei de către invadatorii nazişti.

Primele două numere din *Valmy* (ziar apărut în inuarie 1941) au fost imprimate cu ajutorul unei tiparniţe-jucărie pentru copii, cel dintîi număr necesitînd, în aceste condiţii, o lună de pregătire pentru 50 exemplare. Al doilea a fost tras, tot în curs de o lună, dar în 100 exemplare. Distribuirea se făcea prin echipe clandestine: se înjgheba o echipă de 5-6 persoane, echipă care devenea, la rîndu-i, nucleul alteia. În mai şi iunie, numerele 5 şi 6 din *Valmy* au fost scoase în peste 500 exemplare, cu ajutorul unei matriţe şi al unui rulou. Abia numărul din 14 iulie 1941 a fost tipărit într-o tipografie adevărată.

Dacă redactarea şi distribuirea manifestelor erau relativ uşor de realizat, elaborarea unei publicaţii, de la tipărire pînă la difuzare, trecînd prin redacţie, punea probleme serioase ziariştilor improvizaţi, luptători ai Rezistenţei, atît din pricina penuriei de materiale, cît şi a vigilenţei poliţiei vichyiste şi germane. O primă dificultate a fost aprovizionarea cu hîrtie: cele 316 numere clandestine din *L' Humanité*, de exemplu, au avut nevoie de 175 tone hîrtie. De aceea, oamenii din mişcare au trebuit să cumpere hîrtie la bursa neagră şi să scoată numere de format redus (o vreme, *Combat* a avut 14 cm pe 16 cm). Fără ştirea sa, şi presa vichyistă a fost antrenată în acţiunea de difuzare a ştirilor furnizate de Rezistenţă. Astfel, într-o dimineaţă, în chioşcurile din Lyon s-a pus în vînzare un număr fals din *Progrès*, tipărit de Rezistenţă. Cerneala de tipar era, de asemenea, greu de procurat. În general, se tipărea în tipografii mici, de cele mai multe ori după plecarea muncitorilor, noaptea. Imediat ce se termina imprimarea, literele erau împrăştiate în grabă şi plăcile topite. Tipografiile trebuiau des schimbate şi, uneori, se suspenda publicarea. *Combat*, de exemplu, a ajuns să folosească mai multe tipografii clandestine: la Lyon, Annemasse, Nisa, Tarbes, Villefranche-sur-Seine etc.

Nu mai puţin periculoasă era distribuirea publicaţiilor, mai cu seamă din momentul în care a crescut tirajul: în 1943, *Combat* apărea în 20 000 exemplare, o dată sau de două ori pe lună, iar *Libération* în aproape 100 000 exemplare, la fiecare 15 zile. În 1944, numărul din 1 februarie al ziarului *Franc-Tireur* anunţa că toate ziarele Rezistenţei atingeau un tiraj de 1 500 000 exemplare pe lună. Ele erau distribuite prin agenţi, care luau trenul şi îşi aşezau cu grijă valizele în plasele compartimentului vecin.

În 1943, o statistică a poliţiei de la Vichy înregistra: 5 000 percheziţii şi 1 600 arestări pentru „activitate de presă clandestină"; 30 000 manifeste capturate la Marsilia; 540 000 exemplare de ziare clandestine descoperite de poliţie şi distruse. Ultimele două cifre însă nu reprezentau decît o parte din ceea ce fusese tipărit.

Sistemul „lanţurilor"

Ziarele clandestine se asemănau ca formă; erau de dimensiuni reduse, din lipsă de hîrtie, dar şi pentru a fi mai lesne ascunse. Imprimarea era adesea defectuoasă, făcînd lectura greoaie; ilustraţiile constituiau un lux pe care puţine publicaţii — şi rareori — şi-l puteau permite.

În zona sudică a ţării, au văzut lumina tiparului, în afară de „cele trei mari" — *Combat*, *Libération*, *Franc-Tireur* — *Le Coq enchaîné* şi *L'Insurgé*. Fiecare dintre ele era destinat unei anume categorii: *Combat*, de pildă, se adresa — în mai multe ediţii regionale, începînd din 1943 — cadrelor şi militarilor; *Libération* viza mediile sindicale, iar *Franc-Tireur* — intelectualii.

În zona ocupată, viaţa ziarelor era mai scurtă, poliţia germană fiind, desigur, mai dură decît poliţia de la Vichy; astfel *Résistance* şi *Pantagruel* n-au apărut decît în cîteva numere. *Libération*, organ al sindicaliştilor din Confederaţia generală a muncii, a avut viaţa cea mai lungă, ca şi *Défense de la France*, un ziar al studenţilor, care îşi procuraseră, prin acte false, o maşină germană Rotaprint şi material tipografic, cu complicitatea unor tipografi de meserie. În general, s-a stabilit ca principiu de acţiune al studenţilor evitarea legăturilor cu tipografii, care puteau fi bănuiţi şi percheziţionaţi oricînd. Un al doilea principiu al studenţilor a fost schimbarea repetată a localurilor (în cîteva luni de şase ori). În decurs de cîteva săptămîni, tineri de 18-20 ani s-au iniţiat în dificila meserie de tipograf. Încă de la sfîrşitul anului 1942, studenţii instalaseră o tipografie clandestină într-un apartament complet insonorizat, printr-un strat izolator de plută. În 1944, ziarul lor dispunea de şapte tipografii suplimentare şi de şase ateliere de tipografie. Simplu manifest în ianuarie 1941, foaie bilunară din luna iulie a aceluiaşi an, *Défense de la France* a ajuns, începînd din septembrie 1942, la un tiraj de 20 000 exemplare.

Distribuirea se efectua prin sistemul „lanţurilor": zece persoane îşi împărţeau întregul stoc şi fiecare dintre ele difuza apoi partea sa altor trei persoane cunoscute, care, la rîndul lor... La Dijon, cîteva numere au fost afişate în plină Agenţie oficială de ştiri Havas. O bună parte dintre exemplare era expediată prin poştă. Pentru transportul materialului sau ziarelor, *Défense de la France* a reuşit să dispună de cinci camioane. Difuzate mai ales prin studenţi, ziarele fie erau depuse în cutiile de scrisori, fie distribuite pe faţă, la uşile bisericilor, la intrările în metrou sau chiar în compartimentele trenurilor.

Cel care a lansat cea mai bogată presă clandestină a fost partidul comunist: *L'Humanité*, în peste 300 numere clandestine, *La Vie du Parti*, *L'Avant-Garde*, pentru tineret, *La Vie ouvrière*, pentru clasa muncitoare. Ceva mai tîrziu, partidul socialist a readus la viaţă *Le Populaire*, în vreme ce alt grup socialist a redactat *Libérer-Fédérer*. Partidul radical a avut un singur jurnal, *L'Aurore*, scos de-a lungul unui singur an, 1944. Cît despre partidele moderate, membrii lor îşi dăduseră în majoritate adeziunea regimului de la Vichy.

Alte organe de presă au răspîndit ideile grupărilor spirituale şi profesionale, independente de partide. A fost cazul publicaţiilor *Cahiers du Témoignage Chrétien*, redactat de un grup de catolici, şi *L'Université libre*, difuzată de profesori. Din cauză dificultăţilor de transport şi a izolării teritoriale, au proliferat jurnalele destinate unei clientele locale, precum *La Voix du Nord*, *La Picardie libre*, *La Bourgogne combattante*, *La Marseillaise*, *Provence libre*, *La Libre Champagne* etc. În acelaşi timp, au luat amploare tipăriturile destinate grupărilor pe meserii: *Musiciens d'aujourd'hui*, *L'Art français*, *Le Paysan patriote*, *L'Ecran français*, *L'Usine française*, *Le Médicin français*, *Police et Patrie*, *La Voix des P.T.T.*, *La Voix du mineur* etc. Dezvoltarea lor a mers mînă în mînă cu renaşterea Confederaţiei generale a muncii, organism clandestin, şi cu creşterea federaţiilor sale. Pe plan naţional, organizaţiile sindicale difuzau, de asemenea, numeroase gazete clandestine. Combatanţii au avut şi ei ziarele lor: *France d'abord*, *Le Franc-Tireur parisien*, *Ceux du Ma uis*, *Radio Journal libre*.

Cu scopul de a demoraliza trupele ocupante, s-au tipărit manifeste şi ziare în limba germană.

Cenzura germană la lucru, în Parisul ocupat

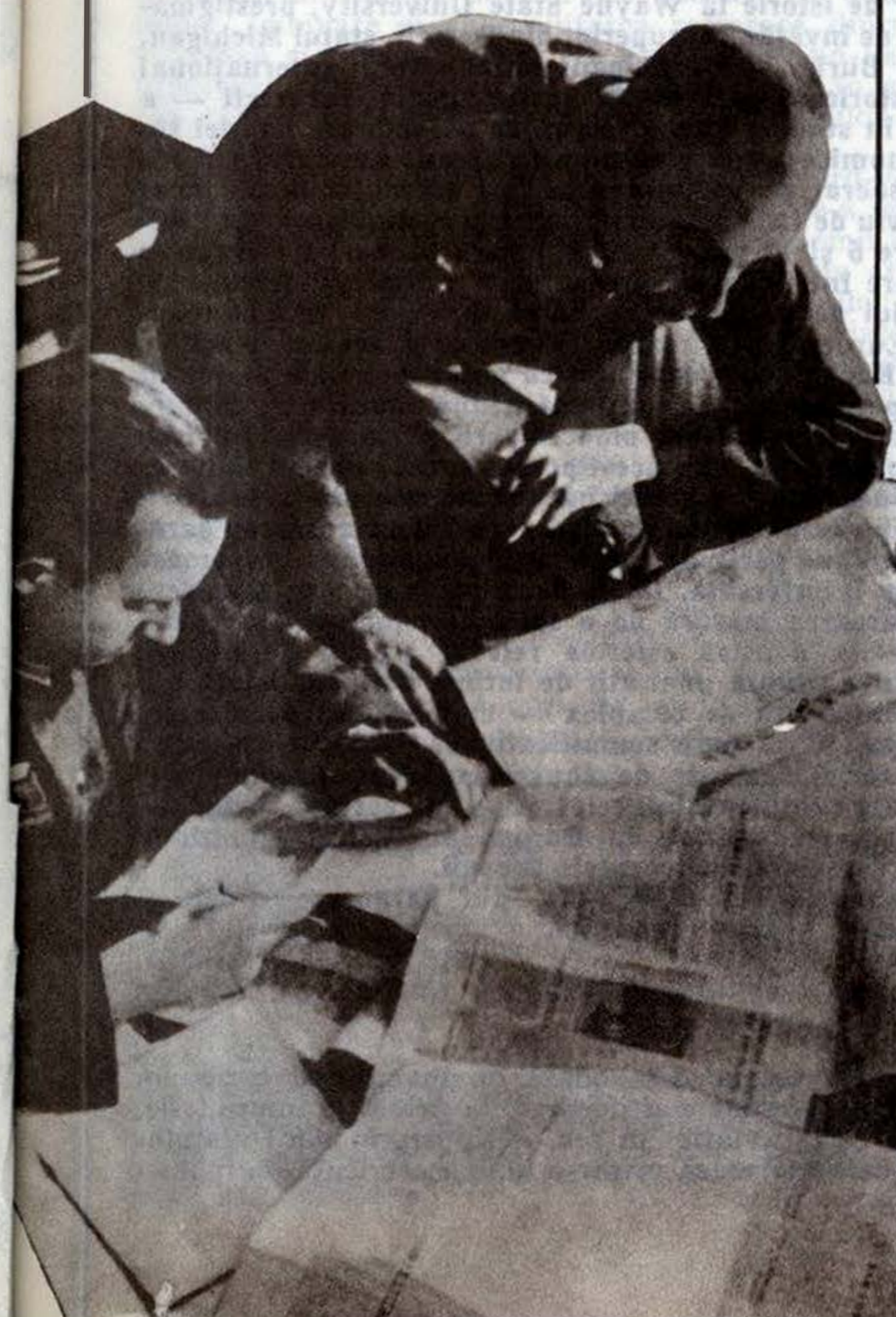

1 200 titluri

Presa clandestină a Rezistenţei franceze a fost o presă de luptă şi, cel puţin în egală măsură, o presă de idei, care a abordat, de exemplu, problemele cu care avea să se confrunte Franţa după eliberare. Această orientare a devenit sistem prin *Cahiers politiques*, organ de presă al Comitetului general de studii, instituit de marele unificator al Rezistenţei franceze, Jean Moulin[1], în scopul de a supune o serie de proiecte atenţiei conducătorilor Franţei Libere, la Londra şi Alger.

În acelaşi spirit, a fost lansată o editură clandestină, Editions de Minuit, al cărei prim volum, *Le Silence de la mer*, de Vercors, a fost tradus în lumea întreagă. Mari scriitori, ca François Mauriac, Louis Aragon, Elsa Triolet, A. Chamson, şi-au publicat operele la Editions de Minuit. Mai multe ziare clandestine, *Les Lettres françaises* şi *Les Étoiles* mai ales, se adresau cu precădere scriitorilor şi, în general, mediilor de intelectuali.

Această mare dispersie a presei clandestine era intenţionată: pe de o parte, ea permitea antrenarea tuturor mediilor profesionale, grupărilor spirituale, politice sau religioase, pe de alta, limita pagubele, în caz de percheziţii şi arestări.

De la cîteva foi sau manifeste clandestine, totalizînd cîteva sute de exemplare în 1940, presa clandestină a trecut, în patru ani, la 1 200 titluri, cuprinzînd cam 100 ziare de circulaţie naţională; totul reprezenta un tiraj de peste două milioane exemplare. Efortul era imens, dar reuşita de netăgăduit.

În ajunul eliberării, presa clandestină avea tot atîţia cititori cîţi avea presa de la Vichy, dovadă a aviditătii cu care francezii culegeau orice noutate ce nu venea de la duşman sau acoliţii lui. Larga difuzare se făcea în ciuda unei ordonanţe din 1942, care ameninţa pe distribuitorii de manifeste cu munca silnică — ceea ce însemna lagărul de concentrare — iar pe tipografi cu plutonul de execuţie. Totuşi tirajul nu reflecta pe deplin audienţa presei clandestine; se întîmpla ca stocuri întregi de ziare să fie confiscate de poliţie sau să rămînă necitite prin hangare, pentru că reţeaua difuzorilor era destrămată; în schimb, un grup bine organizat şi dinamic putea, multiplicînd trecerile din mînă în mînă, să asigure o mare difuzare unui ziar scos într-un mic număr de exemplare.

Nu încape însă nici o îndoială că importanţa presei clandestine a fost considerabilă. Ea oferea o dovadă palpabilă, mereu reînnoită, despre existenţa şi acţiunile Rezistenţei şi un motiv de descurajare a colaboraţioniştilor, în principal, a poliţiei vichyiste. În străinătate, această presă făcea cunoscută puterea Rezistenţei interne, iar din momentul în care a fost orchestrată a apărut ca expresie a opiniei franceze. În afară de aceasta, ea a fost un instrument de pregătire a perioadei postbelice. Rolul său este, deci, capital atît în mobilizarea, cît şi în renaşterea şi transformarea Franţei după grelele încercări prin care trece use.

În românește de
Maria BERCEANU

[1] *Magazin istoric*, nr. 7/1972.

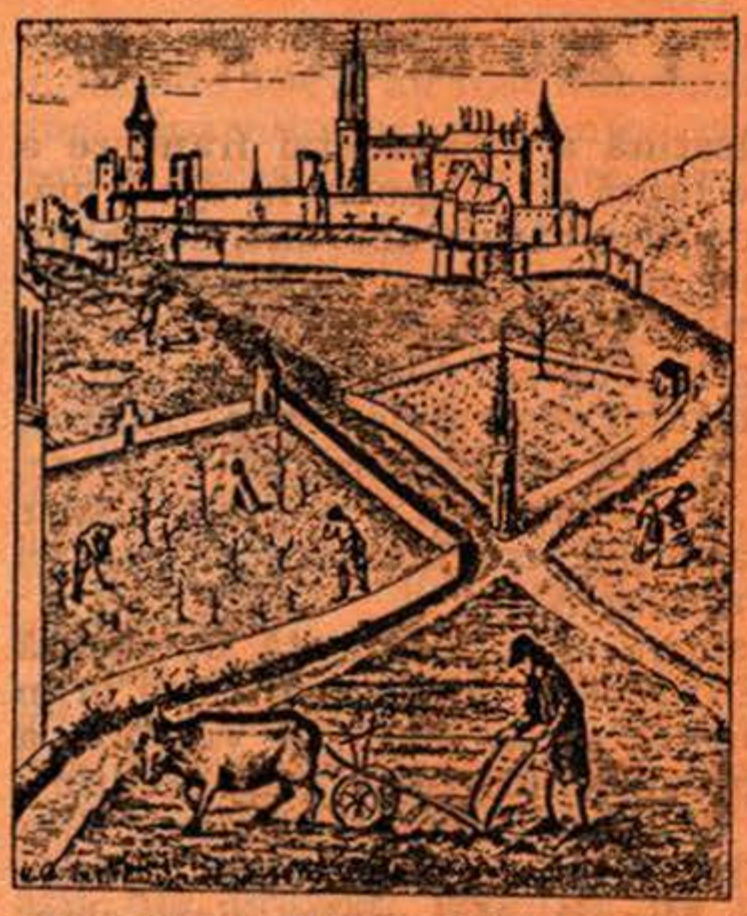

Evoluția inovațiilor tehnice de-a lungul secolelor
Munca la cîmp și în grădină (sec. XIV)

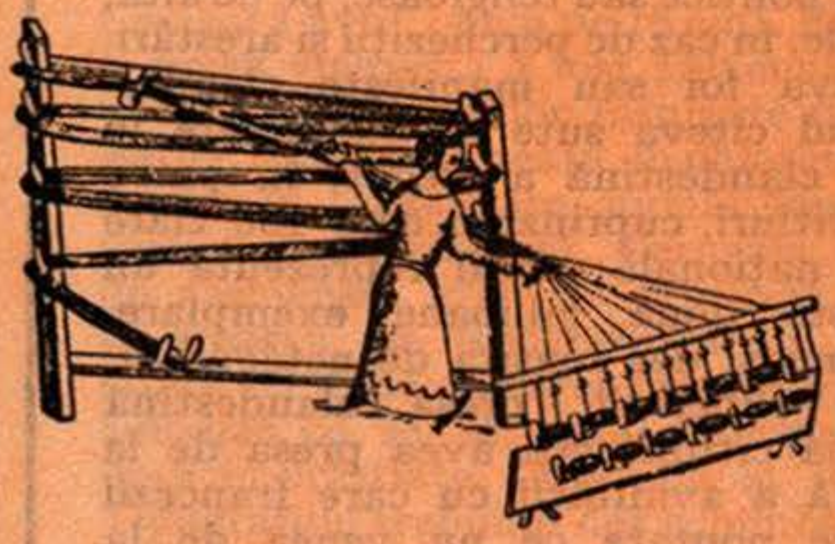

La urzitul firei

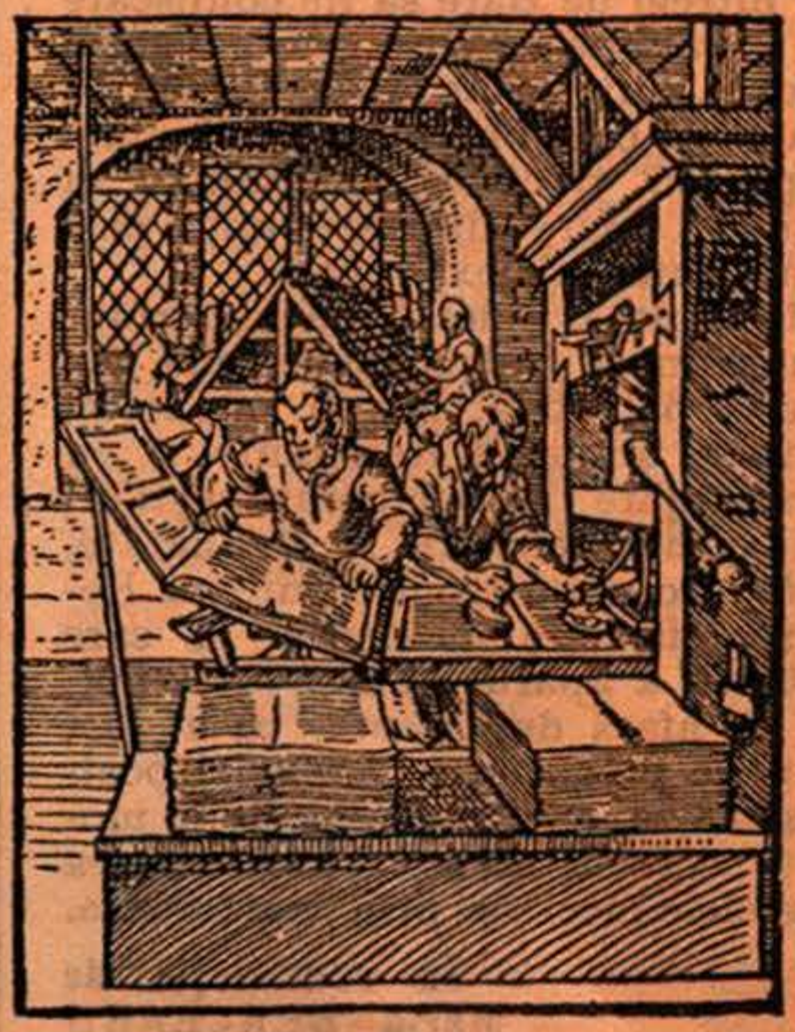

Maestru tipograf

Un mileniu de istorie europeană

LUNGUL DRUM AL MODERNIZĂRII

RICHARD V. BURKS,
Wayne State University, S.U.A.

Profesor de istorie la Wayne State University, prestigioasa instituție de învățămînt superior din Detroit, statul Michigan, Richard V. Burks — participant la Congresul internațional de științe istorice ce are loc în aceste zile la București — a aprofundat în studiile sale o seamă de aspecte ale istoriei sociale și economice a continentului european. Acestor probleme le este consacrat și studiul care a fost prezentat la cel de-al V-lea colocviu de istorie româno-american, desfășurat la Cluj-Napoca între 5 și 11 august 1979, studiu pe care-l prezentăm în continuare într-o formă prescurtată. Inițial, subiectul propus autorului de organizatori era Modernizare și schimbare socială în Europa Răsăriteană. **„Lucrînd la această temă — arată R.V. Burks — am constatat că puteam explica mai mult din ce se petrece în Europa Răsăriteană, dacă îmi limitam atenția numai la problema modernizării și, în acest context, făceam o comparație între acest proces și cel petrecut în nord-vestul continentului". Îmbrățișînd un mileniu din istoria economică a Europei, studiul realizează o interesantă comparație între cele două părți ale continentului subliniind numeroase momente de interferență. Chiar dacă unele puncte de vedere diferă în oarecare măsură de o serie de concluzii formulate în istoriografia noastră este de relevat efortul de analiză reușit de autor asupra unei atît de întinse perioade istorice și a unui fenomen așa de complex — cum este modernizarea. De asemenea, ni se pare semnificativ că istoricul american subliniază acele elemente de convergență în evoluția celor două părți ale continentului, relevînd — în repetate rînduri — uriașele progrese realizate în Europa Sud-Estică în ultimul secol și, cu deosebire, în recentele decenii.**

Titlul, subtitlurile, explicațiile din paranteze drepte și notele de subsol aparțin redacției.

Gh. D.

Începînd din secolul IX, odată cu inventarea cormanei plugului și mergînd mai departe, la presa de imprimerie, în sec. XV, și la aviație, în sec. XX, istoria nord-vestului Europei se caracterizează printr-o linie ascendentă de tehnici

noi. Această traiectorie a procedeelor de uşurare a muncii [căci orice inovaţie tehnică are întîi de toate calitatea de a uşura o muncă] a fost punctată, periodic, de realizări importante şi în domeniul organizatoric. Aşa au fost corporaţiile meşteşugăreşti [breslele şi ghildele] născute în prima parte a evului mediu, aşa a fost contopirea, în epoca Renaşterii, a tradiţiei meşteşugăreşti cu aceea a învăţăturilor Greciei antice, contopire ce a produs ştiinţa modernă, care, la rîndul său, a făcut posibilă folosirea controlată a unor surse de putere neînsufleţite.

Izvorîtă din aceeaşi civilizaţie romano-bizantină, inovaţia tehnologică în Europa de Sud-Est, apărută tot în sec. IX, a fost o versiune mult mai rafinată a acestei civilizaţii. În timp ce nord-vestul era izolat, agrar şi barbar, sud-estul, al cărui prototip era Imperiul roman de răsărit [din secolul VII bizantin, adică cu o predominanţă a civilizaţiei greceşti], era urban, comercial şi birocratic. În cei o mie de ani care au urmat secolului IX, sud-estul s-a dovedit însă steril din punct de vedere al inovaţiilor, abia în zilele noastre reuşind — într-un admirabil efort de a ajunge din urmă vestul — să-şi concentreze energiile asupra principalelor realizări tehnologice. Cum se explică aceste deosebiri izbitoare între dezvoltarea tehnologică a celor două regiuni?

Un factor important a fost, cu siguranţă, continua pătrundere în Europa de Sud-Est a invaziilor migratoare, multă vreme după ce asemenea mişcări încetaseră să mai tulbure liniştea nord-vestului. Incursiunile interminabile ale bulgarilor, pecenegilor, cumanilor, maghiarilor, turcilor selgiucizi, mongolilor şi, în cele din urmă, ale turcilor otomani au continuat să preocupe popoarele din sud-est. Mai mult, însuşi Occidentul creştin a supus — în timpul cruciadelor — unui puternic jaf Europa de Sud-Est. Secolele de dominaţie otomană, îmbinate şi cu ostilitatea reciprocă dintre bisericile ortodoxă şi catolică, au ţinut Europa de Sud-Est izolată de progresul tehnologic al nord-vestului pînă în sec. XVIII, aşa cum o arată îndelunga ezitare a otomanilor de a introduce presa de imprimerie[1].

Deşi iniţial sistemul de producţie din nord-vestul continentului era agrar, autarhic şi tradiţional, de-a lungul a zece secole regiunea a devenit centrul unei economii de piaţă de dimensiuni mondiale. Procesul a început prin apariţia unui sistem de tîrguri, mai întîi la întretăierea căilor comerciale, care a fost urmat apoi de reîntoarcerea la viaţă a marilor oraşe antice şi de apariţia corporaţiilor meşteşugăreşti. Ambele fenomene trebuie legate de cruciade, care au adus creştinătăţii occidentale controlul asupra Mediteranei, calea navigabilă hotărîtoare din acea vreme. Dacă, la complexul de instituţii medievale astfel create, adăugăm marile descoperiri geografice, începînd cu aceea a lui Columb, obţinem o uriaşă înflorire a negoţului: noi mărfuri în circulaţie, imperii de peste mări care să le producă, iar în Marea Britanie, Ţările de Jos, Franţa de Nord şi Elveţia, o metodă nouă şi mai productivă de manufacturare a lînii, a ţesăturilor de in şi metalelor, numită sistemul de prelucrare „la domiciliu". Totodată, datorită îmbunătăţirii creşterii vitelor, s-a ajuns la un surplus considerabil de lînă neprelucrată. La rîndul său, revoluţia comercială s-a transformat în revoluţie industrială, ca o consecinţă a apariţiei ştiinţei moderne, aceasta din urmă făcînd posibilă trecerea progresivă de la o sursă de energie la o alta mai eficientă, de la forţa animală la aburi, la început, şi de aici la fisiunea nucleară din zilele noastre. Aceste noi surse de energie au făcut inevitabile fabrica şi oraşul-uzină.

[1] Semnificativ pentru statutul deosebit al ţărilor române, în comparaţie cu cel al celorlalte regiuni sud-est europene, este şi rapida introducere a tiparului, în 1508, la cîteva decenii doar după ce Gutenberg îşi realizase invenţia. Din sec. XVII, activitatea tipografică a continuat neîntrerupt, ţările române satisfăcînd practic, nevoia de carte din întreg Imperiul otoman.

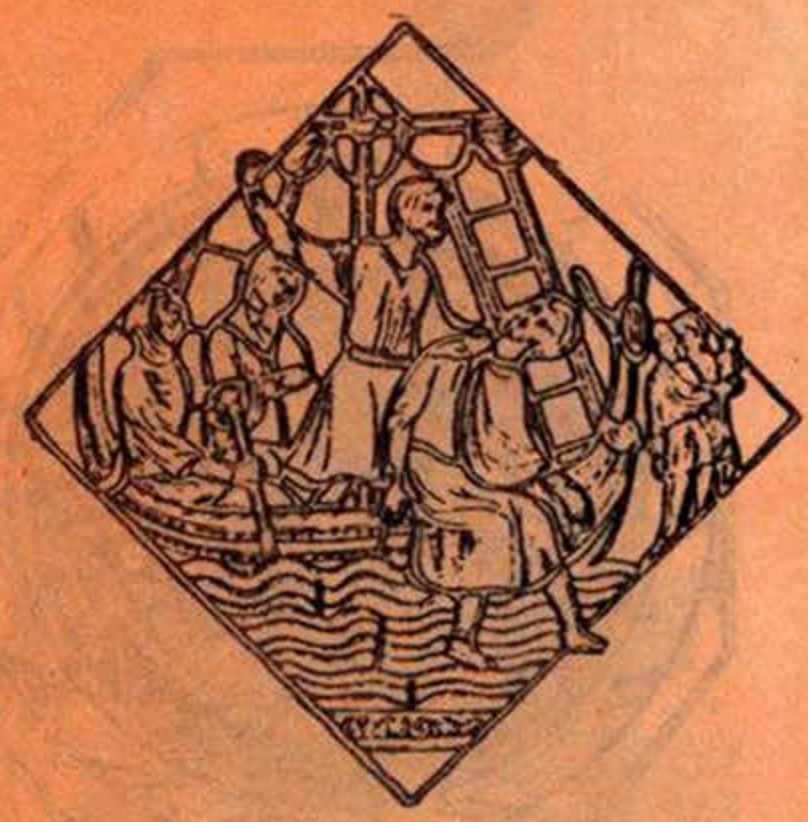

Navă (sec. XVI)

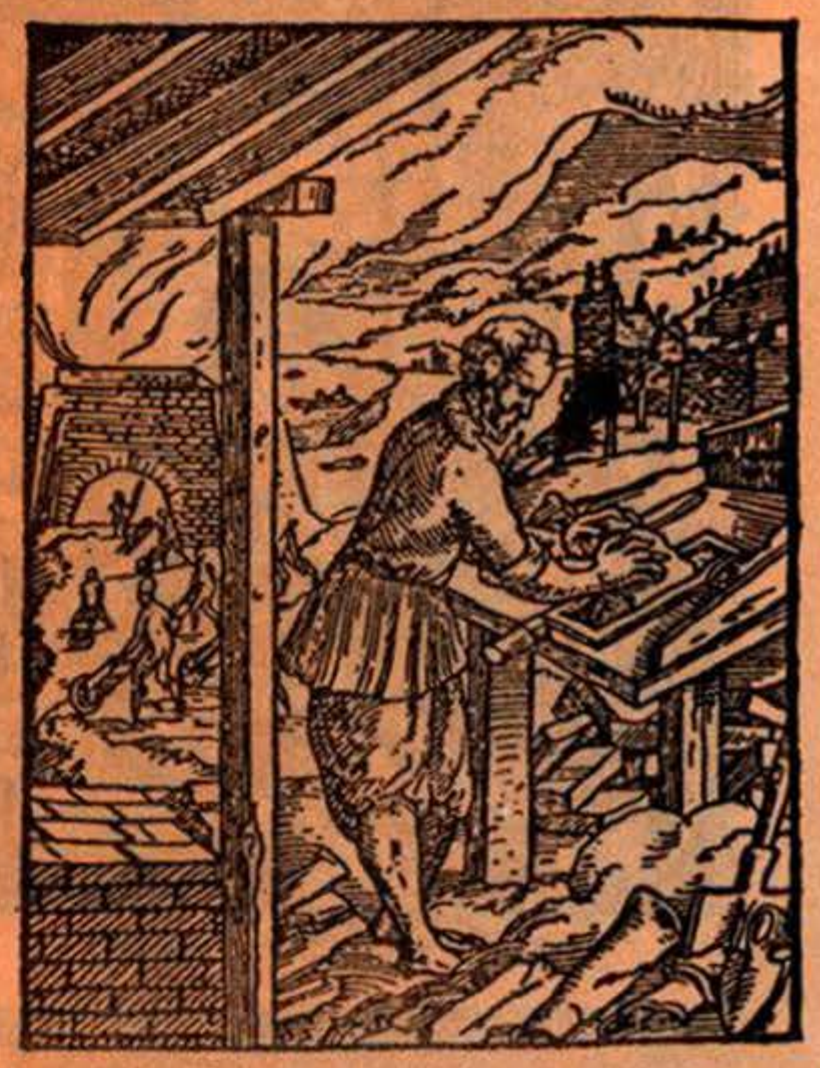

Zidar (sec. XVI)

Cel mai vechi vagonet pe şine din lemn (Transilvania, sec. XVI)

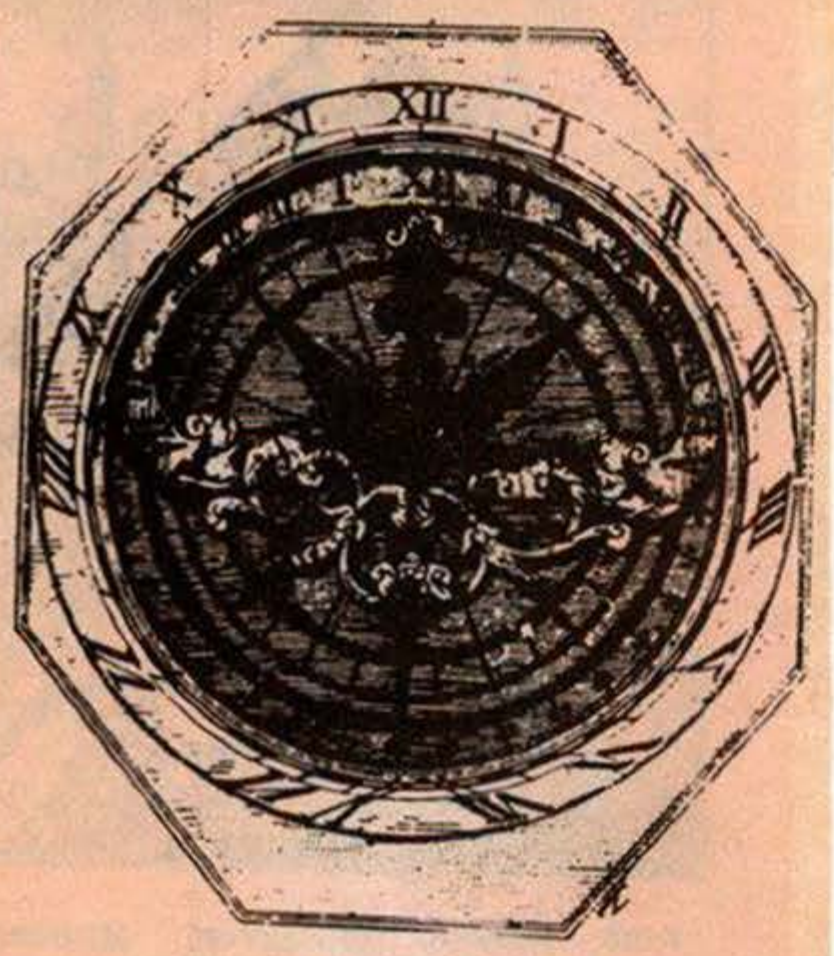

Busolă (sec. XVII)

Mașină electrică (sec. XVIII)

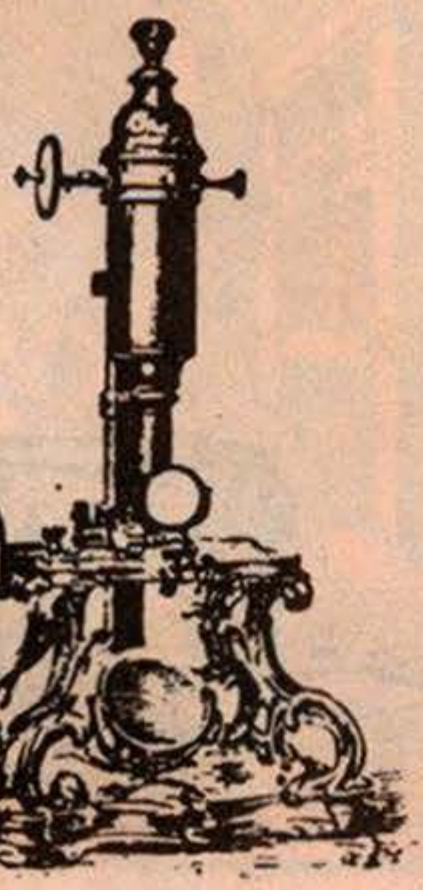

Microscopul ducelui de Chaulnes (sec. XVIII)

Cui se datora exploatarea?

În Europa de Sud-Est, pătrunderea sistemului de piață n-a fost decît parțială. În toată perioada evului mediu, comerțul din această zonă a rămas, în esență, un schimb de produse agricole, de vin și ulei de măsline din arhipelagul grecesc pentru grîne provenind din Egipt ori de pe coasta Mării Negre — grîne necesare hrănirii populației urbane din sud-estul continentului — în special din marea aglomerație — Constantinopol. Acest tip de comerț a luat oarecare amploare sub stăpînirea otomană. Exporturilor tradiționale ale arhipelagului li s-au adăugat tutunul și stafidele, în timp ce principatele române au devenit o sursă suplimentară de grîne, dar în primul rînd de vite și oi[1]. În rest, agricultura acestei regiuni a rămas în mare măsură autarhică, iar meșteșugarii au produs, în principal, pentru consumul local.

Totuși cu începere din sec. XV, pieței otomane interne de produse alimentare au început să i se adauge exporturile de grîne din Ungaria, pe Dunăre, spre Viena, în schimbul unor produse manufacturate din nord-vest. Pe la sfîrșitul sec. XVIII [după pacea de la Kuciuk-Kainargi — 1774], a apărut exportul de cereale din Principate și din Ucraina, făcut prin Strîmtori spre porturile italiene și franceze. Astfel cele două zone din Europa au început să devină interdependente din punct de vedere comercial. Nevoia de produse pentru exportul în nord-vestul continentului a avut drept primă consecință o accentuare a aservirii țărănimii. S-a creat astfel un paradox. Iobăgia și servitutea luau amploare în Europa de Sud-Est tocmai în secolele cînd ele intrau într-un proces de dispariție în nord-vest.

Unii consideră acest paradox ca rezultatul exploatării Orientului ruralizat de către orașele Occidentului, care începuseră să fie parțial alimentate cu cereale provenite din sud-est. Mie însă mi se pare că problema își are rădăcina în deosebirile tehnologice. Tehnologia medievală a agriculturii nu îngăduia o creștere a surplusului exportabil decît prin reducerea continuă a nivelului de trai al țăranilor, prin înrobirea lor personală. Exploatarea nu era atît opera orașelor occidentale, cît a clasei marilor feudali din răsărit.

Chiar și atunci cînd, în cursul sec. XIX, șerbia a fost desființată și în sud-est, munca iobagilor a continuat în fapt, deoarece tehnologia agricolă rămăsese — în linii mari — aceeași. Nici divizarea marilor latifundii în sec. XX nu a eliberat realmente țăranul de o muncă înrobitoare, ci numai l-a legat de un petec de pămînt minuscul, neîndestulător pentru întreținerea lui și a familiei sale, introducerea unei tehnologii înaintate de cultivare a pămîntului fiind posibilă abia odată cu cooperativizarea agriculturii, în cea de-a doua jumătate a sec. XX.

De asemenea, apariția fabricilor, îndeosebi a sistemului de producție legat de ele, fenomen petrecut în Europa de Sud-Est spre sfîrșitul sec. XIX, deși a dat naștere unor orașe moderne, n-a fost însoțită de o deplină acceptare a sistemului pieței. Punerea în funcțiune a unor forțe comerciale interne, în prima jumătate a sec. XX, a creat o industrie de prelucrare a alimentelor, de extragere a minereurilor și de fabricare a textilelor, industrie finanțată în mare măsură de capital străin și urmărind în mod special să profite de rezervele de mînă de lucru ieftină, necalificată. În interesul independenței naționale și al apărării, creșterea acestei industrii

[1] Situația este valabilă pentru secolele XVII-XVIII, perioada în cursul căreia asupra comerțului țărilor române s-a exercitat monopolul turcesc. În sec. XIV-XVI, atît Țara Românească cît și Moldova au întreținut un comerț activ cu nord-vestul continentului: printre partenerii comerciali ai lui Mircea cel Bătrîn se numărau Germania (Colonia = Köinul) și Flandra (Ipria = Ypres și Louvain); de asemenea, Moldova a avut strînse legături — prin intermediul Brașovului și Liovului — cu Europa Centrală. Trebuie relevat că în întreaga perioadă feudală, chiar și atunci cînd se impusese monopolul turcesc, a existat un înfloritor comerț între cele trei principate.

ușoare a fost însă în mod deliberat oprită în favoarea creării unei industrii grele, inițial cu ajutorul unor tarife protecționiste și subvenții la export, iar ulterior, cu excepția Greciei, prin administrarea de către guvern a unei economii naționalizate, sub regimul unei planificări centrale, realizîndu-se, în decurs de un secol, un grad de industrializare uimitor.

Un efort spectaculos

Diviziunea crescîndă a muncii, care a stat la baza expansiunii economice constante a Europei de Nord-Vest, a adus cu sine o diversificare a structurii sociale și o particularizare a grupurilor sociale. Au apărut două categorii — cea a antreprenorilor, care-și asumau riscul introducerii noii tehnologii și cea a „inventatorilor" acestora. Antreprenorii au apărut în sec. IX, ca negustori ambulanți, ei fiind astăzi managerii industriei, în timp ce oamenii calificați, care începuseră ca meșteșugari, au sfîrșit prin a deveni chimiști și ingineri.

Aceste două categorii au început prin a-și cîștiga un statut autonom în cadrul sistemului feudal. Următorul pas pe care l-au făcut a fost finanțarea distrugerii feudalismului însuși, promovarea puterii regale [devenind deci sprijinitori ai actiunii de centralizare statală], pentru a se sfîrși cu semianarhia războaielor dintre particulari și a se asigura, totodată, un sistem legal a cărei funcționare să fie previzibilă în fiecare colț al regatului. De aici înainte, forțele modernizatoare au jucat un rol de frunte în marile descoperiri și în întemeierea unor imperii peste mări. Pe măsura creșterii puterii statului, unii negustori — deveniți proprietari de fabrici — și meșteșugari — ajunși tehnicieni — au izbutit să obțină o mare influență în viața politică, păstrîndu-și pentru activitatea lor în afaceri, un important grad de autonomie. Aceste victorii continue ale lor au mers în paralel cu realizarea de către nord-vest a predominării economice pe piața creată de ei pe tot întinsul lumii.

În contrast cu situația din nord-vestul Europei, caracterul forțelor modernizatoare din Europa de Sud-Est n-a fost nici mercantil, nici artizanal, dînd naștere, în schimb, unei pături sociale care a apărut abia în sec. XIX — intelectualitatea. Trebuie subliniat totuși rolul pe care, în evul mediu, l-au jucat grecii în activitatea negustorească. Navele comerciale grecești transportau produse alimentare în diferite direcții, traversînd apele Mediteranei, ale Mării Egee și Mării Negre. Odată cu cuceririle otomane și în special după ce mașina militară a Porții s-a oprit scîrțîind în fața Vienei [1683], astfel încît Istanbulul a fost nevoit să se preocupe de tratative și retragere, grecii au constituit principala forță comercială a Imperiului otoman.

Ca să facem un aforism, am putea spune că, în Europa de Sud-Est, noii intelectuali au devenit funcționari publici și acești funcționari publici s-au transformat în principala forță de susținere a statului național, iar statul însuși a sfîrșit prin a fi singurul sau aproape singurul antreprenor al unei economii în curs de modernizare.

În multe privințe, această categorie a intelectualității constituia o foarte bună soluționare a problemei modernizării. O intelectualitate putea fi creată într-o perioadă de timp istoricește scurtă, prin instituții de învățămînt de tipul universităților. Noul sistem de educație evidenția că cei talentați puteau face carieră, devenind, cu timpul, principala sursă de mobilitate socială. Dacă la început nobilii proprietari de pămînt erau privilegiați în ceea ce privește accesul la educația universitară, pînă la urmă intelectualii au provenit din toate clasele sociale. Ca o consecință a acestei stări de lucruri, noua clasă avea — măcar parțial — sentimentul că este purtătoarea unei misiuni, nutrind convingerea că vorbește oa-

(Continuare în p. 35)

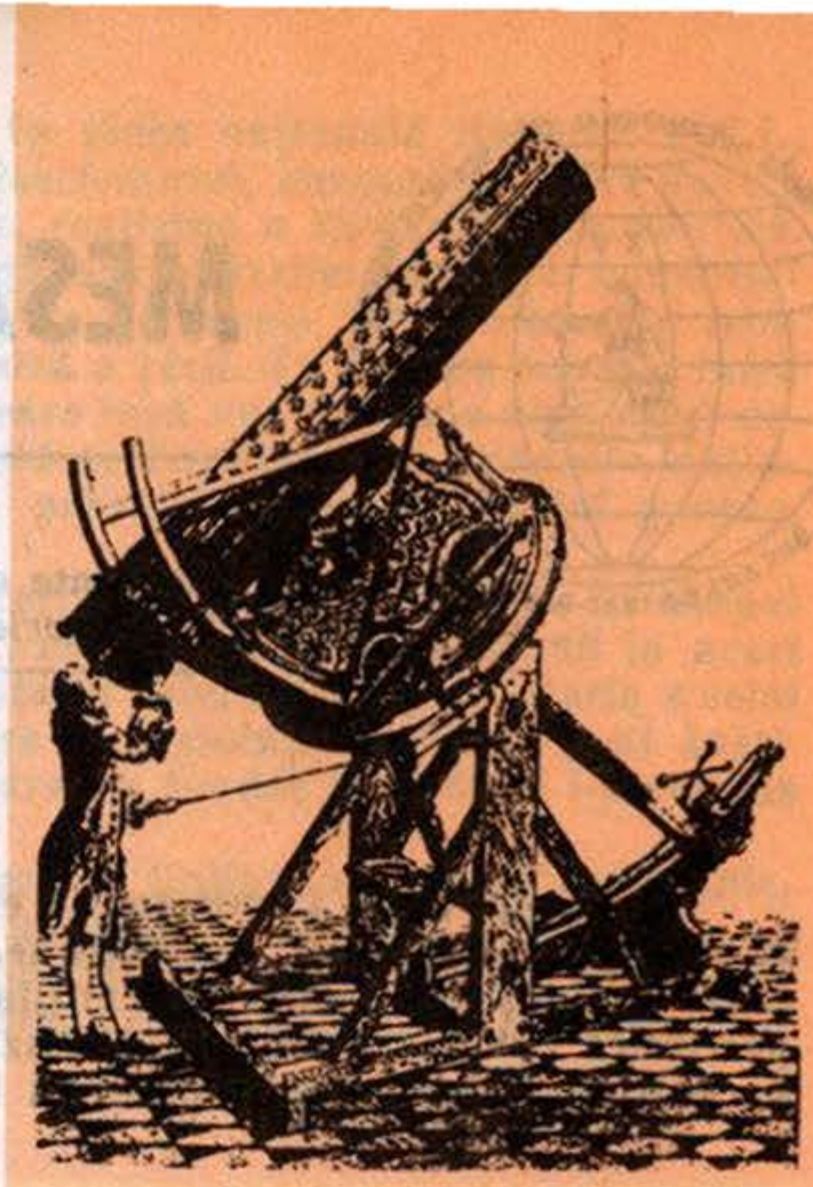

Telescop (sec. XVIII)

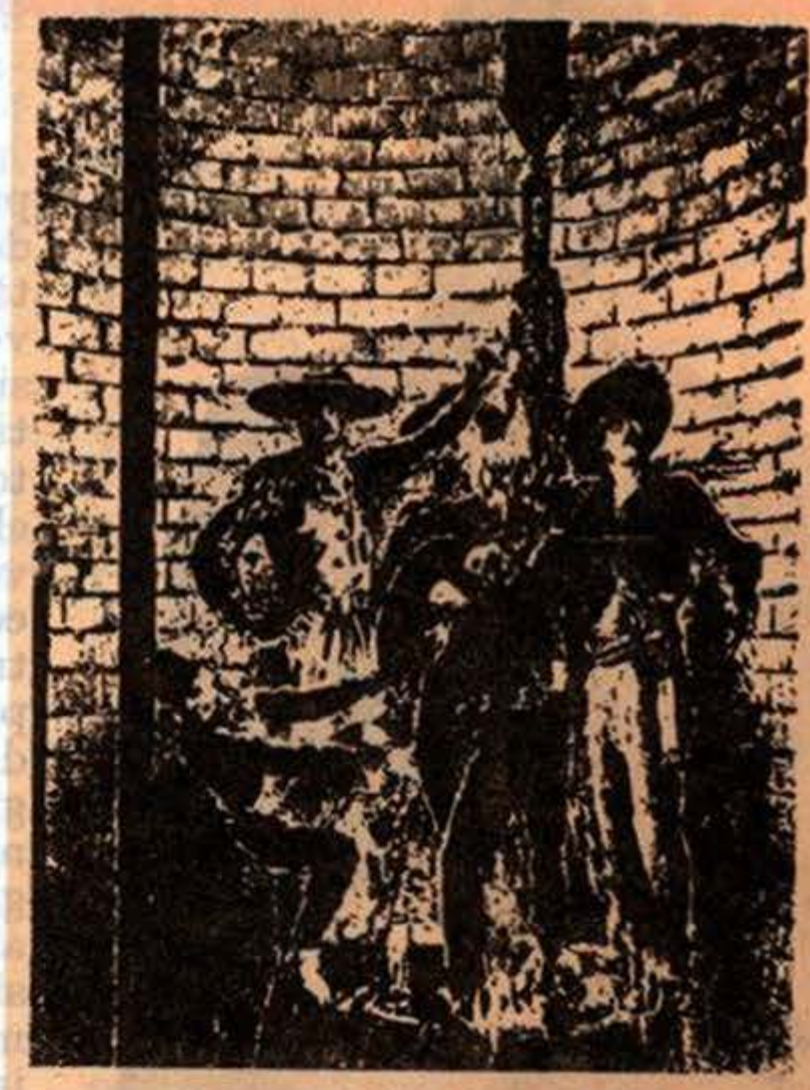

Coborîre în mină (sec. XIX)

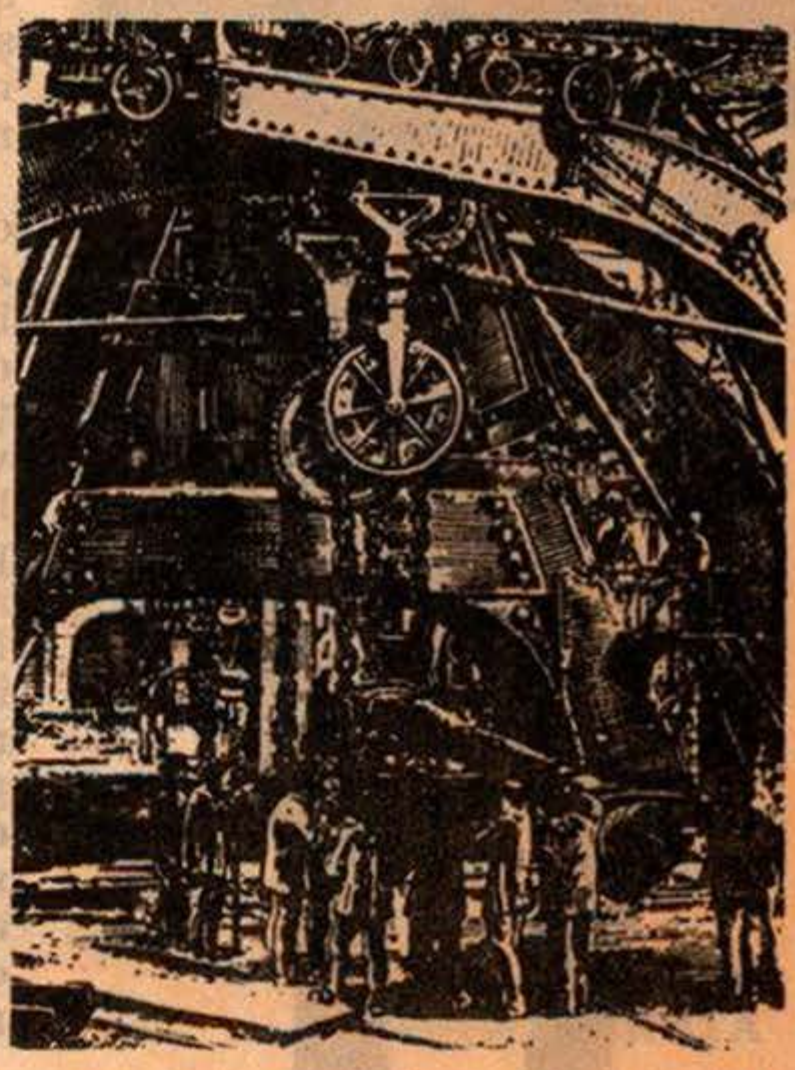

Interiorul unei hale în uzinele din Creuzot (sec. XIX)

MESAJ RADIOFONIC

FERRUCCIO PARRI,

președinte de onoare al Comitetului internațional de istorie a celui de-al doilea război mondial

În aprilie 1945, Comitetul de eliberare națională pentru Italia de Nord, format din reprezentanți ai partidelor comunist, de Acțiune, democrat-creștin, liberal și socialist ai unității proletare, hotărăște declanșarea insurecției antifasciste, care va începe la 25 aprilie. În desfășurarea ei, forțele patriotice eliberează de trupele nazisto-fasciste cea mai mare parte a țării. După mai bine de două decenii de dictatură și teroare, în Italia se deschide drumul spre un regim democratic.

Un nou guvern s-a constituit. Am socotit că prima mea datorie este aceea de a vi-l prezenta vouă, cetățeni, ție, popor italian. Guvernul și poporul formează o singură entitate, nu două distincte și aproape contradictorii. Acest guvern se naște el însuși din popor, este guvernul poporului și trebuie să conducă pentru popor. Întregul popor, fără deosebire de partide și, mai ales, dincolo de ele. Fără deosebire de regiuni, pentru că trebuie să ne preocupe în egală măsură gravele probleme de muncă ale nordului, precum și necesitățile acute și mizeria anumitor zone din sud și din insule. Este datoria noastră să vă spunem simplu, clar și cinstit, așa cum noile vremuri o cer, cine sîntem și ce ne propunem să facem.

Guvernul nostru se naște din coaliția partidelor care au condus mișcarea de eliberare națională și care au dreptul și datoria să conducă țara, pînă cînd aceasta își va crea organe reprezentative libere și legale. Toate aceste partide sînt echilibrat reprezentate în guvern, conducătorii lor sînt cot la cot cu mine, iar prezența lor constituie garanția forței și a stabilității guvernului, prima garanție a eficienței sale, corespunzătoare gravității problemelor de astăzi. Ne-am înălțat cu trudă din abisul de înfrîngere și rușine.

Lepădînd cămașa fascistă, a apărut o Italie nouă, o Italie săracă, o Italie disperată, dar lacomă de libertate, rănită în sentimentul onoarei sale, o Italie care a simțit datoria și dreptul să-și verse sîngele pentru propria eliberare. Ne-am purificat, cetățeni, cu sîngele celor mai buni fii ai noștri. Am pus un sigiliu de sînge pe chipul fascismului, pentru a rupe toate punțile și a face imposibilă orice întoarcere în trecut.

Ne-am recîștigat respectul întregii lumi. Dar ne aflăm încă departe de locul de mare națiune, la care ne îndrituiesc istoria noastră, însemnătatea noastră, chiar numărul nostru.

Acest loc trebuie să-l meritățm. El nu ne va fi dăruit: trebuie să-l cucerim zi de zi, prin munca noastră serioasă și deosebit de grea, în această perioadă, în care istoria zboară vertiginos spre viitor, în ceasuri hotărîtoare pentru destinele Italiei.

Aliații arată o deplină înțelegere față de nevoile noastre. Dar încrederea lor înseamnă pîine, cărbune, materii prime și credite — ceea ce, gîndiți-vă italieni, pentru noi înseamnă însăși posibilitatea de a trăi. Încrederea lor depinde de capacitatea noastră de a cîrmui și gospodări, de munca voastră, de demnitatea și simțul răspunderii tuturor cetățenilor, de la șeful guvernului la cel mai mărunt lucrător.

Ferruccio Parri, în 1945

Victoria rezistenței antifasciste este un moment de cotitură în viața națională italiană. P.C.I., forța politică cea mai consecventă și mai activă în lupta contra fascismului, cheamă la unire pentru eliberarea țării toate forțele patriotice, antifasciste, antihitleriste, realizînd o largă coaliție politică.

Două luni mai tîrziu, la 23 iunie 1945, se formează un prim guvern al Italiei eliberate, constituit din partidele Comitetului de eliberare națională. El este prezidat de Ferruccio Parri, cunoscut istoric din Partidul de Acțiune, și își propune reconstrucția democratică a țării. În sarcina lui mai intră și organizarea alegerilor pentru Adunarea Constituantă, alegeri care însă vor avea loc abia anul următor. Dar teama cercurilor conservatoare ca și ostilitatea lor față de Comitetul de eliberare națională, pe care îl considerau organ al democrației revoluționare, provoacă căderea acestui guvern, în noiembrie același an.

Antifascist militant, Ferruccio Parri (născut în 1890) a suferit ani grei de detenție în timpul regimului mussolinian. După război, fiind de formație istoric, el a publicat numeroase studii în acest domeniu. Pînă în anul 1970, F. Parri a fost președinte al Comitetului internațional de istorie a celui de-al doilea război mondial, actualmente este președinte de onoare al aceluiași organism și al Institutului național de istorie a mișcării de eliberare din Italia (pe care l-a fondat în 1949 și l-a condus efectiv pînă în 1972).

A doua zi după formarea guvernului, Parri a adresat poporului italian un mesaj radiofonic, cu puternice rezonanțe istorice, pe care ziarul L'Italia libera **l-a publicat la 24 iunie 1945.**

Reproducem acest mesaj, după lucrarea Ferruccio Parri. Scritti 1915/1975, **trimisă de către autor redacției noastre și însoțită de calde cuvinte de prețuire pentru revista** Magazin istoric.

Știți în ce condiții mizerabile ne aflăm. Fiecare dintre noi a putut face bilanțul falimentului fascist: ruine, pretutindeni — ruine morale, politice și materiale.

Morale. Zbătîndu-vă zi de zi cu spinoasa problemă a hranei, voi, tați și mame ale Italiei, vedeți, în primul rînd, necesitățile materiale. Dați-mi voie ca eu să pun în primul rînd latura morală. Nu este acum momentul să insist, dar ea constituie premisa oricărei renașteri. Avem nevoie de o lungă și tenace operă de educație civică, care să ne elibereze de un trist trecut și de o veche moștenire și care să dea italienilor simțul seriozității etice.

Guvernul trebuie să dea exemplu: un exemplu de cinste, de dreptate, de îngăduință.

Și problema politică este de importanță primordială. Tați și mame ale Italiei, Adunarea Constituantă nu-i poate sătura pe fiii voștri. Dar dacă noi nu vom reuși, repede și bine, să dăm Italiei o nouă structură organică, vom pierde rodul eliberării noastre, vom pierde posibilitatea viitoare de a guverna, de a administra și de a reconstrui, vom pierde libertatea însăși, iar martirii noștri se vor fi sacrificat zadarnic. Pentru aceasta ni s-a spus și ne spunem guvernul Adunării Constituante, pentru că ea va fi încoronarea luptei de eliberare, fundamentul noii societăți italiene, prologul unei noi istorii. Acesta este un angajament de onoare pentru partidele în numele cărora vă vorbesc. Guvernul se angajează să-l respecte și vrea să-l ducă la îndeplinire. Vom reuși cu atît mai repede, cu cît va fi mai vădită și mai fermă garanția unei consultări populare, cinstite și libere.

Apărarea libertății este principiul fundamental al politicii noastre. Apărarea libertății înseamnă pentru noi, în același timp, edificarea unei noi legalități, înseamnă spirit democratic constant și vigilent în reformarea instituțiilor și a conduitei politice.

Ne-am mai intitulat și guvern de reconstrucție, cetățeni. Avem sarcini și responsabilități uriașe. Avem o economie grav zdruncinată, trebuie să ajungem la un nou și dificil echilibru între prețuri și salarii, pentru a întări puterea de cumpărare a monedei. Aveți nevoie de alimente, de îmbrăcăminte, de case — case încălzite — pentru iarna ce vine.

Vom ști oare să facem față unor angajamente și sarcini atît de grele, de reconstrucție materială și politică? Așa cum vi s-a mai spus, guvernul nu este providența divină. El vă face o singură promisiune: că va munci serios. Dar voi mai știți că un guvern reușește să conducă, în măsura în care este susținut de încrederea și colaborarea cetățenilor.

Vouă vă revine acum să-l ajutați.

Vouă, prieteni — vouă, oameni ai muncii din nord și sud, hărțuiți de necesități materiale, pe care le știu bine — trebuie totuși să vă adresez chemarea să nu dați frîu liber nerăbdării, fără a ține seama de dificultățile extraordinare ale momentului, și să aveți încredere în eforturile guvernului, care va face pentru voi tot ce-i va sta în puteri.

Și încă un cuvînt, despre actele arbitrare de justiție, ba chiar de răzbunare, și despre execuțiile ilegale, ce tulbură unele orașe din nord, compromițîndu-ne față de Aliați și mai ales lezînd spiritul nostru de dreptate.

Vă adresez o chemare categorică. Destul! Și tocmai partizanii veritabili — pe care această drojdie umană, ieșită la iveală după victorie îi compromite —, tocmai ei trebuie să colaboreze la apărarea legalității, pe care și-a creat-o însăși revoluția noastră.

Sîntem confruntați astăzi cu probleme excepționale. Guvernul nostru este un guvern excepțional, aproape de salvare publică. Și va reuși să fie guvern de salvare, dacă va fi un guvern al unității, dacă va avea consimțămîntul și sprijinul, în primul rînd, ale claselor populare. Dacă întreg poporul va simți că sîntem cu toții legați de aceeași soartă, dacă conștiința superiorității și a solidarității va călăuzi opera noastră și munca voastră.

Iată apelul meu, popor italian.

În românește de
Gabriela GEROTA

GOȚII LA DUNĂRE

Prof. HERWIG WOLFRAM,
Austria

În anul 1979, Editura „C.H. Beck", din München, a publicat lucrarea Die Geschichte der Goten **(Istoria goților), a prof. dr. Herwig Wolfram, membru al Institutului austriac de cercetări istorice și al Academiei de științe a Austriei, profesor la Universitatea din Viena, participant la al XV-lea Congres internațional de științe istorice, de la București.**

Aflată la porțile Imperiului roman, Dacia a cunoscut și ea devastatoarele atacuri ale goților, de care se ocupă pe larg profesorul vienez, în lucrarea sa. În introducerea cărții, autorul mulțumește istoricilor români prof. Kurt Horedt, Radu Harhoiu și Ion Ioniță, pentru ajutorul prețios dat la elaborarea volumului.

Episodul ales spre publicare, cu concursul colaboratorului nostru Friedrich Kollmann, din Viena, tratează evenimentele înregistrate de cronica goților numai în prima jumătate a sec. III e.n., cînd triburile germanice au trecut și pe teritoriul țării noastre. Titlul și subtitlurile aparțin redacției Magazin istoric.

În perioada crizei social-economice, politice, religioase și culturale a Imperiului roman, începută în anul 235 e.n. și cunoscută sub numele de criza mondială din secolul III[1], istoria goților [care locuiau atunci în stepele din nordul Mării Negre] se desfășoară după unul și același scenariu: uzurpări, războaie cu perșii, atacuri înspre vest, care constrîng guvernul roman să-și retragă armata de la Dunăre. Prima năvălire a goților la Dunăre datează din anul 238: de acum înainte, neîncetat, vreme de aproape cinci decenii, ei jefuiesc această zonă, incendiază cetatea Histria din Scytia Minor, aflată în sudul Deltei Dunării, după care se retrag în fugă, încărcați de pradă; deseori atrag în capcane trupele romane, pricinuindu-le mari pierderi, apoi se întorc, pustiind din nou ținutul cotropit. Locuitorii rămași în viață devin victime sigure ale foamei sau ciumei.

[1] Odată cu sfîrșitul dinastiei Severilor, în Imperiul roman începe o lungă perioadă de anarhie, caracterizată prin nesfîrșite frămîntări sociale, lupte politice pentru tron și decădere economică; perioada se va încheia în anul 284, odată cu urcarea pe tron a lui Dioclețian.

Începutul acestui „război scitic" are o însemnătate istorică: de unde, pînă atunci, în spatele neamurilor invadatoare, romanii nu putuseră decît să bănuiască existența unei noi comunități în nordul Mării Negre, de data aceasta, ea se afirma ca atare, trecînd la acțiune.

Cam din această perioadă încep să se înmulțească informațiile despre ccea ce se întîmplă la „barbarii așezați deasupra Daciei", cum îi numește Dio Cassius. Romanii nu au reușit niciodată să pună stavilă „canalului" prin care treceau popoarele, în vestul Daciei romane, între Dunăre și Tisa, și în estul ei să apere întreaga „graniță lichidă" a Prutului. Și așa o mare parte din Muntenia se afla în exteriorul granițelor Imperiului roman, ca să nu mai vorbim de Moldova[2], unde romanilor le-au opus mereu rezistență dacii liberi sau carpii[3], costobocii[4], roxolanii[5] și bastarnii[6].

În primăvara anului 250, trei coloane de armate „barbare", care provin de pe teritoriul moldo-valah, neocupat de italici, pătrund în teritoriul roman. Ținta atacului: provinciile romane Dacia, cele două Moesii și Tracia, pe care le pustiesc în cursul unui război de cîțiva ani. Invazia se află sub conducerea regelui got Kniva, care are sub comanda lui nu numai propriul său popor, ci și o serie de alte neamuri, printre care și contingente de carpi. Pînă și dezertori romani se află, probabil, printre ei. Desfășurarea și finalul acestei confruntări armate marchează un prim punct culminant al puterii și răspîndirii goților.

[2] După cum se știe, nu întreaga Dacie a devenit provincia romană cu același nume. Stăpînirea romanilor se întindea asupra Transilvaniei, Banatului, Olteniei și unei părți a Munteniei. În sudul Moldovei, romanii își instalaseră trupe pentru apărarea Dobrogei.

[3-4] *Magazin istoric*, nr. 2/1976; 4/1976.

[5] Triburi de origine sarmatică.

[6] Triburi de origine germano-celtică.

Kniva se dovedeşte un conducător de oşti, avînd remarcabile cunoştinţe pe tărîmul tacticii şi strategiei. Totodată, regele este ferm înscăunat pe tronul său, aşa încît poate suferi pierderi şi înfrîngeri, fără ca ai lui să-l părăsească.

În deceniul 238-248, nu se consemnează atacuri gotice, ci mai curînd ale carpilor împotriva Daciei romane. În 246 ca şi în 248, împăratul roman Filip Arabul iese învingător. Încă de la prima izbîndă, s-a introdus „era dacică"[1] şi s-a reluat baterea monedelor în provincia romană. Goţii devin acum principalii duşmani ai Romei. De aceea şi pe baza acestor succese, şi-a permis acum Filip Arabul să-şi revizuiască şi politica faţă de ei. Împăratul denunţă convenţiile încheiate cu ei şi suspendă plata stipendiilor [sume plătite anual unor popoare care, în schimbul lor, se obligau să păstreze pacea la graniţa imperiului]. Dar el a avut grijă să îi sfideze pe goţi, abia după ce s-a pregătit de război. În anul 248, îl trimite în Moesia pe Decius [viitor împărat între anii 249 şi 251][2], ca să instruiască armata romană, în vederea eventualului conflict. Greu de spus precis ce face Decius în Moesia. Cert este că reuşeşte să cîştige simpatia armatei dunărene, aşa încît la scurt timp porneşte cu ea în marş spre Italia, în vara lui 249, unde obţine tronul. Atunci armata principală a lui Kniva forţează limesul transalutan [val de pămînt lung de 235 km, la vest de Alutus (Olt), între Rucăr la nord şi Flămînda, pe Dunăre, la sud] şi trece Oltul, în vestul căruia încă din anul 248 imperiul fortificase localitatea Romula [identificată pe teritoriul satului Reşca, comuna Dobrosloveni, jud. Olt]. Despărţindu-se de goţi, carpii urcă prin Valea Oltului în Dacia romană. În acelaşi timp, regele Kniva trece Dunărea între Celeiul de azi [unde se găsea Sucidava] şi oraşul roman Oescus [azi Ghighen, în Bulgaria] şi intră în Moesia Inferior. O a treia coloană, probabil sub conducerea lui Argaithus şi Gunthericus, trecuse mai înainte Dunărea de Jos, invadînd Dobrogea şi apoi mărşăluind pînă la oraşul trac Philippopolis (Plovdiv).

Avînd în vedere poziţia armatei sale de sud, care a trecut la asedierea oraşului, Kniva execută o mişcare de cleşte. Legatul roman al Moesiei, Trebonianus Gallus, îi respinge pe goţi la Novae (azi Şiştov — Bulgaria), punct de trecere peste Dunăre, în Dacia, dar regele Kniva nu se retrage, ci înaintează în continuare spre sud, pentru a se uni cu grupul celălalt de armate, în faţa oraşului Philippopolis. În acest timp, Decius, care i-a izgonit pe carpi din Dacia, încearcă să oprească înaintarea goţilor. Pe neaşteptate, împăratul se iveşte în faţa localităţii Nicopolis, dar prea tîrziu. Kniva a jefuit oraşul şi se ascunde acum în munţii Balcani. Decius porneşte pe urmele goţilor, în munţi, sperînd să despresureze în cîteva zile Philippopolisul. Imediat, Kniva se întoarce şi atacă prin surprindere armata imperială, care, după ce a trecut prin pasul Şipka, poposeşte la Beroe (Stara Zagora). Decius este obligat să se retragă în fugă în fortificaţia de rezervă, construită din timp de Trebonianus. La Beroe şi la Oescus îşi reorganizează trupele înfrînte.

Trec astfel luni de zile. Abia în primăvara anului 251, armata romană de la Dunăre se repune pe picioare. Între timp, încă din vara lui 250, Philippopolisul a fost pierdut. Trupele romane asediate în acest oraş l-au proclamat împărat pe Priscus, sperînd ca el să cadă la înţelegere cu goţii, oferindu-le capitularea. Dar goţii nu au respectat convenţia şi după ocuparea oraşului s-au petrecut scene îngrozitoare. Cei care nu au fost ucişi au fost duşi în captivitate, printre ei şi numeroase persoane din rangul senatorilor, iar despre uzurpatorul Priscus nu se mai ştie nimic. În acest timp, Decius, împreună cu Trebonianus, se află încă la Dunăre. Împăratul îi conferă fiului său, Herennius Etruscus, titlul de Augustus. Probabil în iunie 251, romanii se întîlnesc cu grosul armatelor gotice, la Abrittus (aproape de Razgrad, în Bulgaria de azi). Kniva, care pare să cunoască foarte bine terenul, îi atrage pe romani într-o zonă mlăştinoasă. Apoi îşi împarte oastea în mai multe unităţi tactice şi caută să încercuiască trupele imperiale. Cad pe cîmpul de luptă Decius [primul împărat roman pierit pe cîmpul de luptă împotriva migratorilor] şi fiul său. Cu chiu cu vai, Trebonianus salvează resturile oastei, care îl proclamă împărat [251-253]. El se vede nevoit să-i lase pe goţi să se retragă cu o bogată pradă în oameni (sclavi) şi bunuri şi să le plătească stipendii. De aceea, Trebonianus este învinuit şi astăzi de trădare şi incapacitate, deşi el a acţionat forţat de împrejurări. După înfrîngerile de la Beroe şi Philippopolis şi, mai ales, după catastrofa de la Abrittus, noul împărat nu avea de ales: forţele imperiale erau epuizate (între timp izbucnise şi o epidemie, de tipul ciumei).

Greu de precizat cîte invazii gotice mai au loc după moartea lui Decius şi, mai ales, în ce ordine se succed ele. Anual, cum susţin unii cercetători, este neverosimil, date fiind posibilităţile biologice şi militare limitate ale unităţilor gentilice. Se ştie cu siguranţă însă că în 253 la Dunărea de Jos are loc o nouă invazie a goţilor. Ei năvălesc în Moesia şi Tracia, pentru că guvernatorul Moesiei Inferior, Marcus Aemilius Aemilianus, a încetat să mai plătească integral tributul anual. Deşi nu izbuteşte să-i alunge pe toţi prăduitorii, Aemilianus cîştigă o luptă pe Dunăre, dovedindu-se un militar destoinic, drept care devine împărat (253). Urmat de armata dunăreană, el se îndreaptă spre Roma, unde pierde însă puterea şi la scurt timp moare. În mod paradoxal, succesele lui Aemilianus fac şi mai critică situaţia în provinciile romane balcanice. În anul următor, iată-i din nou năvălind pe goţi. De data aceasta, ei pătrund pînă la Salonic şi, deşi sînt nevoiţi să facă cale întoarsă, pricinuiesc foarte mari pagube.

---

[1] În martie 248, se împlineau 1 000 ani de la întemeierea Romei, eveniment serbat cu mare fast în imperiu. „Era dacică" semnifică pentru romani începutul unui nou mileniu, marcat de victoria lor împotriva unui duşman extrem de periculos.

[2] *Magazin istoric*, nr. 12/1974.

O pagină de istorie americană (II)

Cow-boyul

Prof. CLAUDE FOHLEN,
Franța

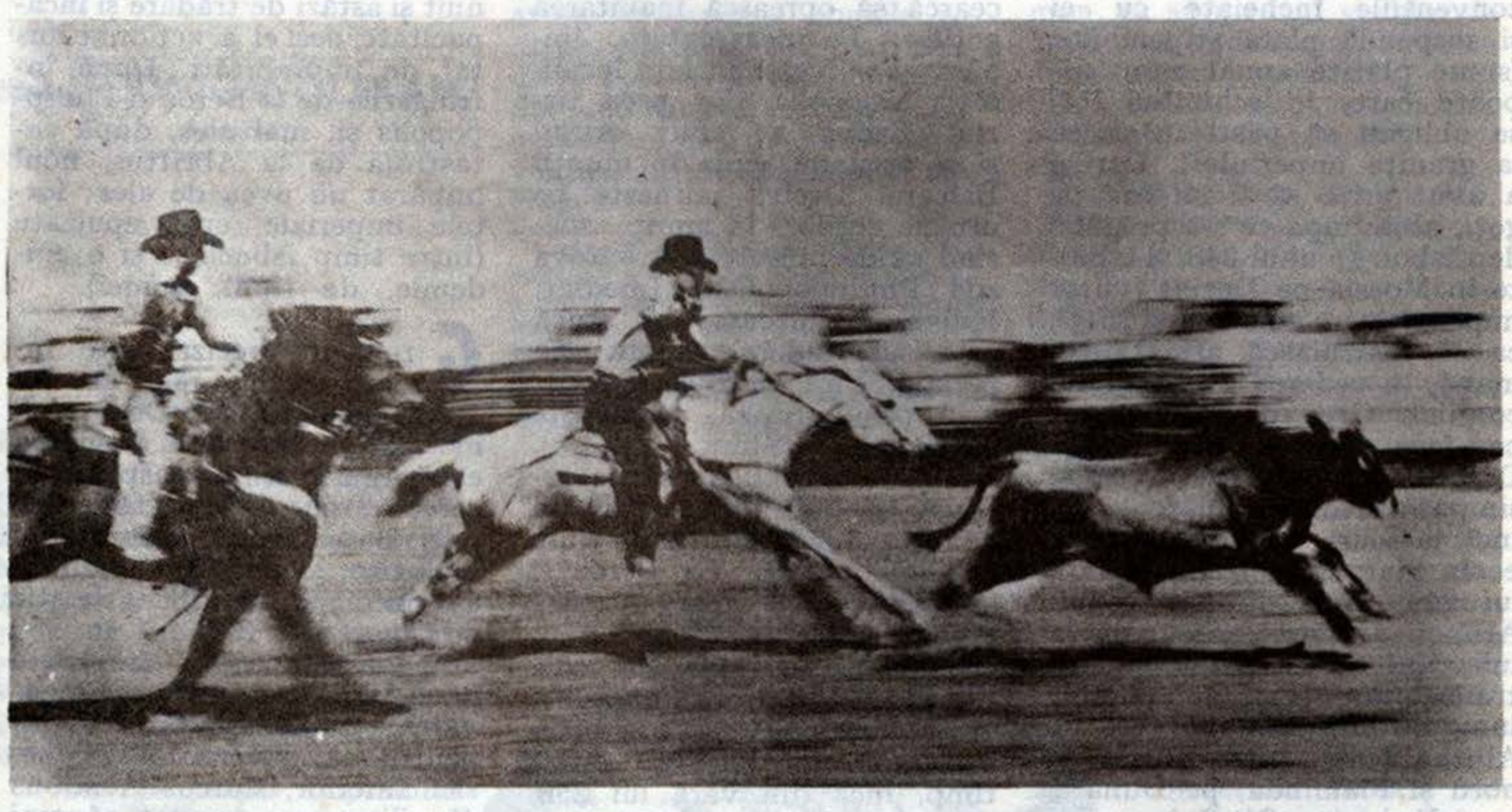

În numărul de față al revistei, prezentăm un alt episod din lucrarea La Vie quotidienne au Far West, 1860-1890, **semnată de profesorul francez Claude Fohlen[1], participant la al XV-lea Congres internațional de științe istorice, de la București. Din lectura acestui fragment, cititorii noștri își pot întregi imaginea despre viața reală a cow-boyilor în Vestul sălbatic, în contrast cu impresiile încărcate de ficțiune pe care ni le-au făurit westernurile.**

Titlul și subtitlurile aparțin redacției noastre.

O lungă zi de muncă

În aparență aventuroasă, viața cow-boyului se supunea unor reguli și obligații bine stabilite. Nimic nu era lăsat la voia întîmplării în organizarea transhumanței între Texas, Kansas, apoi Wyoming și Montana. Cirezile, care puteau cuprinde 2 000-3 000 capete, erau încredințate de proprietar sau de negustor unui *boss*, care își exercita puterile de o manieră cvasimilitară. Înaintea plecării, toate animalele erau însemnate cu fierul roșu, pentru a se ști apartenența lor și a se evita, în cursul călătoriei, confuzia cu alte vite. Stăpîn absolut, bossul primea un salariu — calculat pe baza riscului pe care îl comporta misiunea sa — de pînă la 125 dolari pe lună, ceea ce era mult pentru acele vremuri, dar puțin în comparație cu capitalul pe care îl reprezenta cireada — 100 000 dolari uneori. În epoca *driveului*, conducătorii de cirezi reprezentau un soi de aristocrație a Texasului. Ei își

[1] *Magazin istoric*, nr. 7/1980.

GLOSAR

(Sensul termenilor se referă la contextul de faţă)

boss — şef, conducător

branding — marcarea cu fierul roşu a vitelor

chuck-waggon — căruţă-bucătărie

corral — ţarc de vite

drag-rider — călăreţ de arier-gardă

drive — transportul vitelor pe lungi parcursuri

horse-wrangler — argat la cai

point-rider — călăreţ de avangardă

stampede — goană dezlănţuită a unei cirezi mînate de frică

trading-post — punct comercial

alegeau o echipă de cow-boyi — aşa-numitul *outfit* — numărînd vreo zece bărbaţi, toţi între 20 şi 30 ani. Meseria era grea. Unei sănătăţi excelente şi unei mari vigori fizice trebuiau să li se adauge două calităţi indispensabile: să fie călăreţi de mîna întîi şi să ştie să se descurce cu vitele, practic sălbatice. Alături de texani se găseau uneori mexicani şi negri. Toţi trebuiau să dea dovadă de iniţiativă, dar totodată să se supună ordinelor bossului.

Durata driveului era de 5 pînă la 12-13 săptămîni, în funcţie de dificultăţile drumului şi de distanţă. De la San Antonio la Abilene, care, în general, era itinerarul cel mai lung, se socoteau în medie 90 zile, de la Red River [Rîul roşu] pînă la extremitatea sudică a Kansasului, aproximativ 35-40 zile. A existat însă şi drumul din Texas la Wyoming, care dura şase luni. Principala dificultate era urnirea din loc a vitelor. Era nevoie de o săptămînă întreagă, ba chiar de zece zile, pînă ce cîteva animale porneau la drum şi celelalte se decideau să le urmeze. De aceea, primele etape erau mai lungi. Dar, odată ce turma era bine stăpînită, se instaura o rutină imuabilă, cu etape zilnice după 10-15 mile [16-24 km]. Cireada se întindea pe o lungime de cîţiva kilometri şi pe mai multe sute de metri lărgime. Etapele erau stabilite în funcţie de punctele de apă, pe care bossul avea datoria să le cunoască. El le alegea dinainte, convins că alte coloane nu se vor opri şi ele acolo, în acelaşi timp. Drumul era foarte monoton, prin praf şi căldură, departe de aşezări omeneşti, pe care animalele le evitau. Fiecare zi era o repetare a celei precedente.

Seara, după adăpat, vitele erau adunate într-un *corral* improvizat, împrejurul căruia erau grupate căruţele care transportau echipamentul şi hrana oamenilor. Echipe de cow-boyi făceau rînd pe rînd de gardă noaptea, pentru a împiedica furturile — foarte frecvente în acea perioadă —, a da alarma, în cazul unor eventuale atacuri ale indienilor, şi a insufla curaj vitelor. Tot timpul, văcarii cîntau melodii liniştitoare pentru a potoli animalele. În cîmpiile întinse, nu lipseau fiarele, începînd cu lupii, care se deplasau în haite de cîteva zeci. Erau mari, cîntărind 60 pînă la 70 kg, şi foarte şireţi. Împuşcarea lupilor a devenit o ocupaţie accesorie favorită a cow-boyilor; ei le vindeau pieile la *trading-posturi*, pentru sume foarte ridicate, între 200 şi 300 dolari. După anul 1865, pieile de lup avînd o mare căutare, s-a creat o adevărată piaţă pentru ele, îndeosebi în nord. Alte animale de pradă, ca, de pildă, coiotul, nu prezentau mare pericol, ele fiind atrase mai ales de resturile de la bucătărie decît de vite.

Lunga zi de marş începea în zori, conform unui ritual bine pus la punct. În fruntea cirezii se găseau doi *point-rideri*, dintre cei mai experimentaţi cow-boyi, care aveau sarcina să aleagă drumul, să evite întîlnirile cu alte turme şi să împiedice orice panică. De o parte şi de alta a cirezii, galopau *flank-riderii*, apărătorii flancurilor, iar în spate *drag-riderii*, cu însărcinarea să readucă animalele care rămîneau în urmă şi să vegheze asupra viţeilor, care nu puteau ţine pasul. Locurile privilegiate erau, desigur, cele din fruntea convoiului; cow-boyii considerau că este o cinste să le ca ete. Posturile din urma cirezii erau socotite cam degradante. Etapa de dimineaţă, de obicei cea mai lungă, începea cu păscutul, pe distanţă de mai multe mile, timp de două sau trei ore, după care cow-boyii mînau turma pînă pe la mijlocul zilei, spre un punct de apă, dacă se găsea vreunul în calea lor. Echipa de însoţire se odihnea atunci, luîndu-şi masa. Urma o nouă etapă — adeseori mai scurtă, avînd în vedere căldura —, care ocupa toată după-amiaza, pînă la oprirea la un nou punct de apă şi la luarea măsurilor pentru noapte.

Cel mai expus personaj

Incidentele ce surveneau uneori erau cam aceleaşi. La trecerea vadurilor, dacă fruntea cirezii nu reuşea să ajungă pe malul opus, celelalte animale refuzau să se avînte în apă. Se isca panică. Se întîmpla chiar ca vitele să o ia înapoi, mai ales dacă se găseau relativ aproape de punctul de plecare, şi aceasta avea drept rezultat un adevărat *stampede*. Alteori, lipsa de apă, provocată fie de vreme, deosebit de secetoasă, fie de faptul că alte cirezi trecuseră mai înainte pe acolo, producea perturbări în avansarea turmei. Animalele erau atît de însetate, încît o luau la fugă şi trebuiau ţinute în loc, spre a se evita risipirea cirezii. Alte evenimente frecvente şi neplăcute erau furtunile, de o extremă violenţă, care se abăteau asupra cîmpiilor, în timpul verii. Cuprinse de panică, cirezile porneau în toate direcţiile. Un boss citează exemplul unei furtuni teribile, care s-a abătut asupra cirezii sale în Arkansas. A fost nevoie de o săptămînă pentru a strînge laolaltă vitele împrăştiate şi a reconstitui cireada.

Cow-boyii trebuiau să aibă multă prezenţă de spirit şi iniţiativă pentru a putea para imediat orice asemenea incident. Viaţa lor nomadă era

Cow-boyi intrînd într-un oraș din Texas

epuizantă fiziceşte. Ei aveau nevoie de o hrană abundentă, pentru a-şi reface forţele. De unde şi importanţa bucătarului, eel de-al doilea personaj în ierarhia echipelor care însoţeau vitele. Salariul său urma imediat pe cel al bossului. Sarcina lui era de a păzi *chuck-waggonul*, o căruţă grea, trasă de patru cai, care transporta proviziile, cuverturile, corturile şi se deschidea la spate, pentru a forma bucătăria.

Misiunea bucătarului era deosebit de ingrată şi chiar primejdioasă. Trezit înainte de a se crăpa de ziuă, el muncea pînă noaptea. După ce servea micul dejun, pornea în fruntea echipajului, precedîndu-l pe boss, ca să se oprească la locul ales dinainte pentru pauza de prînz. El pregătea masa şi pleca din nou primul, ca să poată repeta aceeaşi operaţie pentru cină. Bucătarul era, pe de o parte, omul cel mai expus din întreaga echipă, deoarece risca să aibă de-a face cu indieni sau cu tîlhari, fără altă protecţie decît propriile sale arme, iar, pe de alta, cel mai antipatizat de către cow-boyi, pentru că hrana pe care le-o prepara era foarte monotonă. Ea se baza pe proviziile stocate în căruţă: porumb, mălai, melasă de sorg, fasole, slănină şi şuncă. Drept urmare, bucătarul este prezentat adeseori în westernuri ca un om de nimic, cam prostănac.

Uneori, cow-boyii vînau un animal de pradă sau un bizon, tăiau un bou sau un viţel şi atunci, timp de cîteva zile, meniurile erau îmbunătăţite cu carne proaspătă, nu prea fragedă însă deoarece animalele erau obosite. Părerea despre cow-boyi, că ar fi fost mari consumatori de fripturi la grătar, muşchi gros şi în sînge este o fantezie a secolului XX, cel puţin în Vest. Hrana cow-boyilor era mai frugală, de tip sudist, pentru că totul avea la origine Texasul, unde alimentaţia cu carne era destul de redusă. Ca băutură, apa, cafeaua şi whiskyul. Nu este de mirare că, odată ajunşi la destinaţie, cow-boyii se dedau la orgii alimentare.

Pe treapta cea mai joasă a echipei se afla un personaj numit *horse-wrangler*, amestec de rîndaş şi de slugă la toate, care avea sarcina să se ocupe de *remuda*, adică de herghelia care însoţea echipa. Fiecare cow-boy avea cinci sau şase cai de rezervă, astfel încît, în mod frecvent, se puteau număra 50 pînă la 100 cai la o cireadă în deplasare. Wranglerul avea grijă ca şeile, curelele, pintenii, în fine, tot harnaşamentul — de a cărui schimbare sau reparare se ocupa — să fie în stare bună. În timpul drumului, el însoţea caii fără călăreţi, iar la popasuri se îngrijea să-i hrănească sau să-i ducă la păscut. În plus, tăia lemne pentru bucătărie. Nici una dintre funcţiile sale nu-i conferea prestigiu pe lîngă cow-boyi şi totuşi acest om la toate era indispensabil bunului mers al driveului.

Armamentul cow-boyilor consta dintr-un revolver Colt, cu cinci-şase gloanţe, şi o carabină Winchester, care inspira mare teamă. În 1889, nişte pionieri din Idaho au hotărît să dea noii lor localităţi numele armei celei mai răspîndite printre ei, şi aşa a luat fiinţă oraşul Winchester, în vecinătatea districtului minier de la Oro Fino. Potrivit unei lozinci, mult prea des repetate dar exacte, carabina Winchester a fost arma care a cucerit Vestul. Cow-boyul era cel puţin tot aşa de mîndru de harnaşamentul său, cum era şi de armele sale.

Din ce consta acest harnaşament? Dintr-o şa frumoasă, un frîu montat în argint, un revolver cu mînere de baga, pinteni de argint, carîmbi neobişnuiţi, cu monturi de argint.

Cow-boyii îşi cheltuiau banii fără ezitare. Nimic nu li se părea prea frumos pentru persoana lor. Odată ajunşi la destinaţie, după săptămîni şi chiar luni de peregrinări, ei se adresau celor mai buni meş-

E vremea prînzului

teşugari, pe care-i plăteau cu bani grei. Un cow-boy dădea cu uşurinţă 25 dolari pentru o pereche de cizme de comandă, pe care ar fi cumpărat-o cu 10 dolari dintr-un magazin. Pentru el, să-şi împodobească cu argint armele şi scările şeii însemna succesul. Cît despre *lasso*[1], făcut din piele sau din frînghie, el era una dintre piesele esenţiale ale echipamentului cow-boyului. În afara utilităţii obişnuite de prindere a mustangilor, lassoul servea la tragerea unei căruţe în sus pe o pantă abruptă, la scoaterea de coarne a unui animal dintr-o rovină, la remorcarea lemnelor pentru foc, ca şi în alte o mie şi una de ocazii, altele decît acelea pentru care fusese conceput.

Prin trăsăturile sale, cow-boyul nu putea decît să suscite curiozitate, să creeze un stereotip foarte diferit de acela care se formase în Est. Un locuitor al vechii Americi scria despre el: „Iată o nouă specie a genului omenesc. Trebuie să o observ cu atenţie şi să-i notez toate obiceiurile, datinile şi particularităţile. Are ceva romantic. Trăieşte călare, cum făceau cavalerii medievali, se deplasează înarmat cu o armă ciudată şi nouă, pe care o foloseşte cu precizie, cu amîndouă mîinile; înjură ca un surugiu, suge ca un burete, este îmbrăcat ca un actor şi se bate ca un diavol. Este amabil cu femeile, rezervat cu străinii, generos cu prietenii şi brutal cu duşmanii lui. Acesta este cow-boyul, omul tipic din Vest" (din cartea lui Walter P. Webb, *The Great Plains*).

Portretul este bine creionat, în măsura în care arată prăpastia dintre cele două Americi — cea tradiţională, a Estului, şi cea revoluţionară, a Vestului —, dar şi oarecum idealizat, cînd, de fapt, viaţa cotidiană a cow-boyului nu avea nimic entuziasmant.

Un om ca oricare altul

În afara supravegherii cirezii pe traseu sau în *ranch*, doar cîteva zile mari mai întrerupeau monotonia anului. Printre acestea, *round-upul*, perioada de însemnare a vitelor, în special a viţeilor tineri, care avea loc de două ori pe an, primăvara şi toamna. Un round-up pentru crescătorii de vite era echivalent cu strîngerea recoltei, pentru fermieri. În timpul lui se recenza cireada înainte de plecare sau înaintea iernatului, se separau animalele bolnave de celelalte, se predau către adevăraţii lor stăpîni animalele care se nimeriseră prin alte cirezi. Fiecare proprietar îşi avea semnele lui proprii (iniţiale sau alt semn de recunoaştere), care erau imprimate cu fierul roşu pe partea laterală a corpului bovinelor. *Brandingul* devenea un indiciu de proprietate, pe care se punea bază în toate tranzacţiile sau contestaţiile. El servea la demascarea hoţilor de vite, care încercau să substituie un semn altuia prin suprapunere. Înşelătoria era însă uşor de descoperit, căci semnul, făcut cu fierul roşu, nu se mai putea şterge.

Round-upul constituia o muncă istovitoare; el începea din zori, sub conducerea unui „căpitan", căruia cow-boyii îi datorau o ascultare absolută. Nu se dădeau decît puţine ordine, fiecare om ştiind dinainte ce avea de făcut. Bucătarul pregătea mesele, călăreţii îşi înşeuau caii, apoi începea adunarea vitelor. În grupe de cîte doi, cow-boyii se avîntau în toate direcţiile, pentru a aduce vitele către corral, în cercuri concentrice. Animalele marcate erau despărţite de acelea care urmau să fie însemnate. Uneori era necesar să fie folosit lassoul, pentru a prinde un animal de-

[1] Pentru termenii neexplicaţi, vezi glosarul din nr. 7/1980 al revistei.

osebit de îndărătnic şi a i se strînge picioarele din spate într-un laţ. Caii erau însă atît de bine antrenaţi, încît reuşeau, în general, să înconjure animalele tinere şi să le împingă spre corral. Round-upurile din anii 1870 se desfăşurau pe spaţii vaste, uneori de 6 000-7 000 km pătraţi.

După ce izolau animalele care trebuiau marcate, oameni, aflaţi sub supravegherea cow-boyilor, de pe cai, le aplicau pe flanc fierul roşu, astfel încît să ardă părul şi să pătrundă în carne. Obiceiul de a marca vitele venea direct de la spanioli, prin intermediul texanilor. El s-a răspîndit pe tot cuprinsul marilor cîmpii, pînă în Montana şi în Canada. Operaţia continua fără întrerupere tot cursul zilei, cîteodată chiar mai multe săptămîni, în funcţie de importanţa cirezii. Pînă în anii 1880, cînd utilizarea sîrmei ghimpate pentru ţarcuri a devenit generală şi turmele au rămas pe loc, round-upul se făcea în comun, de către echipe asociate ale mai multor cirezi.

Ca şi strînsul recoltei, aceste round-upuri prilejuiau mari reuniuni, la care participau pînă la 300 cow-boyi, numărul oscilînd în jurul cifrei de 100. Fiecare echipă îşi avea chuck-waggonul ei, bucătarul ei, proviziile ei. Aveau loc agape vesele, jocuri, exerciţii, uneori umoristice, distracţii. Femeile erau excluse de la ele, căci round-upul era o ocupaţie eminamente masculină.

Round-upul a supravieţuit, sub forme uşor diferite, transformărilor prin care a trecut creşterea vitelor în anii 1880. S-a renunţat la separarea cirezilor, care se aflau în siguranţă în spatele îngrăditurilor de sîrmă ghimpată, dar se făceau bilanţuri ale cirezii în două momente importante ale anului. Viaţa cow-boyului a suferit şi ea transformări. Se sfîrşise cu vremurile eroice ale *trailului*, înlocuite prin acelea mai puţin palpitante ale vieţii la ranch. Chiar şi după sedentarizarea cirezilor, după folosirea sîrmei ghimpate, cow-boyul şi-a păstrat unele activităţi pe marile păşuni din Texas, Montana sau Wyoming, păşuni care aveau o suprafaţă de cîteva mii de hectare, fiind chiar mai mari decît unele state, cum sînt Connecticut, Delaware sau Rhode Island. Cow-boyii parcurgeau călare aceste întinderi imense, supravegheau vitele, le duceau în grajd pe cele bolnave, ajutau vacile să fete, distrugeau animalele dăunătoare, luptau contra hoţilor, aduceau în ranch vitele rătăcite. Cow-boyul trăia din prestigiul căpătat, din mitul pe care îl crease în jurul său, el îşi pierduse esenţialul din atribuţiile sale. Cu toate acestea, în comparaţie cu fermierul sau chiar cu minerul, el era omul cu o ocupaţie nobilă. Cînd apărea într-un oraş, sîmbăta sau duminica, îşi impunea superioritatea asupra femeilor, ca şi asupra celorlalţi clienţi obişnuiţi ai saloonurilor şi tripourilor.

În 1887, englezul John Bauman, care a trăit printre cow-boyi, scria: „Astăzi, cow-boyul a devenit un personaj, ba chiar mai mult decît atît, el este pe cale să devină un personaj mitic. Distanţa în timp face pentru el ceea ce a făcut ea pentru eroii antichităţii. Admiratorii lui îl împodobesc cu toate calităţile romantice, ei vorbesc pe larg despre multiplele lui virtuţi şi despre slăbiciunile lui scuzabile, ca şi cînd ar fi un semizeu şi, nu mă îndoiesc, în scurtă vreme se va aduna un material amplu pentru un cercetător, care ar dori să lămurească lumea asupra originilor şi semnificaţiei mitului cow-boyului. În timpul acesta, adevăratul caracter al cow-boyului se estompează; calităţile sale reale se pierd în poveşti despre îndrăzneala şi talentul lui".

Într-adevăr, s-a scris mult despre trăsăturile cow-boyului, ca şi cînd ar fi un om deosebit. Există portrete şablon, unele descriindu-l arogant, violent, şiret, gata să-şi folosească armele la cea mai mică provocare, altele prezentîndu-l generos, cavaler, galant. De ce să nu se admită că a fost şi el un om ca oricare altul, angajat într-o muncă grea, aceea de a învinge o regiune aproape pustie, de a propaga o formă încă foarte rudimentară de civilizaţie? Cow-boyul a fost, înainte de toate, un păzitor de cirezi, pregătit pentru această sarcină printr-o lungă tradiţie, care a luat naştere în Texas, în perioada spaniolă, a fost apoi transmisă mexicanilor şi s-a răspîndit în tot Vestul, de îndată ce circumstanţele au devenit favorabile: intrarea Texasului în S.U.A., înfiinţarea de căi ferate, alungarea indienilor. Desigur, cow-boyul a fost, printre alţii, unul dintre făuritorii expansiunii americane, dar, totodată, şi acela care a vehiculat una dintre marile bogăţii ale ţării. Fără îndoială, el nu a fost conştient nici de una, nici de cealaltă, căci sarcinile lui cotidiene erau de ajuns ca să umple o existenţă primejdioasă, sportivă şi epuizantă.

Este o mare diferenţă între realitate şi mitologie, între rutină şi western.

În româneşte de
Anca LĂZĂREANU

PLANSELE NOASTRE

① **Dacii.** Pictură de Sabin Bălaşa (detaliu)

② ③ **Istoria românilor.** Tapiserie de Gheorghe Şaru

④ Portul popular constituie o semnificativă mărturie a vechimii şi continuităţii poporului român pe pămîntul strămoşesc. Costum tradiţional din Maramureş **(Istoria — disciplina cea mai umană,** p.5**)**

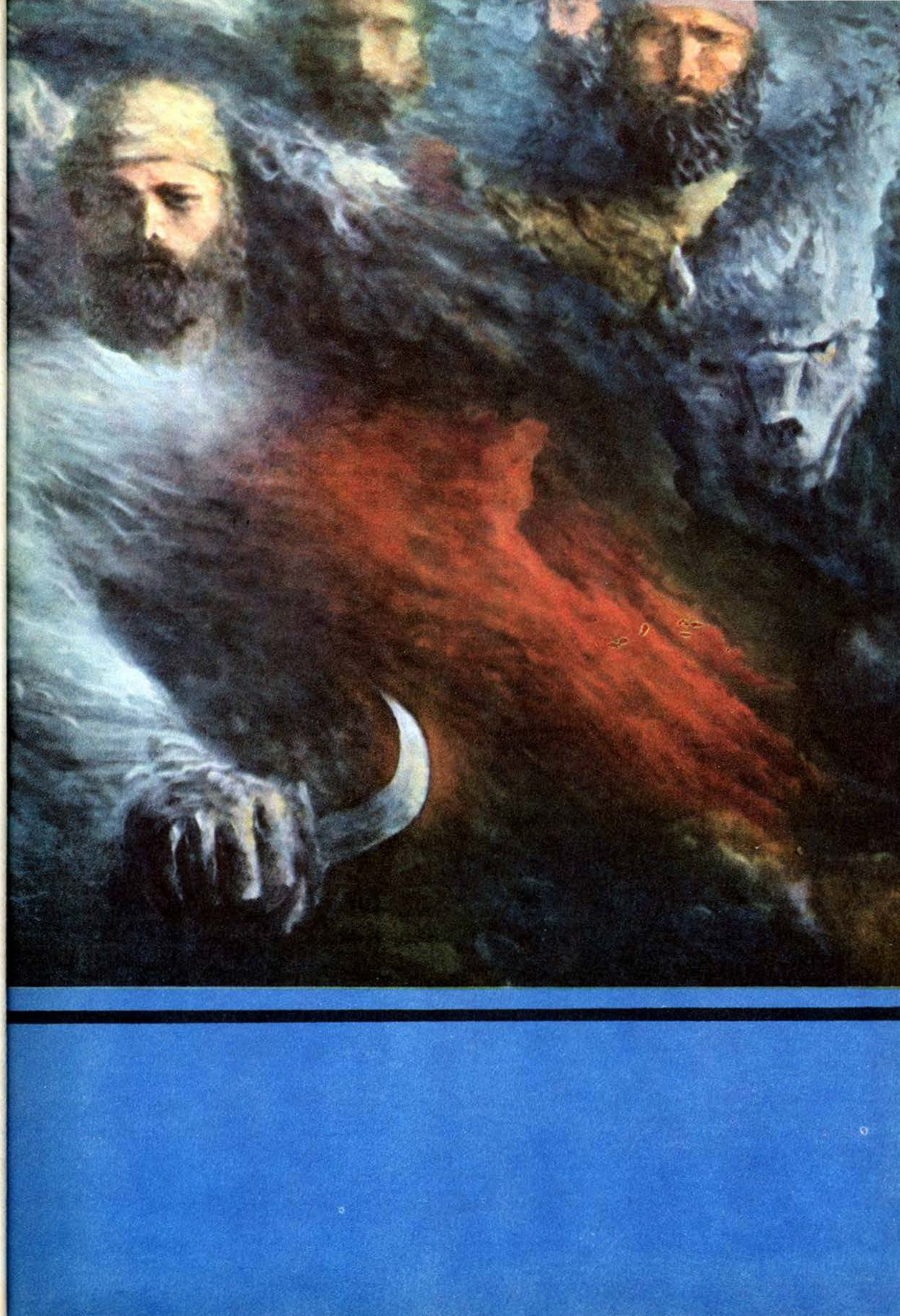

1600

1848

Participant la al XV-lea Congres internațional de științe istorice de la București, Martin Broszat, născut în 1926, este colaborator al Institutului de istorie contemporană din München și cadru didactic al universității din același oraș. El a semnat numeroase lucrări despre cel de-al treilea Reich: Der Nationalismus. Weltanschauung. Programm und Wirklichkeit **(Naționalismul. Concepție despre lume. Program și realitate),** Nationalsozialistische Polenpolitik **(Politica național-socialistă față de Polonia),** Zweihundert Jahre deutsche Polenpolitik **(Două sute ani de politică germană față de Polonia),** Der kroatische Ustascha-Staat 1941 bis 1945 **(Statul ustaș croat din 1941 pînă în 1945), lucrare elaborată împreună cu L. Hory,** Nationalsozialistische Konzentrationslager 1933-1945 **(Lagărele de concentrare național-socialiste 1933-1945).**

În fragmentul prezentat de revista noastră, extras din volumul Der Staat Hitlers. Grundlegung und Entwicklung seiner inneren Verfassung **(Statul lui Hitler. Baza și evoluția structurii sale interne), apărut în iulie 1969, profesorul Broszat ne dezvăluie — pe tonul detașat și lipsit de pasiune al cercetătorului — mecanismul prin care unul dintre cei mai siniștri complici ai lui Hitler — Martin Bormann, șef al cancelariei partidului nazist (NSDAP) între anii 1941 și 1945 — a ajuns să dețină o imensă putere în mîinile sale.**

Ca organizator al unor grupe de Corpuri franc ilegale[1], Bormann avusese contacte cu conducerea NSDAP și, în felul acesta, cu Hitler, încă înainte de anul 1933, în calitatea lui de responsabil al Casei de ajutor a partidului nazist. Prin căsătoria cu fiica șefului Colegiului de partid, Walter Buch, ca și prin intermediul fratelui său, Albert Bormann, vechi șef al secretariatului particular al lui Hitler, el își consolidase, și pe plan familial, legăturile cu Führerul și cu celelalte vîrfuri ale partidului. Ca urmare, a fost numit șef al așa-numitului „birou Hess" (care funcționa ca un birou de coordonare organizatorică a partidului), adică al personalului din imediata subordine a lui Rudolf Hess. Acesta fusese, înainte de preluarea puterii, secretar particular al lui Hitler, iar din aprilie 1933, a devenit reprezentant și locțiitor al Führerului. În calitate de șef al acestui birou, Bormann mai era și specialistul și consilierul lui Hitler în administrarea fondurilor, puse la dispoziția Führerului personal (de

[1] Organizații paramilitare cu caracter semiclandestin, conduse de ofițeri demobilizați și dotate de către armata regulată; ele au luptat în Răsărit, opunîndu-se rectificărilor de frontieră cu Polonia și Țările Baltice, și au organizat comploturi în interior, pentru răsturnarea regimului republican.

În imagine: *Hitler împreună cu Martin Bormann*

pildă, prin donațiile făcute de către industriași). Avansat, în 1934, la rangul de Reichsleiter, în cadrul partidului nazist, el a organizat și dirijat în special achiziționarea casei Wachenfeld și a diverselor proprietăți ale lui Hitler, cum ar fi cea de la Obersalzberg, de lîngă Berchtesgaden, precum și refacerea și mărirea somptuoasei vile de la Berghof, cu complexurile de clădiri învecinate, din care, pînă la urmă, s-a constituit reședința de vară a Führerului.

Această activitate, pe care Hitler o aprecia în mod deosebit, l-a pus pe Bormann, încă din 1934-1935, în cel mai strîns contact personal cu Hitler. Iar cam din anul 1938, cînd Hitler și-a lansat partidul în acțiuni tot mai nesăbuite, pe diferite direcții de politică internă, și încercările de compromis ale lui Hess i s-au părut tot mai anacronice; Bormann s-a afirmat tot mai mult ca adevăratul conducător al biroului Hess și și-a condus treburile mai ales de la organizația din Berlin a acestui birou, care a început să se impună tot mai mult, în dauna vechiului birou de coordonare a NSDAP. În sfîrșit, cînd Hitler, la începutul războiului, a ordonat instituirea unui cartier general al Führerului (la început numit „trenul special al Führerului"), Bormann l-a urmat și acolo, în calitate de „însoțitor permanent". La 1 septembrie 1939, el comunica șefului cancelariei Reichului: „Deoarece voi face parte, în continuare, în mod permanent, din suita Führerului, după plecarea sa din Berlin nu-l voi mai putea reprezenta pe locțiitorul Führerului (biroul Hess) la lucrările Consiliului ministerial pentru apărarea Reichului".

Contopirea acestor două funcții — de șef al biroului Hess și de însoțitor permanent și, în această calitate, de consilier al lui Hitler și în treburi personale — a constituit baza excepționalei puteri a lui Bormann. La prima vedere, această situație ar putea fi considerată drept o întărire a conducerii partidului, ca atare. Dar, pe acest plan, organizatoric, nu s-au schimbat, de fapt, prea multe în nefericita înjghebare a conducerii partidului nazist. Căci, cu toate că Bormann a condus mult mai energic decît Hess însuși biroul acestuia, pe probleme de stat și de partid, nici el nu a fost în stare să știrbească, cît de puțin, prerogativele conducerii directe a diverșilor Gauleiteri și Reichsleiteri, ca și furibundele dispute de competență și certuri pentru putere dintre ei. E adevărat, prin „comunicări și informări confidențiale ale cancelariei partidului", printr-o subliniere mai dogmatică a concepției naziste despre lume, ca și pe alte căi, Bormann s-a zbătut să întărească unitatea partidului hitlerist. În intenția de a sfărîma excesul de puteri deosebite din interiorul partidului și a impune mai puternic autoritatea cancelariei partidului, el a desființat cumulul de funcții pe linie de stat și de partid, a reîmpărțit organizațiile regionale, a înscăunat Gauleiteri mai tineri etc.

Pînă la sfîrșitul războiului, Bormann nu a izbutit să realizeze decît prea puțin în această direcție. Pe bună dreptate, Gauleiterul Oldenburgului Röver a ajuns în 1942 la concluzia că „nu mai poate fi vorba despre o conducere de partid centralizată și unitară". Fiecare „face, mai mult sau mai puțin, cum îl taie capul". Autoritatea „conducerii superioare a NSDAP a avut mult de suferit din cauza conflictelor dintre diferiții Reichsleiteri". Principiul de conducere individualist al național-socialismului, cu tendința lui imperativă de personalizare a unor demnitari puternici, pe de o parte, și a unor subführeri, pe de alta, a împiedicat formarea unei centrale atotputernice birocratice de conducere.

Dar tocmai unei alte rezultante a acestui *Führerprinzip*, și anume deplinei puteri personale și independenței în serviciu, și-a datorat Bormann poziția lui specială. Acest lucru și-a găsit expresia și în ceea ce avea să devină „biroul Bormann". După zborul lui Hess în Anglia[1], Hitler a dispus mai întîi, la 12 mai 1941, ca biroul locțiitorului Führerului „să se numească de acum înainte cancelaria partidului, iar conducătorul ei să fie, ca și pînă acum, Martin Bormann, care să-i fie direct subordonat lui (Hitler)". Un decret special al Führerului, din 29 mai 1941, „despre poziția conducătorului cancelariei partidului", i-a confirmat apoi în mod expres lui Bormann acest rang deosebit (pe același plan cu miniștrii) și participarea sa la întreaga activitate a guvernului. Iar la 12 aprilie 1943, Hitler a instituționalizat și poziția de „consilier personal" a lui Bormann, conferindu-i apelațiunea suplimentară de „secretar al Führerului". În felul acesta, s-a făcut public ceea ce inițiații știau de multă vreme, anume că, între timp, șeful cancelariei partidului devenise omul-cheie la Cartierul general al Führerului, omul pe la care trebuia să treacă oricine, omul fără a cărei participare nu se emitea nici un decret al Führerului și care putea opera față de celelalte organe naziste, pretinzînd că exprimă voința Führerului.

De pe această poziție dominantă la Cartierul general al Führerului, și nu atît de pe aceea de șef al cancelariei partidului, a devenit Bormann, în ultimii ani de război, acel supraministru și ministru-controlor al guvernului Reichului, în timp ce Lammers, șeful cancelariei Reichului, a decăzut pînă la a fi doar un simplu curier al lui Bormann. La 12 august 1942, Hitler a dispus, ca toate lucrările referitoare la chestiuni de partid, provenind de la

---

[1] La curent cu pregătirile de invazie a U.R.S.S., Hess a plecat în Anglia, la 10 mai 1941, la bordul avionului său personal, pentru a propune încetarea războiului în Vest și o alianță germano-britanică împotriva Uniunii Sovietice. Guvernul Churchill nu a dat curs acestei propuneri și l-a întemnițat pe Hess în Turnul Londrei. De îndată ce B.B.C. a anunțat eșecul acestei misiuni, Hitler l-a declarat „irresponsabil mintal" pe cel care fusese pînă atunci locțiitorul lui pe linie de stat și de partid.

Reichsleiteri, Gauleiteri, Fiihreri de legătură şi servicii autonome ale Reichului, în măsura în care nu-i puteau fi înmînate personal, să-i fie prezentate exclusiv prin intermediul şefului cancelariei de partid. Bormann a mers şi mai departe, cerînd cancelariei Reichului ca toate problemele guvernamentale urgente, pe care el, Lammers, din cauza absenţei, nu le putea prezenta direct Fiihrerului, să fie transmise exclusiv prin el, Bormann, în calitatea sa de secretar al Fiihrerului, şi nu îndrumate spre registratura Wehrmachtului sau prin cea personală. Or, fără bunăvoinţa lui Bormann, Lammers ar fi fost complet şi încă de mult paralizat în exercitarea îndatoririlor sale de şef al cancelariei Reichului. De aceea, el a socotit că trebuie să îndeplinească întocmai cererea secretarului Fiihrerului, cu care, pe vremea aceea, era şi prieten la cataramă. În consecinţă, la 17 iunie 1943, s-a ajuns la un acord în toată puterea cuvîntului între Bormann şi Lammers, prin care ei s-au înţeles, în maniera unor slujitori de curte, cum să procedeze de atunci încolo cu rapoartele către Führer: Bormann a făgăduit să-l ia cu el pe Lammers la prezentarea rapoartelor în probleme de stat şi numai în mod cu totul excepţional să le prezinte singur Führerului, atunci cînd amîndoi vor fi căzut de acord că era cazul ca un raport înaintat de vreun ministru să fie adus la cunoştinţa lui Hitler. Acest acord s-a dovedit, în perioada ulterioară, exclusiv în favoarea lui Bormann. Lammers nu a mai avut aproape nici un prilej de a se afla faţă în faţă cu Fiihrerul. Dimpotrivă, Bormann, profitînd de conivenţa prea plecată a lui Lammers, a exercitat, de fapt, în ultimii doi ani ai regimului nazist, şi funcţia de coordonare a cancelariei Reichului. Secretarul Fiihrerului preluase în mîinile sale toate frînele guvernului.

In româneşte de Dumitru HÎNCU

LUNGUL DRUM AL MODERNIZĂRII

(Urmare din p. 23)

recum prin glasul poporului care i-a încredinţat vocaţia modernizării[1].

Inovaţia tehnologică, extinderea pieţei şi apariţia forţelor modernizatoare au cerut un mediu politic cuprinzător şi organizat. O privire asupra istoriei politice a nord-vestului ne arată această zonă într-o expansiune capricioasă şi inegală a jurisdicţiei guvernului, iscată din nevoia ca acesta să corespundă cerinţelor dezvoltării economice. Europa de Nord-Vest a început ca o îngrămădire de fiefuri feudale, din care cele mai multe puteau fi străbătute în mai puţin de o zi. În Franţa şi în Anglia, instituţia feudală a început să se dezintegreze încă din sec. XII, transformîndu-se apoi într-o monarhie „naţională" care, pe lîngă că a asigurat o piaţă internă, a întreprins constituirea unui imperiu peste mări.

Realizînd identitatea politică la o dată mai tîrzie decît Franţa şi Marea Britanie, Olanda, Belgia, Luxemburgul şi Elveţia reprezintă un al doilea grup de ţări în dezvoltare. Ţări mici, ele au fost de la început dominate de noua clasă a oamenilor de afaceri, trăsătură pe care, cu siguranţă, o datorează şi aşezării lor strategice pe acea mare cale navigabilă interioară a Europei de Nord-Vest — fluviul Rin şi afluenţii săi. Trebuie, de asemenea, să atragem atenţia că aceste state burgheze care dispuneau de căi navigabile aveau, în ciuda suprafeţei lor mici, un caracter etnic pluralist şi că unele din ele — Olanda, Belgia — şi-au constituit şi un imperiu colonial.

În sfîrşit, al treilea tip îl reprezintă Germania sau — mai bine-zis — Germaniile. De-a lungul veacurilor, printr-o curioasă inversare a procesului de integrare — în comparaţie cu cel petrecut în Franţa şi Anglia — 360 dintre fiefurile germane au căpătat suveranitatea de facto. Abia după unificarea politică din 1871 s-a dezvoltat în Germania o industrie modernă. Această întîrziere s-a constituit într-un avantaj extraordinar, rezultat, în mod destul de paradoxal, din îndelungata amînare a procesului de integrare, deoarece a permis reunirea atît a îndemînării corporaţiilor sale meşteşugăreşti medievale (dar încă pline de viaţă) cu disciplina unui militarism prusac, devenit elementul esenţial al noului guvern naţional. Această îmbinare de îndemînare şi disciplină nu numai că a ajutat, dar a şi urgentat înfiinţarea unei industrii de calitate superioară.

În Europa de Sud-Est, statele pe deplin suverane sînt de origine istorică recentă. Deşi răscoalele popoarelor creştine subjugate au avut un rol de catalizator în apariţia noilor state naţionale, acestea au fost făurite în special sub focurile încrucişate ale puterilor otomană, habsburgică şi ţaristă, numai distrugerea acestui trio imperial făcînd posibilă eliberarea lor finală.

Problema constrîngerilor create de o bază economică îngustă în această lume ajunsă o piaţă dominată de Occidentul industrial a devenit evidentă încă din sec. XIX. Pornite pe drumul modernizării, statele de aici s-au angajat într-un efort spectaculos. Totuşi ritmul inovaţiei tehnologice a rămas încă lent în perioada dintre cele două războaie mondiale: valoarea produselor fabricate exportate de ţările din Sud-Est nu a depăşit 2% din valoarea totală a exporturilor lor. Realizarea rapidă a unei industrializări a implicat, firesc, o seamă de restricţii la nivelul de viaţă, dar este de aşteptat că, odată ce nivelul de industrializare scontat va fi obţinut, popoarele din această zonă să se uşureze de povara marilor sacrificii pe care au fost chemate să le depună pe altarul modernizării.

[1] Exemplul cel mai bun îl constituie generaţia paşoptistă.

REGIMENTUL 115 INFANTERIE ÎN INSURECȚIA DIN AUGUST 1944

VICTOR POPESCU,
general-maior în rezervă

Rezultat al luptei eroice a tuturor forțelor antifasciste, democratice și patriotice, coalizate într-un larg front național, revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din august 1944 a marcat un moment de adînci semnificații în istoria poporului român. În acele zile de foc, arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu, masele populare, conduse de Partidul Comunist Român, „și-au dobîndit, cu arma în mînă, dreptul la libertate și neatîrnare, dreptul de a fi deplin stăpîne pe bogățiile naționale, de a-și făuri destinele potrivit intereselor și aspirațiilor proprii, precum și posibilitatea de a construi pe pămîntul patriei cea mai dreaptă și mai înaintată orînduire socială — orînduirea socialistă și comunistă".

Chezășia marilor victorii obținute de poporul român în august 1944 au oferit-o unanimitatea de voință a națiunii noastre, capacitatea Partidului Comunist Român de a organiza și canaliza uriașul șuvoi în lupta pentru binele și fericirea întregii națiuni.

Unitatea de voință și acțiune a întregului popor a fost exprimată, între altele, și prin modul energic, unitar și fără ezitări, în care armata română a întors armele împotriva Germaniei hitleriste.

În 1944, autorul rîndurilor de mai jos comanda unul din regimentele armatei române, avîndu-și subunitățile dispuse în Capitală și împrejurimile acesteia. Cele cîteva fragmente memorialistice reconstituie momentul în care această unitate a armatei române a intrat în lupta antihitleristă.

Nu dormisem toată noaptea, frămîntat de gînduri. Eram comandant de regiment de gardă, unitate bine dotată şi încadrată, avînd misiunea de ordine şi pază în capitala ţării, plină atunci de hitlerişti, care ne supravegheau de aproape toate mişcările. Şi la regimentul meu aveam ca ofiţer de legătură un căpitan german.

Din cauza bombardamentelor aeriene anglo-americane, regimentul era scos din Bucureşti şi dispersat în zona Străuleşti-Băneasa, pădurea Băneasa-Otopeni-Snagov-Butimanu-Poenari. În această zonă şi germanii dispuneau de multe formaţiuni militare, suprapuse peste ale noastre. Postul lor de comandă, cu multiple instalaţii de comunicaţii şi transmisiuni, era instalat în pădurea Băneasa, în barăci bine construite, foarte aproape de postul meu de comandă şi de instalaţiile gospodăreşti ale regimentului. La Otopeni, ei ocupau cazarma pionierilor noştri, iar în lungul şoselei spre Ploieşti aveau mici unităţi cu misiunea de apărare antiaeriană.

Şi noi şi germanii foloseam importanta comunicaţie Bucureşti-Ploieşti, foarte uşor de interceptat şi de unii şi de alţii.

Ca să umplu ziua de 23 august cu o preocupare mai deosebită pentru unitatea mea şi timpul să treacă mai repede cu evenimentele care se precipitau vertiginos, am dat ordin ca subunităţile din Butimanu şi Poenari să execute trageri de luptă la Butimanu, unde pe la orele 16, m-am dus şi eu. Mai înainte însă l-am văzut pe mareşalul Ion Antonescu plecînd de la Snagov (unde îşi mutase reşedinţa în aprilie 1944) spre Bucureşti. Antonescu mergea la Palat, la regele Mihai, să-i ceară acordul pentru rezistenţa noastră pe Carpaţi şi pe linia Caşin-Focşani-Nămoloasa-Galaţi. Bucureştii urmau să fie declaraţi oraş deschis, iar regele şi guvernul să treacă în Transilvania, în zona Alba Iulia.

Ce-a urmat la Palatul Regal se ştie. O spun cei care au fost de faţă. Eu mă voi referi, în rîndurile acestea, numai la momentele pe care le-am trăit personal şi le voi expune aşa cum s-au desfăşurat.

Mă aflam la Butimanu, într-o stare de încordare şi frămîntare, cînd, în jur de ora 17, am fost chemat telefonic la Bucureşti, de Comandamentul militar al Capitalei (C.M.C.). Am plecat imediat, sosind acolo cînd ceilalţi comandanţi de unităţi din Capitală plecaseră deja. Comandamentul militar al Capitalei avea reşedinţa în Palatul „Brîncoveanu", situat pe şoseaua Aviatorilor.

Împreună cu un alt întîrziat, ca şi mine, am intrat în biroul generalului-colonel Iosif Teodorescu — comandantul militar al Capitalei. Cu calmul ce-l caracteriza, el ne-a repetat şi nouă ceea ce spusese şi celorlalţi: Antonescu a fost reţinut la Palatul Regal. Alianţa noastră cu armata germană încetează. Astăzi vom da nemţilor ultimatum ca să părăsească imediat Capitala şi ţara. Dacă se opun, vom face uz de forţă şi vom lupta pînă ne eliberăm de ei.

Am simţit atunci o mare uşurare. Ţara şi onoarea armatei noastre erau salvate. Adresîndu-se apoi subsemnatului, mi-a spus:

— Colonel Popescu, din acest moment, unitatea pe care o comanzi dumneata se va numi Regimentul 115 infanterie. Este regimentul cel mai puternic. Cu el vei intercepta comunicaţiile ce vin dinspre nord, către Bucureşti, la podul Băneasa şi la podul Herăstrău. Acolo vei opri cu orice preţ forţele germane care ar încerca să pătrundă în Bucureşti. Vei apăra, totodată, postul de radio-emisie Băneasa, precum şi Aeroportul Băncasa. Dispozitivul de luptă va fi realizat pînă la ora 20.

Replicîndu-i că acest timp este prea scurt pentru mine, avînd toată unitatea dispersată la mari distanţe, generalul mi-a răspuns că nu poate schimba nimic, după care a adăugat:

— Du-te pe la colonelul Cristea, noul şef de stat major, poate are să-ţi spună şi el ceva.

Pe colonelul Cristea l-am găsit instruindu-i pe ofiţerii de la unităţile din Capitală cum să lichideze rezistenţele hitleriste care nu se predau de bunăvoie. Întrucît astfel de situaţii nu mă priveau pe mine, în

cea mai mare viteză am plecat spre Băneasa. Era către ora 19.

Ajuns în pădurea Băneasa, la postul meude comandă, am trimis pe căpitanul Nicolae Bîrcă, unul din ofiţerii mei de nădejde, să cheme subunităţile pe care le aveam la Snagov-Butimanu-Poenari, cu ordinul de a se deplasa în cea mai mare viteză, pe maşini şi pe jos, la pădurea Băneasa, unde hotărîsem să-mi concentrez forţele. Dacă, eventual, vor fi oprite de forţele hitleriste, să-şi deschidă drum prin luptă şi, cu orice preţ, să ajungă la pădurea Băneasa. Am dat apoi ordin lt. col. Jean Georgescu, comandant secund, să organizeze, cu ofiţerii şi soldaţii de la servicii, o subunitate de luptă de rezervă, iar eu am plecat imediat la Străuleşti, pentru a alarma Batalionul 2 mecanizat şi a da ordin maiorului Vasile Brădăţeanu, comandantul acestui batalion, ca să ocupe în timpul cel mai scurt posibil o poziţie de apărare pe malul drept al Colentinei, spre a putea opri intrarea trupelor hitleriste în Bucureşti, peste podurile de la Băneasa şi Herăstrău.

De la Străuleşti am plecat apoi la Bucureşti, pentru a da ultimele ordine subunităţilor pe care le aveam acolo cu misiunea de pază. Timpul fiind scurt, n-am putut merge decît la compania care făcea de pază la Preşedinţia Consiliului de Miniştri, situată în Piaţa Victoriei. Cum am ajuns acolo, am pus pe comandantul companiei la curent cu noua situaţie, după care i-am dat ordin să-şi alarmeze compania imediat şi să pună în aplicare planul de apărare a Preşedinţiei, de data aceasta împotriva forţelor hitleriste ce ar fi încercat să intre în interior şi să pună stăpînire pe această importantă clădire, precizînd, totodată, că pînă la noi ordine, în clădirea Preşedinţiei nu va intra absolut nimeni. Am găsit util să merg personal acolo şi să iau această măsură de siguranţă, întrucît am considerat Preşedinţia ca pe un punct vital, expus forţelor hitleriste care se aflau în Bucureşti.

Reîntors în pădurea Băneasa la postul de comandă, către ora 21.30-22, am interceptat cu subunitatea, constituită din răspîndiri, şoseaua Bucureşti-Ploieşti, la liziera de sud a pădurii Băneasa, cuprinzînd în dispozitivul de apărare instalaţiile gospodăreşti ale regimentului, precum şi postul de radio-emisie Băneasa.

Apărarea mea era însă slabă, deoarece forţele de care dispuneam erau foarte reduse. Aşteptam deci cu mare îngrijorare să sosească întăririle chemate de la Snagov şi cele de la Butimanu şi Poenari, comandate de lt.col. Meleca.

În jurul orei 22.30, cînd reuşisem să constitui linia de apărare împotriva lagărului hitlerist din pădurea Băneasa, de unde mă puteam aştepta or cînd la un atac, linie cu care interceptam şoseaua Bucureşti-Ploieşti, am auzit un zgomot puternic de luptă care venea de la intrarea de nord a pădurii Băneasa. Acolo se desfăşura lupta dintre subunităţile mele care veneau de la Snagov, pe maşini — Batalionul 1 purtat — cu forţele hitleriste care le atacaseră prin surprindere, cînd coloana de maşini intrase în pădure.

Bravii ostaşi ai Batalionului 1 purtat, comandat de căpitanul Nicolae Fira, au r postat cu arme automate şi grenade, fiind din vreme pregătiţi de luptă. Parte din ei au continuat lupta din maşini; alţii au sărit din maşini şi, pe jos, luptînd, şi-au deschis drumul prin pădure pînă au ajuns în linia noastră de luptă, de unde le-am şi venit în ajutor.

În această luptă dramatică, pierderile au fost grele de ambele părţi. Noi am avut mulţ morţi. Lupta a continuat cu mare intensitate în tot cursul nopţii.

În jurul orei 24, am fost chemat la telefon de generalul Sănătescu, noul prim-ministru, cu care am avut următoarea convorbire telefonică:

— De ce se aude la d-ta zgomot de luptă? Ce s-a întîmplat acolo?

— Domnule prim-ministru, mă găsesc angajat în luptă cu nemţii...

— Caută să iei legătura cu comandantul lor de acolo şi du tratative cu el pentru încetarea luptei. Propune-le să respecte ultimatumul ce le-am dat şi să se retragă fără luptă...

— Domnule prim-ministru, în situaţia în care mă găsesc acum, în plină luptă şi în întuneric, nu este posibil să port discuţii cu inamicul. Voi executa ordinul în zorii zilei...

— Bine, sînt de acord...

În zorii zilei de 24 august 1944, am mers personal ca parlamentar, neavînd acolo un ofiţer corespunzător pentru o astfel de misiune. Am fost condus la cartierul instalat în grupul de barăci din pădurea Băneasa, unde, după cîteva momente de aşteptare, a venit un general, în jur de 50 ani, înalt, cu o meşă de păr alb. Era nou-venit la Bucureşti. După un salut rece, protocolar, mi-a oferit un scaun, invitîndu-mă să vorbesc. M-am înţeles cu el în germană şi franceză.

După ce i-am adus la cunoştinţă misiunea mea de parlamentar din partea primului ministru şi condiţiile puse de noi, generalul, foarte nervos, mi-a replicat:

— Dumneavoastră ne-aţi trădat şi acum ne pretindeţi să capitulăm. Noi n-am fost învinşi şi nu ne vom retrage. Aşteptăm să ne sosească întăriri — două divizii blindate din Bulgaria, iar de la nord, alte divizii. Bucureştii vor fi complet distruşi. Trădarea dumneavoastră va fi aspru pedepsită....

Dîndu-mi seama că misiunea ce îndeplineam era o greşeală, lăsîndu-le timp suficient să-şi concentreze forţele, i-am răspuns:

— Nu am calitatea să port tratative cu dumneavoastră; dacă nu acceptaţi propunerile noastre, noi vom lupta pentru a ne apăra Capitala.

A intervenit apoi un moment de întrerupere şi aşteptare, generalul fiind chemat pentru convorbiri telefonice. Peste tot, la hitlerişti, se observa mare agitaţie şi mişcare, indicii că se pregăteau de luptă.

Gara Ploiești după bombardamentele germane: proiectat de suflu, un vagon a ajuns pe acoperișul peronului

La înapoierea sa în birou, generalul mi-a spus:

— Dacă dv. nu ne atacați, nici noi n-o să atacăm...

M-am înapoiat la regiment, unde i-am găsit pe toți îngrijorați de soarta mea. Stătusem la hitleriști peste două ore și credeau că am fost luat prizonier.

Cu ostașii pe care îi aveam la dispoziție am constituit circa două companii. Cu aceste forțe m-am hotărît să rezist, dacă voi fi atacat, pe aceeași poziție de luptă ocupată în cursul nopții, menținîndu-mi mai departe flancul drept călare pe șoseaua București-Ploiești.

De la lt.col. Ștefan Meleca, pe care-l așteptam să sosească de la Butimanu și Poenari, cu școala de subofițeri și cu batalionul de recruți, nu aveam nici o știre. Eram sigur că au fost interceptați de nemți și opriți să ajungă în pădurea Băneasa. În adevăr, ei nu au putut rupe rezistențele din calea lor; în schimb, au deschis un nou front de luptă împotriva hitleriștilor, făcîndu-și datoria în modul cel mai brav.

În această situație dramatică, în după-amiaza zilei de 24 august, hitleriștii ne-au atacat prin surprindere, cu forțe mult superioare, înarmate cu arme automate și grenade. Lupta a fost nespus de grea, cu mari pierderi de ambele părți. Hitleriștii luptau cu disperarea ce le-o impunea situația în care se găseau, fiind peste tot încercuiți.

Înfruntarea hotărîtoare se dădea la Băneasa-Otopeni, acolo unde ei își concentraseră toate forțele, iar nu la București, unde grupările izolate — formate, în majoritate, din ofițeri — somate să se predea, depuseseră armele. Ei așteptau să le sosească diviziile blindate din Bulgaria și alte întăriri de la nord și, atunci, să poată iniția acțiunile lor majore: interceptarea și stăpînirea șoselei București-Ploiești (cu zona pădurea Băneasa-Otopeni) și apoi bombardarea Bucureștilor cu aviația, drept represalii. Raidurile aviației germane au durat zile în șir, începînd din dimineața de 24 august.

În această încleștare, care a durat, fără întrerupere, trei zile și trei nopți, am avut nesansa să cad prizonier și numai un miracol mi-a salvat viața. La 26 august, comandamentul hitlerist, cu toate trupele lui din pădurea Băneasa-Otopeni, a fost supus unui puternic bombardament al aviației aliate din Italia, bombardament extrem de distrugător, care, împreună cu acțiunile forțelor române, a dezorganizat complet dispozitivul și toate instalațiile hitleriste din acea zonă.

Presiunea din ce în ce mai puternică a atacului forțelor noastre, cît și bombardamentul aerian aliat, i-au silit pe hitleriști ca, în ziua de 28 august 1944, să rupă lupta și să se retragă spre nord.

Capitala țării era eliberată. La acest succes a contribuit și regimentul pe care l-am comandat, din rîndurile căruia au căzut 217 morți și grav răniți, împlinindu-și cu devotament și vitejie misiunile de luptă ce le-am încredințat. Lor le aduc și astăzi omagiul și recunoștința mea.

COMUNIŞTII CHEAMĂ LA LUPTĂ ARMATĂ

GYULA KÁLLAI

Lucrarea[1] lui Gyula Káilai, consacrată unor momente dramatice ale mişcării maghiare de independenţă, a cărei primă ediţie a văzut lumina tiparului în anul 1947, a reprezentat o primă încercare de evaluare globală — de pe poziţii marxiste — a evenimentelor politice complexe petrecute în Ungaria în perioada 1936-1945. Interesul cu care a fost primită atunci, l-a determinat pe autor să-şi completeze cartea — prin clarificarea documentară a unor acţiuni şi evenimente — aşa încît, de-a lungul anilor, ea a fost retipărită în cinci ediţii în limba ungară, la care se adaugă altele în limbi străine.

Gyula Káilai s-a afirmat ca un remarcabil militant comunist (din 1931 este membru al Partidului Comunist Ungar — P.C.U.). În deceniul patru, a fost unul dintre conducătorii de frunte ai mişcării studenţeşti de stînga. În anii celui de-al doilea război mondial, a lucrat, la indicaţia partidului comunist, aflat în ilegalitate, în redacţia cotidianului central al Partidului Social-Democrat Ungar — P.S.D.U., Népszava, şi a participat activ la lupta antifascistă şi de rezistenţă dusă de poporul ungar împotriva dominaţiei hitleriste, fiind unul dintre organizatorii ampiei manifestaţii antifasciste şi antirăzboinice din 15 martie 1942. După ocuparea Ungariei de către trupele naziste, la 19 martie 1944[2], Gyula Káilai a reprezentat Partidul Comunist Ungar în Comitetul Executiv al Frontului Ungar, care grupa forţele rezistenţei antifasciste din ţara sa.

După eliberarea ţării, la 4 aprilie 1945, a îndeplinit înalte funcţii de partid şi de stat: ministru de externe, ministru al educaţiei, vicepreşedinte şi preşedinte al Consiliului de Miniştri, preşedinte al Adunării de Stat. În prezent este preşedintele Consiliului Naţional al Frontului Popular Patriotic, membru al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Socialist Ungar. De mai multe ori a fost oaspetele ţării noastre.

În lucrarea menţionată, din care reproducem cîteva fragmente, atenţia lui Gyula Kálai se concentrează asupra momentelor privind activitatea comuniştilor pentru dezvoltarea politicii de alianţă cu celelalte clase şi pături sociale, în lupta împotriva dominaţiei naziste, în vederea redobîndirii independenţei ţării, pentru o democraţie de tip nou. Această alianţă urmărea, în primul rînd, mobilizarea clasei muncitoare şi a aliatului ei, ţărănimea muncitoare, dar nu a exclus din frontul unic naţional nici păturile micii burghezii orăşeneşti. Descifrarea evenimentelor începe cu analiza încercărilor P.C.U. pentru constituirea Frontului Popular Antifascist, în anii premergători războiului, şi, în primul rînd, pentru crearea unităţii muncitoreşti, pe baza căreia se putea dez-

[1] Gyula Kállai: A magyar függetelenségi mozgalom 1936-1945 (Mişcarea ungară de independenţă 1936-1945).

[2] Magazin istoric, nr. 3/1980.

volta mişcarea democratică de unitate naţională. Firul evenimentelor este urmărit, în continuare, în anii războiului, purtat de Ungaria alături de Germania hitleristă, perioadă în care comuniştii au adăugat acestor ţeluri pe cele ale luptei pentru independenţa ţării şi ieşirea din acest război.

Ultima parte a lucrării lui Gyula Kállai se ocupă de evenimentele de după ocuparea de către naziști a Ungariei. Horthy a acceptat noua situaţie schimbînd totodată guvernul M. Kállay printr-un altul, condus de Döme Sztójay, fost multă vreme amabasador al Ungariei la Berlin. Noul cabinet a înăspriţ măsurile de teroare arestînd cîteva mii de antifascişti, interzicînd activitatea Partidului Social-Democrat şi a Partidului Micilor Agrarieni şi deportînd în lagărele de exterminare sute de mii de evrei (din cei peste 300 000 care au pierit la Auschwitz, mai bine de 100 000 proveneau din nordestul Transilvaniei). Poziţia lui Horthy a înlesnit ocupanţiior să-şi întărească dominaţia asupra Ungariei; pe de altă parte, rămînerea regentului în funcţie a creat în rîndul claselor dominante iluzia că Horthy şi grupul din jurul său ar putea să scoată ţara din alianţa cu hitleriştii.

În lunile care au urmat, înfrîngerile suferite de armatele naziste, izolarea internă crescîndă a lui Sztójay, ca şi presiunile forţelor progresiste ungare l-au convins pe Horthy că trebuia să se debaraseze de guvernul marionetă, care reprezenta interesele germane, şi să încerce ieşirea din război. Această schimbare de guvern s-a produs la 29 august 1944, cînd hitlerişţii şi horthyiştii au fost dezorientaţi de insurecţia română şi trecerea ţării noastre alături de Aliaţi. Atunci, guvernul Sztójay a fost înlocuit cu guvernul generalului Géza Lakátos. În urma tratativelor secrete duse de o delegaţie ungară la Moscova, la 11 octombrie a fost semnat un armistiţiu între Ungaria şi coaliţia antihitleristă. La 15 octombrie, a fost făcută publică încheierea armistiţiului, regimul horthyist încercînd să lasă din alianţa cu naziştii. Dar şovăielile regentului, neatragerea armatei şi a maselor populare au dus la eşuarea acţiunii.

Ianuarie 1945: Budapesta după un bombardament nazist

În contextul evenimentelor externe, autorul face numeroase referiri la România, îndeosebi la insurecţia din august 1944. Aşa cum se va vedea din fragmentele de mai jos, Gyula Kállai apreciază realist pregătirea şi desfăşurarea insurecţiei naţionale armate antifasciste şi antiimperialiste din ţara noastră.

Titlul, subtitlurile şi explicaţiile din paranteze drepte aparţin redacţiei Magazin istoric.

Ladislau GERGELY

Linia de rezervă a lui Horthy

Tînărul Horthy Miklós [fiul regentului Ungariei] înființase încă din timpul cabinetului prezidat de Kállay [care a guvernat între 9 martie 1942-19 martie 1944] așa-zisul „Birou pentru pregătirea ieșirii" [din războiul alături de Germania hitleristă][1]. Acesta a concentrat în jurul său toate organizațiile ilegale ale reacțiunii, fiind în fruntea „rezistenței vizibile". Guvernul Géza Lakátos [29 august-15 octombrie 1944] a împrumutat de la Kállay pînă și argumentele acestui maestru al politicii șovăielnice. Încă înainte de a fi îndepărtat de hitlerişti, Kállay pretindea încontinuu că „ne vom apăra frontierele cu toate mijloacele".

Lakátos repeta, ca un papagal, argumentele predecesorului său. În acest scop i-a servit ca pretext noua situație rezultată din ieșirea României din alianța cu Germania, la 23 August 1944.

În această situație, după trecerea României alături de Aliați, acoliții lui Horthy au adoptat o nouă lozincă imperialistă „apărarea Ardealului", lozincă menită să-l sprijine în continuare pe Hitler în ducerea războiului.

Partidul comunist, postul de Radio „Kossuth" [care și-a început emisiunile din 1941 de pe teritoriul U.R.S.S.] și Frontul Ungar[2] au dus o luptă hotărîtă împotriva noii lozinci imperialiste a complicilor lui Horthy. „Noi am accentuat întotdeauna — reamintea apelul de la 7 septembrie [1944] al postului de Radio «Kossuth» — că sentința [Diktatul] de la Viena nu constituie o sursă de drept privitoare la Transilvania. Dimpotrivă: cine a primit un teritoriu în dar de la Hitler, poate socoti cu siguranță că îl va pierde, mai curînd sau mai tîrziu. Am pretins ca Ungaria să declare fără valoare sentința de la Viena. Dar ca și cum am fi vorbit unor pereți! Cei care ne distrug țara au susținut neclintit ca sursă juridică sentința de la Viena și pe Hitler.

Oamenii lui Lakátos au făcut să se creadă că, în Transilvania, e vorba de un diferend româno-ungar izolat, că armata ungară poartă un război de apărare față de atacul «neprovocat» al românilor. Ba mai mult, într-o formă camuflată, declarația [guvernului Lakátos] menționează Rusia ca pe o putere căreia i-a venit ideea să se amestece în diferendul româno-ungar și să sprijine aspirațiile României. Își închipuie însă Lakátos că poate face poporul ungar să creadă orice? De ce declarația guvernului nu arată că, în Transilvania, armata sovietică îi urmărește pe germani? De ce nu spune că, în Transilvania, germanii continuă războiul, iar honvezii [ostașii unguri] îi sprijină din ordinul lui Horthy și Lakátos?"

După venirea la guvern, Lakátos a pierdut săptămîni prețioase, căutînd, din nou, să trateze cu anglo-americanii condițiile unei ieșiri din alianța cu germanii. Numai după ce a obținut răspunsul clar că armistițiul nu-l poate obține decît din partea Uniunii Sovietice, care se găsea de fapt în luptă cu unitățile ungare, guvernul s-a adresat acolo unde ar fi putut și ar fi trebuit să o facă cu mult mai înainte: Uniunii Sovietice.

Atunci a început, în sfîrșit, constituirea Comisiei de armistițiu ce trebuia trimisă la Moscova. Această acțiune a fost realizată de așa-numita Mișcare ungară pentru independență. La sfîrșitul lui septembrie 1944— după ce deja primele unități sovietice depășiseră frontiera de sud-est a Ungariei — o delegație de trei membri a trecut, prin front, spre Moscova [unde a ajuns la 1 octombrie]. Ea era constituită din generalul de brigadă Gábor Faragho, inspectorul general al Jandarmeriei, reprezentînd „linia lui Horthy", contele Géza Teleki — „linia Teleki" și Domokos Szentiványi — pe cea a „rezistenței".

La sfîrșitul lui septembrie — începutul lui octombrie, Horthy și-a dat seama că „Biroul pentru pregătirea ieșirii" din alianța germană este fără putere. De aceea, și-a îndreptat privirile spre Frontul Ungar, făcînd, deocamdată, doar sondaje. În noile condiții ale desfășurării războiului, Horthy s-a străduit să creeze o „linie de rezervă". Partidul comunist, deși nu își crea iluzii privitoare la jocul speculativ, necinstit, al oamenilor lui Horthy, a făcut totul ca guvernul să se îndrepte împotriva germanilor, considerînd că, chiar și în ultimul moment, mai era posibilă colaborarea între Horthy. armată și Frontul Ungar. dacă această alianță se baza pe o schimbare reală a politicii reacțiunii.

La propunerea partidului comunist, Frontul Ungar a transmis guvernului, la sfîrșitul lui septembrie și începutul lui octombrie, două memorii. [În cel din 20 septembrie] se arăta că „Ungaria, dacă continuă să meargă pe acest drum, va avea aceeași soartă ca și Germania. Exemplul României, Finlandei și Bulgariei arată că țările mici, aliate cu Germania, mai pot încă *evita* distrugerea lor totală, dacă o rup cu Germania. iar prin recîștigarea libertății de acțiune pot contribui activ la scurtarea războiului". Memoriul propunea următoarele măsuri:

„*1*. Armata ungară își încetează acțiunile inamice față de forțele armate ale puterilor aliate și dezarmează forțele militare germane ce se găsesc pe teritoriul ungar.

---

[1] Acest organism a fost creat, în secret, la 31 decembrie 1942. Organizarea lui a fost încredințată lui Szentiványi Domokos, unul din conducătorii Partidului Micilor Agrarieni.

[2] Frontul Ungar — Uniunea antifascistă a partidelor democrate ungare ilegale, creată din inițiativa comuniștilor în mai 1944.

2. Ungaria declară război Germaniei.

3. Odată cu aceasta, trimite delegaţii guvernelor puterilor aliate, pentru încheierea armistiţiului şi pentru realizarea colaborării militare împotriva Germaniei.

4. Se formează un guvern de coaliţie din reprezentanţii Frontului Ungar şi ai armatei".

Capitulare în camera de baie

Dar şi în ultima clipă, Horthy a încercat să destrame Frontul Ungar. La 11 octombrie, în ziua în care delegaţia ungară a semnat la Moscova Convenţia de armistiţiu, Horthy i-a convocat la Palat pe Zoltán Tildy [fondatorul Partidului Micilor Agricultori Independenţi] şi pe [militantul social-democrat] Arpád Szakasits [ambii în conducerea Frontului Ungar]. Horthy ştia bine că baza Frontului Ungar era partidul comunist. În ciuda acestui fapt — sau tocmai de aceea — n-a voit să trateze cu comuniştii nici în ceasurile cele mai grave. Dar regentul şi-a făcut un calcul greşit. Tildy şi Szakasits au discutat cu Horthy pe baza instrucţiunilor Frontului Ungar, care conţineau punctul de vedere al partidului comunist.

Germanii au sesizat că horthyiştii se pregătesc să iasă din Axă. Pentru a doua oară, după 19 martie 1944, hitleriştii au simţit nevoia „să-şi acopere spatele". De aceea, la manevrele horthyiştilor s-au arătat hotărîţi să răspundă printr-o nouă lovitură, înlocuindu-l pe „liberalul" Géza Lakátos şi proclamînd dictatura „Crucilor cu săgeţi" [organizaţie fascistă, condusă de Ferenc Szálasi, ai căror membri erau denumiţi şi szálasişti].

Aceste perspective l-au pus pe gînduri pe regent. El şi-a adus aminte că, nu de mult, comuniştii pretinseseră că trebuia înarmată muncitorimea. De aceea, l-a însărcinat pe generalul de brigadă Lazár să trateze cu comuniştii. În numele partidului, discuţia a purtat-o László Rajk. În esenţă, s-a pus problema ca muncitorimea industrială să împiedice cu arma în mînă constituirea unui guvern format exclusiv din partizani ai „Crucilor cu săgeţi". După două zile însă horthyiştii au declarat că pericolul trecuse, germanii nefiind deocamdată hotărîţi să acţioneze. Discuţia devenise lipsită de obiect — muncitorii nu vor primi arme; se cerea, în schimb, să se spună care erau forţele patrioţilor şi locurile lor de întrunire; dacă va fi nevoie de aceste forţe, ele vor fi anunţate. Horthyiştilor le era, şi acum, mai mare teamă de înarmarea muncitorilor unguri, decît de ucigaşii germani.

Tratativele de la Palat, dintre reprezentanţii Frontului Ungar şi Horthy, desfăşurate la 11 octombrie 1944, s-au încheiat printr-o înţelegere verbală, în sensul ca Frontul Ungar să proclame greva generală în momentul ieşirii Ungariei din alianţa cu naziştii, iar masele populare să-i împiedice pe germani să organizeze o lovitură de stat cu ajutorul „Crucilor cu săgeţi", care să ducă la eşuarea încercării de retragere din război. Horthy a promis că, în momentul ieşirii din alianţa [cu hitleriştii], va încunoştiinţa Frontul Ungar; el a făgăduit că evenimentul va avea loc în jurul datei de 18-20 octombrie.

Dar Horthy a trădat, încă o dată, poporul. Regentul nu a încunoştiinţat Frontul Ungar despre momentul, pregătirile şi împrejurările concrete ale ieşirii din război. A urmat cea de-a doua zi de doliu din 1944: 15 octombrie[1].

În această zi, Horthy a adresat un apel către naţiune: „Am hotărît să apăr onoarea naţiunii ungare faţă de fostul aliat — spune printre altele manifestul — în momentul în care acesta, în locul ajutorului militar corespunzător, vrea să ne deposedeze definitiv de cea mai scumpă comoară — de libertate, de independenţă. De aceea, am comunicat reprezentantului Reichului german că încheiem un armistiţiu cu adversarii noştri, că încetăm orice acte duşmănoase faţă de ei".

Manifestul şi ordinul către armată, care i-au urmat, nu au fost propriu-zis o chemare la luptă, ci o nouă trădare a poporului ungar. Horthy nu a dat proclamaţia pentru a întoarce armata împotriva celui mai ticălos duşman al poporului ungar, împotriva fascismului german. Regentului nici prin gînd nu-i trecea să deschidă frontul în faţa armatei sovietice. Ţinta sa era ca, prin desprinderea aparentă de Germania hitleristă, să salveze, după prăbuşirea acesteia, regimul contrarevoluţionar al claselor dominante cu ajutorul anglo-americanilor. De aceea, înainte de proclamaţie, nu s-au luat nici un fel de măsuri militare. Încă în după-amiaza zilei de 15 octombrie, primul ministru Géza Lakátos a considerat că nu este nevoie să se lupte contra germanilor, deoarece „au apărut noi posibilităţi". În noaptea spre 16, şeful guvernului i-a telefonat generalului de brigadă Lazár, comandantul militar al garnizoanei Budapesta, că „nu trebuie să se tragă nici un foc, deoarece s-a realizat înţelegerea cu germanii". Mai tîrziu, a mai subliniat: „nu trebuie să se tragă nici un foc, fiindcă s-ar petrece lucruri groaznice". În zorii zilei de 16 octombrie, însuşi Horthy a dat ordinul: „Nu este voie să se opună rezistenţă!"

Germanii i-au promis lui Horthy că-i vor elibera fiul, pe care-l arestaseră în ziua de 15 octombrie, iar lui însuşi îi vor asigura „un tratament de suveran", dacă va îndeplini trei condiţii: *1.* demisia formală; *2.* numirea lui Szálasi ca prim-ministru; *3.* retragerea proclamaţiei din ziua precedentă.

„Veesenmayer [ministrul Germaniei în Ungaria] — a declarat Lakátos la procesul lui Szálasi — m-a dus în automobilul său la Palatul Regal, unde regentul îşi împacheta lucrurile personale. Palatul gemea de soldaţi germani, murdari. Am fost dus într-o încăpere goală, cred că era camera de baie. Acolo

[1] Magazin istoric, nr. 3/1980.

i-am spus lui Horthy cum stau lucrurile. Prima sa întrebare a fost: «Ce e cu fiul meu?». I-am răspuns că numai ministrul plenipotenţiar german îi poate garanta viaţa; Veesenmayer era afară, la uşă. După ce l-am introdus în cameră, acesta i-a confirmat lui Horthy cele spuse de mine. I-am spus că n-am dreptul să pun la îndoială declaraţia ministrului plenipotenţiar german. Horthy a semnat demisia, acolo, în camera de baie".

Exemplul României

Proclamaţia lui Horthy la radio a creat, fără îndoială, o situaţie favorabilă pentru intervenţia forţelor democratice maghiare; nenorocirea a fost, şi pentru aceasta răspunderea îi revine tot lui Horthy, că manifestul a venit pe neaşteptate, surprinzînd nepregătite forţele de stînga.

Aceasta a fost cauza pentru care, la 15 octombrie, Frontul Ungar nu a putut să mobilizeze masele. În cîteva locuri din Capitală, s-au produs ciocniri între „Crucile cu săgeţi" şi muncitori, dar insurecţia armată a maselor patriotice n-a avut loc. 15 octombrie nu putea deveni ziua de sărbătoare a eliberării decît prin participarea generală a armatei şi a poporului ungar. Dar trădarea lui Horthy a zădărnicit de la început această cooperare.

Partidul comunist a adresat naţiunii o „scrisoare deschisă", înfăţişînd în mod deschis cauzele pentru care — după tentativele reuşite ale italienilor, românilor, bulgarilor şi finlandezilor — încercarea de ieşire din alianţa cu Germania n-a adus eliberarea ţării. „Frontul Ungar şi Partidul Comunist Ungar au arătat în două rînduri că scoaterea ţării din război nu se poate face pe baza unei simple proclamaţii la radio. Existenţa trupelor de ocupaţie germane şi a bandelor szálasiste înarmate de către acestea impunea o pregătire serioasă a armistiţiului şi, în primul rînd, o acţiune militară temeinică — reorganizarea armatei, schimbarea ofiţerilor pronazişti din posturile de răspundere, cooperarea ostaşilor unguri cu armata roşie, în sfîrşit, înarmarea muncitorimii şi a forţelor democratice. Horthyiştii au vrut să scoată ţara din război numai sub aspect militar; din punct de vedere politic, ei se temeau de armata roşie şi de forţele democratice ale poporului ungar. Ei au dorit să întreprindă acţiunea fără a reorganiza armata şi cu excluderea forţelor democratice. Aceasta a fost prăbuşirea jalnică a încercării lor.

Eşecul nu poate fi motivat numai prin forţa excesivă a trupelor de ocupaţie germane. România se găsea exact în aceeaşi situaţie. Acolo, cînd s-a citit mesajul [regelui] la radio, armata roşie se afla chiar mai departe de Bucureşti, decît se găsea, în Ungaria, la 15 octombrie, de Budapesta. Mai mult, în România, în momentul difuzării proclamaţiei la radio, armata roşie nu străpunsese sectorul cel mai puternic al liniilor de apărare româneşti. În Ungaria, în schimb, la 15 octombrie, rupsese peste tot liniile de apărare şi era pe cale să declanşeze o ofensivă nimicitoare în pusta netedă. Şi totuşi România s-a scuturat de dominaţia germană în decurs de cîteva zile. De ce a putut România, în condiţii mai grele decît cele din ţara noastră, să se elibereze atît de rapid? Mai întîi, fiindcă acolo a existat o pregătire minuţioasă pentru ieşirea din război şi cooperarea cu armata roşie. În al doilea rînd, fiindcă, pe lîngă dorinţa de ieşire din război, masele au fost pregătite şi organizate pentru luptă. Organizaţi şi conduşi cu hotărîre, milioanele de oameni ai muncii pot face minuni, transformînd o cauză aparent deznădăjduită într-o victorie sigură. Aceasta e ceea ce a existat în România — şi poporul român a învins! Aceasta e ceea ce a lipsit în Ungaria — şi noi am suferit o înfrîngere.

Frontul Ungar are acum sarcina istorică de a repara această eroare. Rezistenţa naţională generală pentru sprijinirea armatei roşii, pentru eliberarea ţării şi poporului nostru, înseamnă astăzi, în primul rînd, lupta armată, declanşarea luptei de partizani".

La 23 August 1944, poporul român, sub conducerea partidului comunist, s-a ridicat împotriva dominaţiei fasciştilor germani şi români, a trecut de partea Uniunii Sovietice şi a declarat război Germaniei hitleriste. La 9 septembrie, sub conducerea partidului comunist, şi poporul bulgar a ales drumul desprinderii de germani şi a luptei împotriva lui Hitler. În urma înfrîngerilor grave suferite pe front, sub presiunea maselor populare, guvernul de coaliţie din Finlanda a depus armele.

După cum am văzut, reacţiunea ungară nu a învăţat nimic din aceste evenimente istorice. Chiar şi în această situaţie gravă, n-a socotit că ar trebui să urmeze exemplele român, bulgar, şi finlandez. N-a îndrăznit să se sprijine pe popor în lupta contra germanilor şi a continuat politica catastrofală, criminală, a expectativei.

În româneşte de
Pintea GHERASIM

Din cauza abundenţei de materiale, partea a doua a articolului În solie la Ivan cel Groaznic *va apare în numărul următor.*

2050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent

Dave și stăpînii lor

AȘEZĂRILE CIVILE DIN MUNȚII ORĂȘTIEI

Dr. ȘTEFAN FERENCZI,
Muzeul de istorie a Transilvaniei

Întins pe o suprafață de aproape 200 km², străjuit de vîrfurile Muncelui (1 612 m) și Godeanu (1 659 m), avînd drept ax central îngusta vale a Apei Grădiștei (pîrîu ce izvorăște din Munții Godeanu, Tîmpu și se varsă în Mureș), suprafață ce a inclus și văile altor pîrîiașe apropiate (Valea Luncanilor, Valea Aninieșului), complexul de fortificații și așezări din Munții Orăștiei și ai Sebeșului a constituit, vreme de aproape două secole — de la Burebista la Decebal — „inima" statului geto-dac. Complexul a inclus mici așezări, unite apoi în centre mai mari, ce gravitau în jurul Sarmizegetusei propriu-zise.

Menirea acestui sistem de fortificații — cum s-a remarcat încă de la începutul secolului XIX și s-a confirmat apoi în decurs de mai bine de un veac și jumătate — era să apere și să aprovizioneze cetatea cea mare de la Grădiștea Muncelului, cetate ce constituia centrul politic, militar și religios al dacilor și, în caz de nevoie, ultimul loc de refugiu al regilor daci. Geograful antic Strabon vorbește doar de „munțele sfînt" (Kogaionon), **fără să amintească Sarmizegetusa; în schimb Claudius Ptolemeu nu numai că pomenește Sarmizegetusa, dar îi dă și epitetul de „regească"** — Sarmizegetusa to basileion.

Sarmizegetusa a reprezentat cetatea cea mai importantă, cea mai impresionantă ca întindere din toate cetățile dacice cîte se cunosc pînă acum; ea a constituit nucleul, locul central al sistemului de fortificații din Munții Orăștiei. Dar o organizare statală, ca aceea a geto-dacilor, presupune, cu necesitate, și existența unuia sau a mai multor centre economice. Un astfel de centru s-a aflat pe muchia lăturalnică a Muncelului, lungă de aproximativ 4,5 km, în preajma cetății mari, precum și a sanctuarelor, unde au existat peste 250 terase însorite, amenajate de mîna omului. Ca poziție geografică, muchia începe cu un povîrniș mai domol, foarte prielnic pentru amenajarea unor terase; pe urmă, după o anumită distanță cade ca un abrupt pronunțat pe Valea Godeanului la sud și spre Valea Albă, la nord. Pe mai multe din aceste 250 terase, cu o întindere mai mare sau mai redusă, săpăturile arheologice de pînă acum au scos la iveală locuințe izolate și grupuri de locuințe, ateliere de cele mai diferite tipuri, cuptoare de redus minereu de fier și de bronz etc. Toate aceste urme, care pînă astăzi sînt cunoscute doar în proporții reduse, dovedesc că pe locul respectiv, ascuns în inima Platformei Luncanilor, a existat, începînd încă din perioada domniei lui Burebista, un oraș în curs de formare, cu un aspect geografic cu totul specific, dată fiind configurația terenului de care dacii au trebuit să țină seama în ridicarea construcțiilor. „Orașul", construit treptat, în timp și în spațiu, pe un teren înclinat spre sud, sud-vest, avea două artere principale — două „străzi" — care se despărțeau la capătul de sus al urcușului ce începe de la întîlnirea Văii Albe cu Valea Godeanului, deci de la Lunca Grădiștii (denumirea actuală), și se unea numai în cetatea cea mare, într-o arteră nordică ce intra în cetatea Sarmizegetusa prin poarta de vest; artera sudică acceda prin poarta de sud a zidului cetății.

Pe lîngă această așezare de dimensiuni mari, socotim însă că în cadrul complexului dacic din Munții Sebeșului au mai existat cel puțin trei-patru nuclee de așezări cu caracter orășenesc, cu o pondere mai redusă: una dintre acestea se conturează a fi așezarea de pe Fețele Albe, ale cărei urme — cercetate parțial în cursul ultimului deceniu — construcții cu ziduri durate din blocuri fasonate de calcar calcolitic, precum și vestigiile unui sanctuar rotund din calcar, dezvelit în întregime etc., reprezintă mărturii semnificative. Descoperiri importante au fost făcute și la locul numit Fața Cetei (o prelungire a Comărnicelului de nord), nu departe de cetatea de pe Vîrful lui Hulpe (902 m). Aici se găsesc cel

puţin 40-50 terase amenajate de oameni, dispuse în patru sau cinci „etaje". Urmele abundente de lipitură arsă (de la zidurile locuinţelor) şi ceramică (printre care un fragment pictat) dovedesc existenţa unei mari şi bogate aşezări, legată, foarte probabil, de zăcămintele feroase existente în apropiere, pe Valea Aninieşului. Hadrian Daicoviciu, descoperitorul acestui complex de terase, admite ipoteza unui „tîrg", a unui *oppidum* legat de fortificaţia de pe Vîrful lui Hulpe, deşi — după părerea lui — nu poate fi cu desăvîrşire înlăturat, pînă la viitoarele săpături arheologice, nici caracterul rural al aşezării.

Un alt centru cu caracter oppidan (poate numai în curs de naştere) pare a fi existat pe teritoriul satelor actuale Costeşti şi Ludeştii de Jos, la poalele „Cetăţuii" de la Costeşti şi ale cetăţii de la Blidaru. Aici se găsesc din ce în ce mai multe vestigii, unele cu caracter „industrial" (cum ar fi de pildă, cuptorul de ars ceramică, descoperit, cu totul întîmplător, cu ocazia construirii şoselei moderne la gura văii Stînişoarei, în dreptul „Cetăţuii" de la Costeşti). Faptul că aici, la Costeşti, pulsa o intensă viaţă economică ne este indicat şi de alte descoperiri; urmele unui atelier de fierărie, găsit pe una dintre înălţimile ce se ridică dinspre est, deasupra satului actual Costeşti, precum şi tiparul unei monede purtînd legenda *C Marius Caii filius Capito* (ceea ce ne arată existenţa unui atelier monetar în care se bătea monedă pentru o regiune mai întinsă, atelier ce exista în anul 84 î.e.n.).

A patra aşezare cu caracter orăşenesc (poate un centru minier) pare a fi la Cucuiş, unde s-a putut constata, cu ocazia unor sondaje arheologice, o „concentrare" de vestigii din perioada clasică a culturii dacice, valea populată fiind ocrotită şi de o aşezare întărită cu şanţ adînc şi val de apărare, situat pe Dealul Gol. Se poate presupune că existenţa acestei „concentrări" se datoreşte prezenţei în vecinătate a unor minereuri polimetalice (la Sibişelul Vechi).

A cincea aşezare civilă, situată de-a lungul căii ferate Simeria-Petroşani, în apropierea staţiei C.F.R. Peştera Bolii a fost — din păcate — distrusă parţial cu ocazia construirii drumului de fier; aşezarea respectivă a reprezentat, poate, un centru tribal mai vechi care, ulterior, a fost inclus în complexul aşezărilor din Munţii Orăştiei.

În preajma unora din aceste mari centre cvasi urbane, se văd urmele unei sumedenii de mici aşezări, care, din punct de vedere geografic, prezintă două caracteristici principale: sînt construite de-a lungul văii Mureşului, fie în porţiunile de defileu, fie în cele largi. În ambele cazuri pentru construirea locuinţelor s-au folosit însă măgurile mai înalte. Acest tip de aşezare concordă întrutotul cu unele afirmaţii ale unor autori antici (ne amintim de caracterizarea făcută de Florus: „Daci montibus inhaerent" (Dacii trăiesc nedespărţiţi de munţi). Marele număr de unelte agricole, rîşniţele conice, rezervele de grîne etc. dovedesc însă că dacii au folosit luncile şi terasele naturale din culoarul lat al Mureşului şi din văile afluenţilor lui, că zona din interiorul acestui culoar sau a depresiunilor lăturalnice era lucrată — mai ales de păstori — în sistemul pendulaţiei sezoniere (vara şi toamna — în josul văii, pentru cultivarea pămîntului, în restul vremii — pe înălţimi, pentru păşuni şi crescutul vitelor). Necesităţile de apărare în perioadele tulburi cereau însă ca locuinţele stabile să fie cît mai aproape de munte sau de terenul accidentat, pentru ca adăpostirea să fie realizată rapid. Ar putea fi o explicaţie pentru faptul că, de pildă, pe toată întinderea platoului propriu-zis al Luncanilor, numărul gospodăriilor antice dacice era mai mare decît cel al gospodăriilor actuale.

Pe baza acestor urme, persistente după două milenii, putem să ne formăm o imagine asupra gospodăriilor dacilor; împrejmuite cu garduri făcute din pari şi nuiele, ele erau alcătuite din casa de locuit, cuhnia şi adăpostul pentru vite. Acelaşi fenomen este vizibil şi pe valea Grădiştii. Începînd cu satul Ludeştii de Jos, în amonte, acolo unde valea începe să se strîmteze relativ brusc, aşezările din epoca dacică sînt tot mai numeroase. De la actualul sat Costeşti şi pînă în satul Grădiştea Muncelului, aceste gospodării izolate, dispersate, cocoţate în special pe tăpşanele malului răsăritean al pîrîului, se repetă practic fără întrerupere.

Bogată în păşuni, potrivită pentru agricultură şi pomicultură, situată în apropierea unor zăcăminte feroase, cu posibilităţi propice de aprovizionare oferite de depresiunile ce o înconjură, Platforma Luncanilor a putut ajunge, relativ uşor, în timpurile mai vechi — anterioare domniei marelui rege — un centru polarizant pentru o mare uniune dacogetică care închega neamurile din sudul bazinului hidrografic al Mureşului pînă pe culmile Alpilor Transilvaniei, într-o organizaţie socială cvasi-statală. Transformarea acestui centru în timpul lui Burebista în capitală a marelui stat dac centralizat, a reprezentat o consecinţă firească a evoluţiei din sînul societăţii geto-dacice, care sub domnia marelui rege a atins o maximă înflorire. Sarmizegetusa — devenită capitală în vremea lui Burebista — cu salba de aşezări mai mari sau mai mici ce au înconjurat-o (adevărate suburbii ale marelui oraş regesc în curs de formare), s-a constituit, astfel, drept cel mai important centru economic, cultural şi politic al întregii Dacii.

Dacii în Anglia

Billingham Art Gallery
11th April 7th June 1980

Două au fost manifestările principale care au marcat, în Marea Britanie, aniversarea de către poporul român a celor 2 050 ani de la formarea statului dac centralizat și independent. Un colocviu de istorie anglo-român, ținut între 30 aprilie-7 mai 1980, pe tema Dacii și rolul lor în istoria Europei în perioada lui Burebista, *organizat de Centrul Marea Britanie — Europa de Est. Din țara noastră au fost prezenți acad. D. Pippidi, prof. D. Protase, dr. M. Babeș, iar dintre numeroșii oameni de știință britanici, care au luat parte, menționăm pe profesorii J.J. Wilkes, R.A. Crossland, C. Hawkes, Sir Ronald Syme, F.G.B. Millar, F.R. Hodson, J.D. Evans, precum și pe cercetătorii M.A. Crawford, J. Nandris, R.F. Hoddinott, B.Hoddinott, A. Birchall, J. Reynolds. Acesta a fost cel de-al doilea colocviu de istorie româno-britanic ținut sub egida Centrului.*

La 11 aprilie, s-a deschis, la Billingham Art Gallery, din orașul și portul Stockton-on-Tees, prima expoziție istorică ce înfățișează publicului britanic civilizația strămoșilor noștri. Pentru întîia oară prezentată în Marea Britanie, expoziția a trezit ecou atît printre specialiști, cît și pentru largi categorii de iubitori ai istoriei. Organizată de către Consiliul Culturii și Educației Socialiste, în colaborare cu British Council, *Agenția pentru expoziții străine (organism fondat de* Foreign and Commonwealth Office, Arts Council of Great Britain, Gulbenkian Foundation, British Council) *și Consiliul municipal din Stockton-on-Tees (Secția muzee), expoziția a prilejuit, timp de două luni, o împrospătare a cunoștințelor despre lumea fascinantă din sud-estul continentului din care, în urmă cu peste 1 800 ani, sosea acea cohors I ala Dacorum (cohorta I de cavalerie dacică). Ni se pare interesant să reproducem pentru cititorii* Magazinului istoric *opiniile exprimate de Sir Hugh Willatt despre expoziție: „Ilustrînd, printr-o amplă gamă de exponate, vestigiile de importanță istorică și de interes arheologic, expoziția relevează marea semnificație a civilizației geto-dace ca o poartă a moștenirii culturii europene din epoca preromană, comparabilă și contemporană cu civilizația celților, cu care cei mai mulți dintre noi sînt mai familiarizați. Arheologii români, care au scos la lumină aceste vestigii și cercetătorii care au pregătit expoziția, au adus o deosebit de valoroasă contribuție la studiile etnoistorice. Atît expertul cît și vizitatorul nespecialist vor găsi, în această completă colecție, numeroase obiecte de un interes unic, care-i vor oferi posibilitatea să arunce o privire asupra modului de viață al unei importante comunități omenești care avea să devină una din frontierele Imperiului roman. Mi se pare cu deosebire potrivit că expoziția poate fi văzută aici în nordul Angliei, în apropiere de valul ridicat de Hadrian la granița de nord a aceluiași imperiu".*

C. P.

Decebal la British Museum?

Cu ani în urmă, în lucrarea A magyr mezet története *(Istoria poporului maghiar), apărută în 1895, sub redacția lui Sandor Szilagy, am întîlnit, la p. 83, un desen reprezentîndu-l pe Decebal, însoțit de precizarea:* Londra, British Museum.

În urma investigațiilor pe care le-am efectuat, am reușit să obțin confirmarea vestitului muzeu londonez care, într-adevăr, păstrează în colecțiile sale bustul de marmură (nr. inventar 1 770), după care a fost făcut desenul din 1895. Prin bunăvoința muzeului, am primit și două fotografii (față și profil) ale bustului pe care, le ofer spre publicare revistei Magazin istoric.

Din păcate, nu am putut afla nici o informație sigură privind proveniența bustului de la Brtish Museum. Se spune că ar fi fost descoperit, în urmă cu 150 ani, cu ocazia unor săpături făcute în jurul Columnei lui Traian de la Roma.

M-a interesat mult acest bust, folosindu-l ca model pentru un tablou în care am evocat figura marelui rege dac. Precizez că sînt membru fondator al Asociației artiștilor plastici „Romul Ladea" din jud. Timiș, fost președinte și membru în comitetul ei de conducere și membru societar al Societății artiștilor independenți din Paris.

Panait STĂNESCU-BELLU,
Timișoara

UN TRIUNGHI AL GLORIEI ROMÂNEȘTI

Mărăști-Mărășești-Oituz

Încă nu se stinsese ecoul victoriei românești de la Mărăști[1] și comandamentul german a dezlănțuit o puternică ofensivă în două sectoare ale frontului din Moldova: Mărășești și Oituz. În esență, planul dușman prevedea, într-o primă etapă, încercuirea și nimicirea Armatei 2 române și Armatei 4 ruse și realizarea unui cap de pod la est de Siret, în zona Tecuci. În acest scop, Armata 9 germană urma să rupă apărarea trupelor ruse în zona Mărășești, după care să acționeze, cu jumătate din forțe, spre est, pentru a trece Siretul și a realiza un cap de pod; restul trupelor acestei armate trebuia să continue ofensiva în direcția Adjudului Nou. Simultan, mai la nord, Grupul Gerock urma să atace în sectorul Oituz și, înaintînd spre Adjudul Nou, să contribuie, alături de Armata 9 germană, la încercuirea și nimicirea Armatei 2 române și Armatei 4 ruse. În a doua etapă, ofensiva germană trebuia să se dezvolte pe două fronturi: în lungul Siretului (la vest de rîu), pentru a cădea în spatele Armatei 9 ruse și, din capul de pod menționat, în spatele Armatei 1 române și Armatei 6 ruse, aflate în sudul Moldovei.

Bătăliile de la Mărășești și Oituz s-au soldat cu zdrobirea ofensivei dușmane, forțele germano-austro-ungare suferind grele pierderi în oameni și materiale. Campania din anul 1917 de pe frontul din Moldova, încununată de triunghiul victoriilor românești de la Mărăști, Mărășești și Oituz, a avut o importanță deosebită în desfășurarea generală a războiului, fiind socotită drept unul dintre cele mai însemnate succese ale Antantei împotriva Puterilor Centrale. Referindu-se la acest moment de răscruce în istoria poporului român, tovarășul Nicolae Ceaușescu spunea: „Spiritul de sacrificiu al ostașilor și ofițerilor care au oprit înaintarea năvălitorilor exprimă voința întregului popor român de a scutura jugul ocupației străine, de a salva țara de robia imperialistă. Poporul nostru păstrează o frumoasă amintire, și cele mai calde sentimente de recunoștință, ostașilor ruși și francezi care au luptat alături de ostașii români, aducîndu-și obolul de sînge la înfruntarea cu dușmanul. Victoria de la

[1] *Magazin istoric*, nr. 7/1980.

În luptele din pădurea Răzoare (6/19 august 1917), trupele noastre au zdrobit ultimul efort al germanilor de a străpunge frontul român în bătălia de la Mărășești

Mărăşeşti a reprezentat o contribuţie importantă la înfrîngerea militarismului german, un moment hotărîtor în lupta pentru eliberarea patriei noastre, pentru înfăptuirea idealului de unitate naţională".

Publicăm cel de-al doilea fragment din însemnările generalului H.M. Berthelot despre evenimentele militare de pe frontul românesc în vara anului 1917. De această dată, fostul şef al Misiunii militare franceze din România face o prezentare de ansamblu a crîncenelor bătălii purtate de armata română la Mărăşeşti şi Oituz, confruntări care au cîntărit greu în cumpăna victoriei Antantei.

Fiind vorba de o traducere condensată, am renunţat deliberat la marcarea pasajelor omise. Explicaţiile noastre le-am indicat prin paranteze drepte. Titlul şi subtitlurile aparţin redacţiei.

Pe frontul românesc în 1917 (II)

General HENRI MATHIAS BERTHELOT

În urma anulării ofensivei de la Nămoloasa, forţele româno-ruse reunite pe Siret deveneau disponibile. Pe de altă parte, înaintarea, din zi în zi tot mai ameninţătoare, a forţelor austro-germane în Galiţia şi Bucovina ne făcea să ne temem de invadarea Moldovei prin nord. Pentru oprirea duşmanului trebuiau luate măsuri. În acest sens, de comun acord cu comandamentul rus, s-a hotărît ca diviziile române rămase disponibile să înlocuiască pe front anumite mari unităţi ruse, acestea din urmă fiind destinate constituirii unei armate de manevră, care urma să fie concentrată la nord de Roman. Armata 2 română trebuia să preia fîşia de front dintre Măgura Caşin şi Valea Doftanei, care apăra trecătoarea Oituz şi care fusese deţinută pînă atunci de Corpul 40 armată rus. În acest scop, i se înapoiau Diviziile 7 şi 12 (trecute anterior la Armata 1 română). La rîndul ei, Armata 1 română urma să înlocuiască Armata 4 rusă între localităţile Valea Sărei şi Lieşti. Rămînea la dispoziţia acestei armate Corpul 8 rus, care făcea legătura, la dreapta, cu Armata 2, comandată de generalul Al. Averescu. În sfîrşit, frontul Armatei 6 ruse se extindea urcînd pe Siret pînă la Lieşti.

Eroica rezistenţă a Diviziilor 5 şi 9

Printr-o coincidenţă bizară, încă din iunie, germanii proiectaseră să zdrobească rezistenţa forţelor româno-ruse de pe Siret, printr-o ofensivă asupra capului de pod de la Nămoloasa; în acest scop, ei aduseseră deja întăriri în regiunile Focşani şi Brăila. Acest plan a trebuit să fie modificat, mai întîi datorită ofensivei române de la Mărăşti, care a determinat apropierea rezervelor de această zonă, iar apoi de ordinele Înaltului comandament german care şi-a închipuit că va lichida punga rezultată din înaintarea trupelor lui Averescu printr-o ofensivă simultană din ambele flancuri. Conform acestei idei, mareşalul Anton von Mackensen trebuia să atace la est cu Armata 9 germană, din sud către nord, pe direcţia Adjud; calea ferată Focşani-Adjud urma să fie axul acestei mişcări.

Din vest, avea să atace grupul de armate austro-german Gerock (din dreapta forţelor armate conduse de arhiducele Iosif); aceste trupe, forţînd trecătoarea Oituz, trebuiau să înainteze de la vest spre est asupra localităţii Tîrgu-Ocna şi să facă joncţiunea cu Mackensen prin valea Trotuşului. Executarea planului de mai sus a dat loc la două confruntări, pe care românii le numesc bătăliile de la Mărăşeşti şi Oituz.

Armata 9 germană era dispusă de-a lungul rîurilor Siret şi Putna. La extrema sa dreaptă, şi făcînd legătura cu trupele austro-germano-bulgare conduse de generalul von Bărr, se afla Divizia 303 germană, avînd numai o misiune de observaţie. Unităţile de atac erau grupate în două. La dreapta, Corpul 1 de rezervă (comandat de generalul von Morgen), compus din trei divizii în prima linie şi două în linia a doua. La stînga, Corpul 18 de rezervă (sub comanda generalului von Wenninger), format din aproape trei divizii în linia întîi şi una în linia a doua. În rezerva Armatei 9 — o divizie, precum şi un corp de armată alpin, special adus de pe frontul din Vosgi, aflate între Focşani şi Plăgineşti. În total, Mackensen dispunea de 200 batalioane de infanterie, susţinute de mai mult de 200 baterii de artilerie. Inconvenientul planului de atac al inamicului consta în faptul că flancul drept al tru elor lui von Morgen era expus tirului artileriei române instalate pe malul estic al Siretului. Pentru a împiedica o asemenea eventualitate, adversarul preconiza ocuparea rapidă a unui cap de pod pe malul estic al rîului, lîngă Tecuci.

În momentul declanşării ofensivei germane, frontul româno-rus în această zonă era ţinut de ruşi. Doar Divizia 5 română, gata să schimbe de pe poziţii Divizia 34 rusă, se afla în apropiere, lîngă Cosmeşti. Pe Siretul inferior, Divizia 2 cavalerie română înlocuise Divizia 80 rusă. Celelalte mari unităţi româneşti se aflau încă pe vechile lor poziţii de repaus.

În seara de 5 august [stil nou, ca şi celelalte date din acest articol], Mackensen a părăsit Bucureştii pentru a conduce personal acţiunea. Pe peronul gării, adresîndu-se ofiţerilor superiori şi funcţionarilor veniţi să-i ureze succes, mareşalul german le-a spus: „La revedere, peste două săptămîni, la Iaşi!" Ce departe se afla el de realitate...

Ofensiva germană a început în dimineaţa de 6 august printr-un bombardament de artilerie a cărui violenţă a mers crescînd şi în timpul căruia s-au folosit obuze asfixiante. Infanteria din corpul de armată condus de von Morgen a pornit la atac pe la 7.30. Pînă seara, cele două divizii ruse aflate în faţa atacanţilor s-au retras pe un front de 10 km lăţime şi 3-10 km în adîncime. Divizia 5, singura mare unitate românească aflată în apropiere, fiind pe cale să înlocuiască Divizia 34 rusă, a fost anunţată în mare grabă. Sub focul inamic, românii au trecut peste Siret, pe podurile de la Cosmeşti, oprind atacurile germanilor. Între timp, generalul Eremia Grigorescu (comandantul Corpului 6 armată, format din Divizia 5 şi Divizia 9) a apropiat şi Divizia 9 de podurile de la Cosmeşti. La 7 august, pentru a scăpa de sub tirul artileriei române de pe celălalt mal al Siretului, von Morgen şi-a mutat atacul mai către vest. Pe la ora 11, germanii au început să bombardeze podurile de la Cosmeşti, pentru a împiedica venirea altor trupe româneşti de peste Siret. Toată ziua aceasta şi noaptea următoare au avut loc lupte corp la corp pentru stăpînirea acestor poduri. Spre a fi mai liberi în mişcări, românii şi-au lepădat vestoanele, contraatacînd cu înverşunare inamicul. La 8 august, trei divizii germane au atacat şi mai la vest, între Bisigheşti şi Ţifeşti, unde se aflau pe poziţii Divizia 9 română şi Divizia 71 rusă, reuşind să cucerească satul Pătrăşcani. În ziua de 9 august, germanii au trimis în luptă, pe aproape întregul front — de la Clipiceşti la Siret — trei divizii (dintre care două proaspete, aduse din linia a doua), dar românii şi ruşii şi-au păstrat poziţiile de la nord de rîul Şuşiţa. A doua zi — 10 august — a fost marcată printr-un violent contraatac al Diviziilor 9 şi 5 române, care au respins pe germani. În apropiere de Siret, un regiment al Diviziei 14 române a menţinut un cap de pod, la vest de rîu, în satul Doaga[1]. Introducînd la 11 august în luptă încă o divizie proaspătă, von Morgen a ieşit în spatele Diviziei 9 române, la Mărăşeşti. Momentul devenise grav, dar intervenţia energică a Regimentului 9 vînători — rezerva diviziei — a restabilit în parte situaţia şi românii au ocupat poziţii de-a lungul căii ferate, la sud de Mărăşeşti. La 12 august, cel care a pornit la atac a fost Corpul 18, condus de generalul Wenninger, pe direcţia Panciu. S-a produs o nouă ruptură în sectorul unde abia se instala Divizia 15 rusă. În noaptea de 13, frontul a fost restabilit prin sosirea pe poziţii a Diviziei 10 române. În sfîrşit, Divizia 5 română, epuizată de lupte, a fost schimbată de Divizia 14, adusă de pe Siret. În ziua de 14, atacul german a fost definitiv oprit de Divizia 10. A doua zi, 15 august, a fost rîndul lui von Morgen să atace; el viza capul de pod de la Doaga şi podurile de la Cosmeşti.

Bătălia de la Răzoare

După un tir de artilerie infernal, care a durat toată ziua, revărsînd valuri de gaze asfixiante asupra bateriilor române de pe malul stîng al Siretului, Divizia 216 germană a pornit la atac la ora 19.30. Pentru a nu cădea în mîinile duşmanilor, românii au distrus unul din poduri, cel de cale ferată. Intervenţia Diviziei 14 române a dus la respingerea duşmanului; pierderile acestuia au fost considerabile şi, pînă la 18 august, el n-a mai acţionat decît prin foc de artilerie. Tot în seara de 15 august, a trecut la atac şi Corpul alpin, aflat în sectorul lui Wenninger, cucerind satele Muncel şi Străoani; mai la vest, Divizia 217 germană a ocupat localităţile Şerbeşti şi Voloşcani. Situaţia a fost restabilită prin intervenţia detaşamentului român condus de colonelul Alexiu, care a recucerit Muncelul.

[1] *Magazin istoric*, nr. 4/1987.

În zilele de 17 și 18 august n-au mai avut loc decît ciocniri între patrule și dueluri de artilerie. Mackensen, care nu reușise să rupă frontul prin atacuri pe sectoare, a încercat o ultimă lovitură, printr-un atac de ansamblu, cu toate forțele, pe întregul front care ținea de la Panciu la Mărășești. El a trimis în luptă, în ziua de 19 august, șapte divizii și Corpul alpin. Această dată a fost pentru trupele române o zi pe cît de critică, pe atît de glorioasă. După o puternică pregătire de artilerie, germanii au pătruns în tranșeele complet răvășite ale Diviziilor 9 și 13, ajungînd să cucerească o parte din pădurea Răzoare. Mai la dreapta, atacatorii au atins punctul cel mai înalt al cîmpiei (cota 100). Situația devenise aproape disperată. Atunci s-a produs contraatacul Diviziei 10 române care, izbind Divizia 13 austro-ungară, a forțat-o să se retragă în dezordine. A urmat intervenția impetuoasă a rezervelor Diviziei 10, care au atacat la baionetă inamicul de pe lizierele la est și vest ale pădurii Răzoare. În cîteva minute, Divizia 115 germană a pierdut tot terenul cîștigat mai înainte, lăsînd în mîinile românilor 600 prizonieri. La rîndul său, Divizia 9 română, care la început trebuise să se retragă, a recucerit, printr-un atac viguros, Gara Mărășești, fixîndu-se pe poziții la sud de oraș.

Ziua de 19 august a fost decisivă pentru români. De la înălțimea observatorului său, situat pe Măgura Odobești, Mackensen și-a putut da seama de zădărnicia eforturilor sale. În cele 14 zile de lupte, Armata 9 germană înregistrase pierderi atît de mari încît a trebuit să înceteze orice operație de anvergură. Cele 12 divizii ale armatei lui Mackensen, din-

tre care 10 germane, n-au putut să clintească cele cinci divizii și jumătate române. Drumul spre Iași rămînea închis.

Între 28 august și 2 septembrie, a mai avut loc totuși o tentativă de rupere a frontului, între Armata 1 și Armata 2 română, în sectorul Ivești, Varnița și Muncel, soldată cu eșec. La 3 septembrie, după 28 zile de lupte sîngeroase, ca urmare a insuccesului, a marilor pierderi suferite și a dezorganizării unităților sale, comandamentul german a dat ordin de încetare a ofensivei.

În timpul bătăliei de la Mărășești, dreapta Armatei 2 române a fost și ea obiectul unor violente atacuri din partea armatei conduse de von Gerock. Încă la începutul lui august, Diviziile 7 și 12 române fuseseră reîncadrate în Armata 2. Divizia 7 a înlocuit trupele ruse în sectorul Măgura Cașin și mica vale a Doftanei; frontul lor bara drumul ce cobora din trecătoarea Oituz pe Valea Trotușului, precum și șoseaua dintre Slănic și Tîrgu-Ocna. Luptele s-au dat pe înălțimile din preajma localităților Grozești și Slănic. La această defensivă au participat Divizia 7 și o parte din Divizia 6; în plus, regimente de marș și de vînători, Brigada de grăniceri, rezervele altor divizii etc. Și aici soldații s-au bătut cu multă vitejie.

Atacul dușman a început la 8 august, obținînd, la început, un oarecare succes. A doua zi, printr-un contraatac, românii au recîștigat o parte din terenul pierdut. În zilele ce au urmat, ofensiva dușmană s-a extins de o parte și de cealaltă a celor două văi: Oituz și Slănic. La 11 august, inamicul a cucerit Slănicul, artileria sa bombardînd Grozeștii și Tîr-

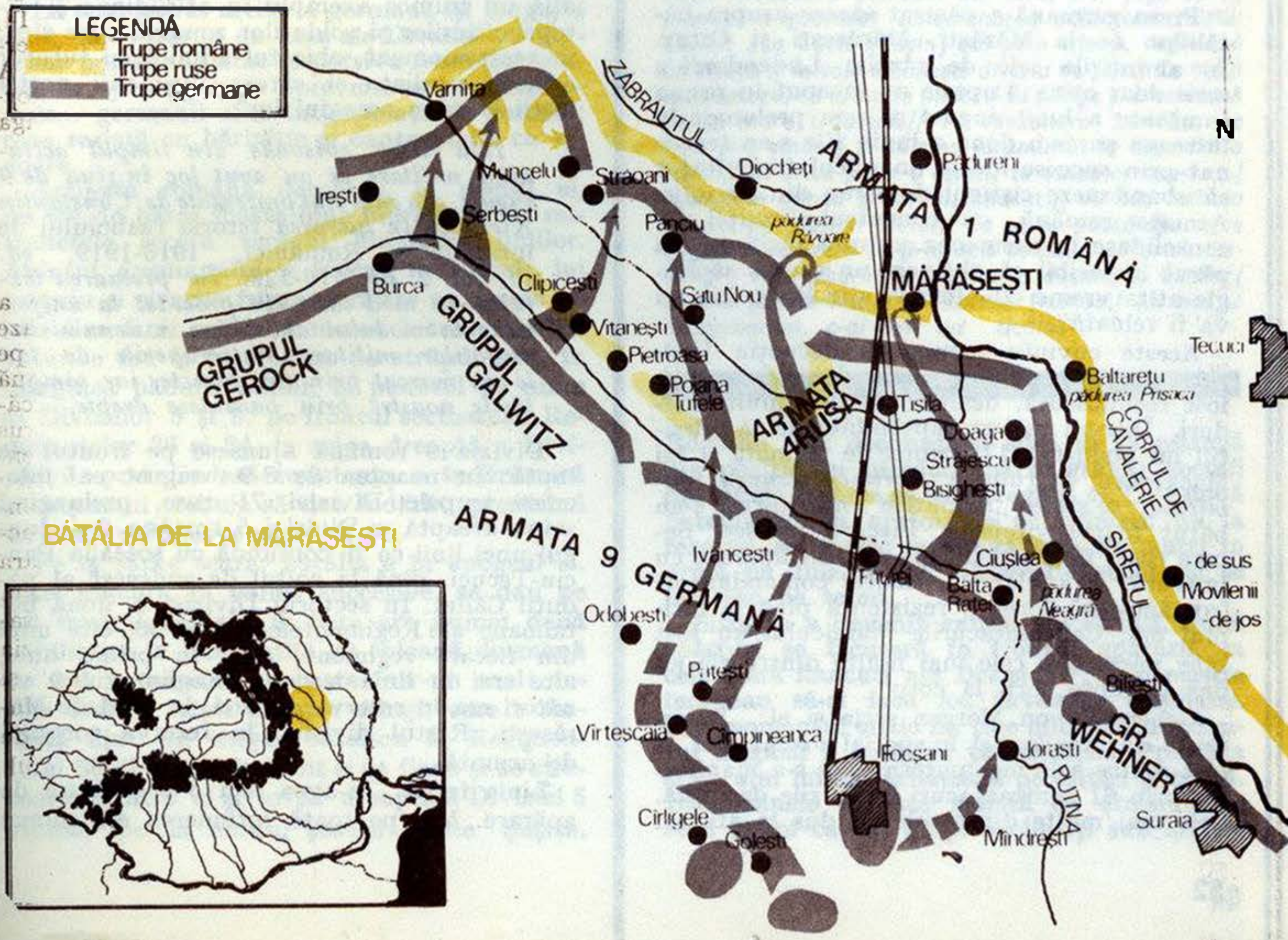

BĂTĂLIA DE LA MĂRĂȘEȘTI

gu-Ocna şi ameninţînd calea ferată de pe Trotuş, pe care se aproviziona Armata 9 rusă. Printr-un contraatac viguros, Divizia 6 română a oprit înaintarea duşmană. În acest timp, au început să sosească rezervele. Două brigăzi din Divizia 1 cavalerie, luptînd pe jos, s-au aruncat cu înflăcărare în luptă; inamicul, care începuse să înainteze spre Grozeşti, a fost alungat şi urmărit de cavalerişti. La 12 august, dreapta Diviziei 7, cu sprijinul cîtorva batalioane ruse, a recucerit creasta Cireşoaia, care domină Tîrgu-Ocna. În acest atac s-au distins vînătorii de munte; românii s-au consolidat pe această poziţie respingînd atacurile inamice. Tot în aceeaşi zi, două batalioane de grăniceri, elemente din Brigada 14 şi subunităţi de cavalerie au recucerit creasta Coşna care, la nord de Slănic, face pereche cu Cireşoaia. A fost obţinut un mare succes: inamicul a fost oprit complet, iar pierderile suferite l-au obligat să-şi refacă rîndurile. Într-adevăr, între 13 şi 18 august, intensitatea luptelor a scăzut mult. Dar, în ziua de 19, fără îndoială pentru a sprijini atacul lui Mackensen la Mărăşeşti, Gerock a declanşat o ofensivă generalizată pe întregul front. Atacurile şi contraatacurile au durat întreaga zi. Dar frontul român a rezistat. Între 20 şi 22 august, bătălia a continuat, mai ales între Oituz şi Slănic, dar inamicul n-a obţinut nici un rezultat. În zilele care au urmat, atacurile, de o parte şi de alta, au fost sporadice. Pînă la urmă s-a ordonat oprirea acestor lupte.

Românii au făcut minuni de vitejie

Presa germană a păstrat tăcere asupra bătăliilor de la Mărăşti, Mărăşeşti şi Oituz. În amintirile sale de război, Ludendorff a scris doar atît: „Luptele au început în prima jumătate a lunii august şi s-au prelungit în întreaga parte a doua a lunii. Ele s-au terminat prin succese locale, inamicul fiind forţat să abandoneze cîştigul de teren din 31 iulie. Armata română, cu concursul Franţei, se consolidase în asemenea măsură încît mi s-a părut imposibil să obţinem un succes strategic atîta vreme cît ofensiva din Bucovina nu va fi reluată".

Aceste cuvinte ascundeau decepţia Înaltului comandament german, decepţie care a fost recunoscută, dealtfel; în mai multe rînduri. Într-un raport săptămînal de la sfîrşitul lui august 1917, trimis de Armata 9 lui Mackensen, la rubrica *Aprecieri asupra inamicului*, se scrie: „Armatele româno-ruse s-au bătut foarte vitejeşte. Fiecare tranşee, fiecare casă, fiecare înălţime au fost apărate cu bravură. Era clar că Înaltul comandament [româno-rus] dorea o rezistenţă pînă la ultimul om. Contraatacurile inamicului au fost bine purtate şi cele mai multe dintre ele au dus la lupte corp la corp".

Generalul von Morgen scria şi el: „Rezistenţa duşmanilor, şi în special a românilor, a fost dintre cele mai puternice şi s-a manifestat prin 61 contraatacurî în 16 zile de luptă. Cele mai multe dintre ele au dus la atacuri la baionetă, care au provocat mari pierderi. Luptele din august ne-au adus un succes local, dar nu unul decisiv. Aceste bătălii ne-au demonstrat că românii deveniseră nişte adversari de temut".

Mareşalul Hindenburg, în cartea sa *Aus meinen Leben* (Din viaţa mea), mărturiseşte categoric eşecul de pe Siret: „O încercare ulterioară de a zdrobi armata română din Moldova, printr-un atac la Focşani, n-a izbutit". Iată şi opinia generalului rus Monkevici: „În timpul bătăliei de la Mărăşeşti, m-am aflat lîngă trupele române şi am participat la acţiunea comună a soldaţilor români şi ruşi. De aceea, pot mărturisi că, în aceste zile grele, românii au făcut adevărate minuni de vitejie".

În sfîrşit, voi încheia citînd dintr-o telegramă ce mi-a fost trimisă la sfîrşitul lui august de generalul Eremia Grigorescu, comandantul Armatei 1: „În timpul asprelor lupte, în care am administrat duşmanului o înfrîngere sîngeroasă, ofiţerii francezi de pe lîngă Armata 1 română au luptat cot la cot cu camarazii lor, în toate eşaloanele, în statul major al armatei, în cele subordonate lui, precum şi în rîndul unităţilor. Am văzut la ei un devotament nemărginit, grija supremă pentru obţinerea succesului, un dispreţ total faţă de primejdiile luptei".

I-am răspuns în aceeaşi zi generalului Grigorescu, prin cuvintele următoare, ce pot servi drept concluzie la aceste cîteva pagini şi drept omagiu faţă de armata română: „Vă mulţumesc, domnule general, pentru elogiul pe care îl aduceţi ofiţerilor din misiune, care lucrează în statele majore şi în unităţile Armatei 1 române. Trebuie să spun însă că ei află un frumos exemplu în atitudinea şi vitejia ofiţerilor şi soldaţilor români, care sînt, în acest moment, obiectul admiraţiei tuturor armatelor aliate şi cărora duşmanii noştri înşişi le aduc omagiul lor".

Iată cîteva episoade din timpul acţiunilor militare ce au avut loc în ziua de 9 august, aşa cum sînt prezentate de Constantin Kiriţescu în lucrarea Istoria războiului de întregire a României, 1916-1919, *ed. II, vol. 2, pp. 516-522. În preluarea textului, în mod tacit am procedat la uniformizarea modului de scriere a denumirilor unităţilor militare; întreruperile de text le-am marcat prin trei puncte, iar completările noastre prin paranteze drepte.*

Divizia 9 română ajunsese pe frontul de luptă. În noaptea de 8-9 august ea înlocuise trupele Diviziei 71 ruse, prelungind aripa dreaptă a Diviziei 5 române de-a lungul unei linii ce se confundă cu şoseaua Panciu-Tecuci, pînă la colţul de sud-vest al pădurii Călini. În sectorul Diviziei 9, două batalioane ale Regimentelor 34 şi 36, cîte unul din fiecare regiment, erau în prima linie, alte trei în linia a doua. Regimentul 9 vînători era în rezerva diviziei, la nord de Mărăşeşti. Restul diviziei, în rezerva corpului de armată.

Linia întîia... n-avea nici o organizare de apărare. Mai pe toată întinderea era numai

şanţul de sud al şoselei, scormonit pe ici, pe colo, pentru a adăposti trăgători în genunchi...

În acest cîmp deschis, fără şanţuri adînci şi fără nici o apărare accesorie, trupele Diviziei 9 române trebuiau să primească lupta.

La stînga Diviziei 9, de la pădurea Călini pînă la Siret, Divizia 5 era dispusă cu 4 batalioane în linia întîia, cu alte patru în linia a doua şi a treia şi cu Regimentul 9 R[îmnicul] Sărat în rezerva diviziei. Pe malul de răsărit al Siretului, locul Diviziei 9 îl luase acum Divizia 14 română, iar artileria de cîmp a acestei divizii întărea cele 17 baterii ale artileriei grele. Cu chipul acesta, frontul român, întins acum într-o linie transversală continuă între Siret şi şoseaua Focşani-Mărăşeşti, era foarte bine flancat pe stînga, unde se sprijinea pe Siret.

Cele două divizii române, 5 şi 9, erau comandate de doi militari încercaţi, generalii Razu şi Scărişoreanu, care dăduseră dovada valorii lor militare în campania din 1916. Ele constituiau, împreună, Corpul 6 de armată, comandat de generalul Eremia Grigorescu, faimosul apărător al Oituzului [la sfîrşitul anului 1916]. Generalul Cristescu, comandantul Armatei 1, îşi cunoştea bine şi trupa şi pe comandanţii pe care-i avea în imediata subordine...

Germanii pregătiră atacul din această zi printr-o îndelungată bombardare a poziţiilor româno-ruse. În după-amiaza zilei, bombardamentul ajunsese la paroxismul său. Artileria română şi rusă răspund cu o egală tărie pe toată linia malurilor şi luncii Siretului, pînă spre dealurile Panciului. Tot cîmpul de bătaie e acoperit de fumul proiectilelor ce se sparg deasupra poziţiilor amice şi adverse...

La 6.30 seara, artileria germană îşi lungeşte tirul, iar valurile de atac ale Diviziei 76 germane pornesc la atac împotriva frontului ocupat în ajun de ruşi. Spre marea lor surprindere... germanii sînt întîmpinaţi de români, care rezistă cu bărbăţie şi contraatacă cu vigoare.

Artileria română deschide, la rîndul ei, un foc de baraj foarte bine îndreptat, iar mitralierele seceră terenul dinaintea liniilor. Avîntul duşmanului e înecat în sîngele lui propriu şi şirurile frînte şi rărite se opresc pe loc. Germanii schimbă mereu locul atacului. Oriunde fac ei încercarea de străpungere, în marginea pădurii Călini, la punctul de unire al Diviziilor 5 şi 9, pe frontul sectoarelor Regimentelor 36 şi 34, la aripa dreaptă a Diviziei 9, pretutindeni rezistenţa e îndărătnică şi duşmanii trebuie să dea îndărăt, presărînd terenul cu cadavre şi cu răniţi.

Pe la şapte seara, bătălia e în apogeul ei. Mari atacuri, în valuri succesive, se dau pe tot frontul Diviziei 9, care are numai două batalioane în linia întîia. O coloană duşmană de trei batalioane porneşte într-un asalt furios asupra aripii noastre stîngi, care e formată dintr-un singur batalion al Regimentului 36, îl atacă de front şi de flanc şi se strecoară printre el şi aripa dreaptă a Diviziei 5 vecine, pe la nordul şoselei peste Şuşiţa.

Versuri pentru sublocotenentul Ciulei

Victimă a unei erori judiciare, sublocotenentul Constantin Ciulei a fost condamnat la moarte şi executat la 10 februarie 1917. În nr. 10/1972, Magazin istoric a prezentat pe larg împrejurările în care Constantin Ciulei a ajuns, fără vină, în faţa plutonului de execuţie. În nr. 5/1974, răspunzînd interesului manifestat de numeroşi cititori, revista noastră a reluat discuţia „cazului Ciulei". Aminteam şi de faptul că sublocotenentului Ciulei poporul i-a făcut, încă de atunci, dreptate, imortalizîndu-l într-un cîntec care a circulat în toată ţara şi ale cărui ecouri au ajuns pînă în zilele noastre. Recent, dr. Ghizela Suliţeanu, cercetătoare la Institutul de cercetări etnologice şi dialectologice din Bucureşti, ne-a comunicat o variantă a Cîntecului lui Ciulei, culeasă în septembrie 1979, de la bătrînul de 77 ani Marin N. Robitu, din satul Dudescu, comuna Zăvoaia, jud. Brăila.

„Cîntecul îl ştiu din timpul războiului din 1916-1918, *mărturisea informatorul.* La noi, doar eu îl mai ştiam şi cu omul de la care l-am învăţat, dar nu l-am mai cîntat de mult".

Deplîngînd moartea sublocotenentului (avansat de popor la gradul de căpitan), cîntecul înregistrează că „Ciulei nu e vinovat".

O altă variantă a acestei creaţii populare, culeasă, în 1974, tot de dr. Ghizela Suliţeanu, în jud. Brăila, conţine o virulentă condamnare a colonelului trădător Alexandru Sturdza, cel care, prin fuga sa la inamic, a provocat condamnarea sublocotenentului Ciulei: „La Cocin [Coşin] sus pe-o stîncă, veghează un străjer,/ În vale odihneşte divizia de fier./ Cu ochii spre hotare, cu arma la picior,/ El plînge şi blesteamă pe-un mare trădător.// Pe Alexandru Sturdza, ce ţara şi-a vîndut/ Şi călcînd jurămîntul la duşmani a fugit.// În orice parte-a lumii, tu vînzător spurcat,/ Ajungă-te osînda grozavului păcat.// Ai dus întîi la moarte pe căpitan Ciulei,/ Ca să nu poată spune ce cugeţi şi ce vrei!/ Şi ţi-ai ucis soldatu, ca orice criminal,/ Apoi zburat în noapte la duşmanul barbor/ Şi prin ştafete mute, ne ispiteai frumos,/ Iar noi te blestemarăm, c-ai fost un ticălos".

Românii sînt decimaţi şi siliţi să se retragă din poziţie cu pierderi foarte grave; vecinii din stînga trebuie să se retragă şi ei. Cele două batalioane, cu ajutoarele ce primesc de la rezerve, se opresc la cîteva sute de metri în urmă pe linia ferată Mărăşeşti-Tecuci şi se întăresc pe teren...

Situaţia a devenit extrem de critică. Două spărturi se făcuseră în frontul apărării, la cele două flancuri ale Diviziei 9; printr-nsele începeau să-şi facă loc şuvoaiele duşmane. Dar momentul critic nu ţine mult. Comandantul b igăzii e la locul primejdiei... Prezenţa şi curajul lui îmbărbătează pe ofiţeri şi trupă. Batalioanele atacate rezistă cu e oism; ele stau acum ca doi stîlpi neclintiţi sub lovitu-

rile puternice. Iar prin golurile vecine, trupe din rezerve, aşezate în rînduri în adîncime, sînt azvîrlite la contraatac fulgerător împotriva duşmanului care înaintează triumfător.

Comandanţii unităţilor care contraatacă sînt la locul de cinste şi primejdie, în fruntea trupelor. De o parte şi de alta a batalionului Regimentului 34 Constanţa, rămas izolat în poziţia sa înaintată, se reped la contraatac celelalte două batalioane de rezervă.

La dreapta, dincolo de calea ferată, Batalionul I din Regimentul 34 Constanţa atacă cu mitraliera, cu grenada şi cu baioneta. Căpitanul Ştefănescu, comandantul batalionului, cade mort, străpuns de gloanţe, în fruntea trupei, dar soldaţii au pornit ca o vijelie..., resping pe germani, înaintează mereu fără să fie impresionaţi de tragerea de baraj a artileriei duşmane, fac prizonieri 60 soldaţi împreună cu ofiţerul ce-i comanda şi nu se opresc decît în tranşeele germane de pe malul de sud al Şuşiţei Seci.

La stînga, în golul dintre sectoarele Regimentelor 34 şi 36, se avîntă celălalt batalion din rezerva Regimentului 34. Ca şi tovarăşii lor din dreapta, soldaţii înaintează cu elan prin ploaia de gloanţe şi grenade. Ofiţerii sînt în cele dintîi rînduri, îndemnînd trupa prin exemplul lor, înflăcărînd-o prin entuziasmul şi dispreţul lor de moarte... Duşmanul e scos din poziţiile noastre, unde se instalase, şi gonit dincolo de tranşeele din care ieşise la atac.

La aripa stîngă a frontului diviziei, unde primejdia e mai mare, batalionul din linia a doua a Regimentului 36 aleargă în ajutorul camarazilor din acelaşi regiment, care se menţine greu pe linia ferată Mărăşeşti-Cosmeşti. Lupta e furioasă, căci duşmanul e superior ca forţe şi încurajat de micul succes iniţial. Cele două batalioane române ale Regimentului 36 sînt cuprinse în vîrtejul morţii... Jertfa nu e zadarnică; duşmanul a fost scos şi aici din poziţiile pe care le cucerise şi aruncat cu mari pierderi peste valea Şuşiţei Seci.

Tot cîştigul ce fusese obţinut de germani, cu sforţări şi cu pierderi foarte mari, e acum pierdut...

Atacul inamic fusese înfrînt. Biruinţa fusese a noastră. Dar ce scump o plătisem! Regimentul 34 pierduse 35 ofiţeri; opt morţi, 27 răniţi; trupă 309 morţi, 1 242 răniţi; Regimentul 36 pierduse 36 ofiţeri, iar trupa 214 morţi şi 740 răniţi. Aproape toţi comandanţii de batalioane erau morţi sau răniţi. Din resturile celor trei batalioane ale eroicului Regiment 34 Constanţa (comandant colonelul Dumbravă), a cărui purtare a fost vrednică de cea mai adîncă admiraţie, s-a putut reconstitui în timpul nopţii numai un singur batalion. Din resturile celor două batalioane ale Regimentului 36, foarte crud încercat, s-a mai putut reconstitui o unitate de aproape 200 oameni cu opt ofiţeri.

O zi grea trecuse. Sîngeroasă şi plină de jertfe, dar dătătoare de curaj, de încredere şi de mîndrie...

Introducerea, selecţia şi traducerea textelor de:
Ioan DRAGOMIRESCU,
Marian ŞTEFAN

CLIO SE AMUZĂ

Într-unul dintre numerele sale recente, revista franceză L'histoire publică o aşa-zisă circulară, emisă în ianuarie 1933 de „Liga apărării etnice a terranovienilor şi a guatemalezilor" şi adresată deputaţilor francezi. Textul documentului, reprodus mai jos, conţine nu mai puţin de zece erori. Le puteţi depista? Menţionăm că unii deputaţi au căzut în capcana întinsă.

„Domnule deputat,

Cunoaşteţi faptul că două state ale republicii Statelor Unite sînt private de majoritatea privilegiilor de care se bucură celelalte patruzeci şi două: este vorba despre Terra Nova şi Guatemala. De mai bine de un secol, noi ne cerem în zadar drepturile. Pentru a nu da decît un exemplu, menţionăm că statele noastre sînt reprezentate în Senatul de la Washington numai printr-un singur senator, în timp ce altele, ca, de pildă, statul New York, prin 12 senatori.

Statul Terra Nova are două milioane de locuitori de origine iberică, care, încă de cînd Cortez a cucerit ţara şi a înfrînt rezistenţa incaşilor, vorbesc limba spaniolă. În ceea ce priveşte statul Guatemala, el foloseşte portugheza, încă de la cucerirea lui de către Don Pedro de Siracuza, în 1456.

În Anglia, am recoltat peste trei sute de adeziuni, printre care pe cele ale domnului Lloyd George şi ale principalilor lideri laburişti.

La Geneva, am sesizat cazul nostru Biroului Societăţii Naţiunilor şi am obţinut asigurarea că se va angaja o discuţie la proxima adunare. Vă solicităm să binevoiţi a ne face marea onoare de a ne trimite un cuvîntel de simpatie, care va figura în cartea de aur pe care o vom prezenta cît de curînd domnului Roosevelt.

Cu mulţumiri",

Semnat: Sir Stanley Guerero

RĂSPUNSURI

● În acea epocă, S.U.A. nu aveau nici 42, nici 44 state, ci 48.

● Terra Nova era de mai bine de două secole posesiune britanică. Domnului Lloyd George şi principalilor lideri laburişti le-ar fi venit greu să-i ceară lui Roosevelt să elibereze un teritoriu al Angliei.

● Guatemala este un stat independent al Americii Centrale.

● Fiecare stat al S.U.A. este reprezentat la Washington prin cîte doi senatori.

● În anii '30, Terra Nova, o regiune deosebit de neprimitoare şi sălbatică, nu număra 2 000 000, ci 300 000 locuitori.

● Terra Nova este populată de descendenţi ai coloniştilor francezi şi anglo-saxoni, care nu au nici în cîin, nici în mînecă cu Peninsula Iberică.

● Cortez nu a cucerit niciodată Terra Nova, mulţumindu-se cu Mexicul.

● Incaşii (sau mai curînd quichaşii) trăiau în America de Sud şi au fost supuşi de Pizzarro.

● Terranovienii vorbesc în principal engleza, iar guatemalezii spaniola.

● Dacă Don Pedro de Siracuza ar fi descoperit Guatemala în 1456, l-ar fi devansat cu 36 ani pe Cristofor Columb.

JURNALUL MEU 1900

V. A. URECHIĂ

„Una din figurile proeminente ale vieţii culturale din a doua jumătate a secolului trecut... Ca istoric a jucat un rol de seamă în pregătirea spirituală a unirii românilor într-o singură ţară".

„Unul din cei mai entuziaşti şi activi animatori şi organizatori ai vieţii culturale din epocă".

Astfel este apreciată în două recente lucrări de referinţă — Enciclopedia istoriografiei româneşti **şi, respectiv,** Dicţionarul literaturii române de la origini pînă la 1900 — **activitatea şi opera unuia dintre istoricii români de seamă din a doua jumătate a secolului trecut: V.A. Urechiă (1834-1901).**

Aparţinînd marii familii a cărturarilor patrioţi, pentru care erudiţia era armă de luptă în susţinerea cauzelor naţionale şi sociale ale poporului, istoricul, scriitorul, profesorul şi omul politic V.A. Urechiă a străbătut epoca sa înflăcărat de marele ideal al românilor: desăvîrşirea unităţii naţionale şi statale. „La orice capăt al Europei, fie congres, fie solemnitate internaţională — mărturisea în aula

Academiei, în 1901, B.P. Hasdeu — pretutindenea unde putea să răsune faima numelui român, Urechiă trebuia să fie acolo...“

Ca președinte al Ligii pentru unitatea culturală a tuturor românilor a desfășurat o amplă campanie în sprijinul luptătorilor memorandiști[1] judecați la Cluj, publicînd, în 1894, volumul Voci latine — de la frați la frați!, în care adunase scrisori de solidaritate cu cauza românilor, primite de la reprezentanți de frunte ai vieții politice și culturale europene. Evocînd activitatea lui V.A. Urechiă în cadrul Ligii culturale, Nicolae Iorga scria în 1930: „[Avea] un mare talent de a cîștiga... atîta iubire pentru români în vasta lume pe care o străbătea neastîmpărul său, continuat pînă și în anii de adîncă bătrînețe“.

În semn de cinstire și recunoștință pentru neobositul susținător al cauzei fraților de peste Carpați, 585 reprezentanți ai românilor transilvăneni i-au dedicat, în 1900, un album omagial. Printre semnatari: George Coșbuc, dr. Vincențiu Babeș, Vasile Lucaciu, Oct. C. Tăslăoanu.

Bibliografia scrierilor sale însumează 626 titluri, de la articolele publicate în presa anilor 1855-1901 (V.A. Urechiă a înființat sau condus mai multe publicații, între care Zimbrul și vulturul, Ateneul român, Dacia, Informațiuni bucureștene) și pînă la monumentalele lucrări Istoria românilor (14 volume, publicate între 1890 și 1902) sau Istoria școalelor de la 1800-1864 (4 volume, apărute între 1892 și 1901). Un loc de seamă în activitatea sa publicistică îl dețin scrierile literare, de evocare istorică, în care reînvie, cu talent, momente și personaje din trecutul țărilor române.

A luat parte la înființarea Societății literare române (1866), devenită Academia română, al cărei membru a fost ales în 1879 fiind, ulterior, vicepreședinte și președinte al secției istorice, președinte al celei literare, iar, spre sfîrșitul vieții, vicepreședinte al Academiei. A fost totodată membru corespondent al Academiei spaniole și membru al Institutului etnografic din Paris. A reprezentat România la prestigioase reuniuni internaționale, cum au fost: Congresul de preistorie de la Copenhaga (1869), Primul congres al orientaliștilor (Paris, 1872), Congresul învățămîntului secundar și superior (Paris, 1889), Congresul pentru pace din Italia (1891), cea de-a VI-a Conferință a „Uniunii interparlamentare“ (Bruxelles, 1895), Congresul de istorie comparată (Paris, 1900).

A contribuit, de asemenea, la înființarea Societății culturale „Ateneul român“ (31 octombrie 1865), în cadrul căreia a desfășurat o bogată activitate de conferențiar, fiind vicepreședinte (1866-1872; 1890-1901) și președinte (1901) al Ateneului.

În viața publică, V.A. Urechiă a intrat de timpuriu, în 1859, cînd a fost numit director la Departamentul cultelor și instrucțiunii publice. Un an mai tîrziu, în cabinetul prezidat de Mihail Kogălniceanu, a fost ministru la același departament (1860-1861), funcție pe care a mai ocupat-o și în guvernul condus de I.C. Brătianu (1880-1881). Din 1881 și pînă la moartea sa (5 decembrie 1901) a fost deputat de Covurluiul, calitate în care s-a preocupat, îndeosebi, de înzestrarea culturală a județului.

În 1890, V.A. Urechiă a fondat la Galați biblioteca ce-i poartă numele, donînd din colecția sa 4 531 volume, 179 manuscrise, plus atlase și hărți.

Între documentele inedite rămase de pe urma acestui neobosit căutător și editor de documente se află și două caiete de însemnări zilnice, pe care V.A. Urechiă le-a intitulat Jurnalul meu. 1900. Ele cuprind notații din prima jumătate a primului an al noului secol.

Sînt însemnări redactate în graba cotidiană, din care răzbate totuși disprețul față de protipendada vremii, față de politica partidului conservator, ele contribuind la conturarea profilului cărturarului patriot care, după cum îl evoca Gr. Tocilescu, a fost un „semănător de idei neîntrecut, democrat nu numai cu vorba, dar și cu fapta“.

Caietele se află la Biblioteca Academiei, secția manuscrise. Le-am transcris selectiv și în măsura în care manuscrisul, deteriorat, ne-a permis. În transcriere, am respectat normele ortografice actuale, păstrînd însă particularitățile stilistice ale autorului. Titlul, subtitlurile, explicațiile în paranteze drepte și notele ne aparțin. Datele sînt pe stil vechi.

Ioan LĂCUSTĂ

1 ianuarie 1900. Un început de an [și] de secol care m-a plictisit. [Este o] iarnă siberiană, polară, combustibil nu se găsește în oraș, nici cu parale multe, necum cu cîți [bani] am eu în pungă. Criză continuă în piață... amenințarea, ce zic amenințarea? — o reală încărcare de dări și de scădere a micului venit anual... Cum vezi, an mizerabil începe astăzi!

Nici unul din cei de la putere nu m-a felicitat pe ziua de astăzi, afară de d. Dissescu[2]. E semnificativ. Ba, trebuie să însemnez ca un adagiu: d. Groșoski [aghiotant regal] mi-a dat carte de vizită „din înalt ordin“. O depunere de carte neașteptată a d-lui și d-nei D. Sturdza.

La balul Curții de astă seară nu mă duc: prefer să stau acasă cu fiii mei.

4 ianuarie. În zilele de 2 seara și pînă azi am fost bolnav la pat de o ușoară influinză [gripă]. Patru zile, vai! de cînd mă ocup cu răspunsul la 1 980 bilete de urări. E lucru oribil! Ultima carte [de vizită] de an nou, primită în 1898, de la neuitatul Alexa dru Flechtenmaher.

5 ianuarie. Astă noapte pe la 12 1/2 ore m-am simțit deodată rău bolnav. Credeam că sînt otrăvit cu medicamente. Am văzut moartea

[1] *Magazin istoric*, nr. 7 și 8/1978.

[2] Vezi, pentru acesta și pentru alte persoane menționate în notele lui V.A. Urechiă, caseta din p. 57.

cu ochii! Peste zi, azi, am fost mai bine şi am putut lucra. Corespondenţa încă îmi ia timp regretabil, dar poţi să nu răspunzi celor care găsesc cu cale a-ţi scrie, mai ales cînd îţi exprimă sentimente lăudabile?

Roata cea mare.— Una din atracţiunile expoziţiei, de şi nu inedită, este „roata cea mare", a cărei funcţionare a început cu mult înainte de deschiderea expoziţiei

In p. 55: *V.A. Urechiă şi doi dintre marii săi prieteni: Al. Vlahuţă (stînga) şi B. Şt. Delavrancea (dreapta)*

In pp. 58,59,60: *din* Mica publicitate *a începutului de an 1900*

6 ianuarie. Bubuie tunul! Obicinuita paradă bisericească a finţirii apelor, la Dîmboviţa. Asistă regele şi oficialitatea. Eu tot închis în casă cu mizerabila de influinză.

Amicul N[icolae] Grigorescu [pictorul] m-a vizitat. Nu-i place nimic din obiectele de artă pregătite pentru exposiţiunea de la Paris de Şcoala noastră de arte şi meserii.

Scrisei azi observaţiunile asupra *Regulamentului organic* pentru cursul meu universitar. Ce lege a oligarhiei! Boierimea şi nimic altul în ţeară!

7 ianuarie. Zi de prostie: trimiteri de bilete de Sf. Ioan şi sînt mulţi. Decît doi, alţii cîţi sînt „oameni"? Socoate pre I. Kalinderu şi, doar cu speranţa de viitor, pe I.I.[C] Brătianu şi spuneţi-mi cît preţuiesc toţi ceilalţi? Ba, mai adaug la rubrica oamenilor pe d. I [L]. Caragiale.

Dissescu Constantin *(1854-1932), jurist român, ministru de justiţie (1899) şi ministru al instrucţiunii (1906, 1912); autor al primului curs românesc de drept constituţional; om politic conservator.*

Epureanu Manolache Costache *(1824-1880), om politic român; preşedintele Consiliului de Miniştri în Moldova (1860-1861), ministru de justiţie (1872-1873).*

Flechtenmacher Alexandru *(1823-1898), compozitor şi dirijor român; întemeietorul şi primul director al Conservatorului din Bucureşti.*

Ionescu-Gion George *(1857-1904), istoric şi publicist român; membru corespondent al Academiei române; în 1899 a publicat* Istoria Bucureştilor, *amplă evocare a Capitalei de odinioară.*

Istrati Constantin *(1850-1918), chimist şi medic român; membru al Academiei române; ministru de lucrări publice (1899), instrucţie (1900), domenii (1907); a înfiinţat Societatea română de ştiinţe (1890).*

Kalinderu Ioan *(1840-1913), jurist român, membru al Academiei române, colecţionar de artă; în 1881-1882 a fost însărcinat de guvernul român să trateze la Berlin răscumpărarea căilor ferate construite de compania Strousberg* (Magazin istoric, *nr. 2-5/1979).*

Manu Gheorghe *(1833-1911), general şi om politic român; ministru de război (1869, 1870, 1888, 1889); de mai multe ori preşedinte al Camerei.*

Mirea George Demetrescu *(1852-1934), pictor român, directorul şcolii de arte frumoase din Bucureşti* (Magazin istoric, *nr. 5/1977).*

Obreja Alexandru *(1860-1937), medic, profesor la Facultatea de medicină din Bucureşti; director general al serviciului sanitar (1899-1901, 1904-1907).*

Philippide Alexandru *(1859-1933), lingvist şi filolog român, membru al Academiei române; a condus lucrările de elaborare a* Dicţionarului limbii române, *din care a redactat într-o primă formă, literele A-D.*

Quintescu Nicolae *(1841-1913), lingvist şi filolog român, profesor universitar la Iaşi şi Bucureşti; membru al Academiei române.*

Smara, *pseudonimul scriitoarei Smaranda Gheorghiu (1857-1944), propagandistă a cauzei românilor peste hotare; a participat la organizarea Congresului pentru pace al Uniunii universale a femeilor şi a reprezentat România la Congresul orientaliştilor (1883), Congresul latin (1902), făcea parte din mai toate societăţile româneşti de cultură.*

Sturdza Dimitrie A. *(1833-1914), om politic şi istoric; academician; preşedinte al Partidului Naţional-Liberal (1892-1908), prim-ministru (1895-1896, 1897-1899, 1901-1904, 1907-1908), secretar şi preşedinte al Academiei române.*

Sturdza Mihail Grigore, *domn al Moldovei (1834-1849); a dus o politică în general conservatoare, cu unele realizări pozitive în domeniul administraţiei şi organizării de stat.*

Urechiă Alcău *(1860-1941), fiul lui V.A. Urechiă, medic şi scriitor.*

Wachmann Eduard *(1836-1908), compozitor şi dirijor român, profesor şi director al Conservatorului din Bucureşti: în 1868, a înfiinţat „Filarmonica", prima orchestră simfonică română cu caracter permanent.*

9 ianuarie. Astă seară la Ateneu a cetit cîteva bucăţi literare d. I.L.Caragiale. Este unic în genul acesta: mahalaoa o prinde ca nimeni altul. Mare succes. Sala arhiplină. După conferinţă i-am oferit supeu.

Menuet la Ministerul Conservator: d. general Manu a trecut la Interne; d. Take Ionescu[1] la Finanţe; d. dr. Istrati

[1] *Magazin istoric, nr. 2, 12/1975.*

la Instrucţiune, iar. d. Ionescu Grădişteanu — marele naţionalist — la Lucrări Publice. O să trăia că şi formaţiunea aceasta cît cioara în par! Regele îşi bate joc de Partidul Conservator... Singur P.P. Carp i-ar place[1].

Din Lisabona îmi veniră 3 pachete cu poşta. Mare emoţiune! Să le deschid ori ba? Se poate întîmpla să fie în ele microbi de ciumă. Am întrebat pe amicul dr. Obreja, de pot să le deschid. El mi-a răspuns printr-o [carte poştală] : „Întors din provincie, mulţumesc admiratului şi ilustrului maestru pentru delicioasa carte şi îl asigur că poate de chide plicurile din Portugalia..." Le-am deschis: o carte despre Barcelona, o scrisoare de la autorul ei şi o diplomă de membru al *Noului ziar al lumei latine* (!?!) şi mai multe numere din *O' Secolo*, ilustraţii, transmise mie de Antonio Ferreira de Serpa, „consul general do Equador, Honduras, Liberia e Nicaragua, consul d'Haiti e Venezuela".

Am trămis d-lui Aurel Popovici [om politic transilvănean] o carte *Românii la Roma*[2].

12 ianuarie. Am scris lui Ferreira de Serpa la Lisabona şi i-am trimis şi lui *Românii la Roma*.

Astăzi, cursul meu la facultate nu l-am putut ţine, fiind bolnav de influinza. Regret, că am multă materie.

La Ateneu m-a întîlnit consulul spaniol. Se pare om de treabă şi cunoscător în arta picturii.

D.N. Grigorescu organizează expoziţiunea sa la Ateneu. Va fi un mare eveniment, ca totdeauna.

15 ianuarie. A apărut vol. I din *Charles I*, de d. Dimitrie Sturdza. Cum să nu-şi facă treburile personale cu asemenea publicaţiuni! Va fi din nou ministru, nu vă îndoiţi!

Vineri, la 12 ianuarie, n-am putut merge la Academie să cetesc memoriul anunţat *Din domnia lui Caragea* fiind bolnav.

---

[1] La 7 iulie 1900 guvernul de sub preşedinţia lui G.G. Cantacuzino (format la 11 aprilie 1899 şi remaniat la 9 ianuarie 1900) a fost înlocuit cu unul condus de P.P. Carp.

[2] Este vorba de cartea lui V.A. Urechiă *Festivitatea română de la Roma. XII octombrie 1899. Dare de seamă*, Bucureşti, 1899, în care sînt relatate manifestaţiile de solidaritate cu România, cu lupta românilor transilvăneni pentru unirea cu patria mumă, organizate în capitala Italiei şi la care au participat personalităţi marcante ale vieţii politice şi culturale italiene.

A apărut nr. 1 al foii numite *Apărarea naţională*[3]. Am dat un articol. În genere, foaia mi se pare slabă! Păcat!

19 şi 20 ianuarie. Deşi încă nedeplin valid am fost astăzi 19 la cursul meu la facultate. L-am ţinut cu plăcere

Virgil Arion
AVOCAT
S'a mutat în Strada Gioriei No. 3
Ţitera Tiroliană
„IDEAL"

Cu care ori-cine, chiar şi copii şi persoane cari nu ştiu carte, poate cînta imediat cele mai frumoase cîntece, fără nici o greşală şi fără a avea cea mai mică idee de note sau muzică.

Preţul unei ţitere într'o cutie elegantă, cu 34 cîntece, dintre cari 6 româneşti, este de lei 2.75; 6 cîntece româneşti deosebi 30 bani. În provincie se expediază franco contra lei 2.70 primiţi înainte sau ramburs.

NB. La semnătură se înapoiază imediat banii.

— A. S. LINDENBERG —
Bucureşti, Strada Stavropoleos No. 6 (A. Dring).

---

[3] Ziar apărut în Bucureşti din ianuarie 1900 pînă la 9 februarie 1903; din 1902, directorul publicaţiei a fost B.P. Hasdeu.

24 ianuarie. Al 41-lea an de la marele act al Unirii Principatelor! Nu pot să-mi amintesc fără o vie emoţie de cele petrecute în acea zi glorioasă pentru naţiunea română. De astădată pe la prăvălii sînt drapele. Am izbutit să trecem 24 ianuarie între zilele de serbări naţionale. Societatea profesorilor secundari a serbat 24 ianuarie la Ateneu. Serată în onoarea lui 24 ianuarie la Societatea „Tinerimea română". S-a petrecut frumos.

26 ianuarie. Astăzi, deschiderea expoziţiunii lui N. Grigorescu. Sublimă! Ce primăveri! Ce soare! România întreagă este pe pînzele lui, toată natura, toată fiinţa ei. Cel mai mare poet al naturii române el este! Am fost cu consulul general spaniol la artistul pictor Mirea. Casă splendidă,

Marele Magazin
Numai pentru Sesonul
de MAIU
se vinde
cu mare reducere de
PREŢURI

La Balon
Articole de Seson
Onor. Public este rugat de a profita de acest
Mare sacrificiu

Ghete chevreaux, negre sau galbene cu lacuri, pentru dame, perechea lei	10	Mănuşi glacé peau de dame (mare sacrificiu) perechea lei	3
Pantofi albi şi de lac, veritabili, pentru dame, perechea lei	6.50	Cravate imitate de Soirne, începând de la, bucata lei	11.30
Pantofi galbeni chevreaux american, pentru dame perechea lei	6.50	Bluze de dame garnisite, bucata lei	4.25
Ghete de bărbaţi rase, „Cornelius" perechea lei	10.75	Umbrele de negru şi culori (mare ocasiune), bucata lei	4.50
La toate aceste instituţiuni cine dovedeşte cu nasturi ai cu tot Louis XV, 1/3 mai mult.		Jupoane de dame, (căptuşite cu mătase) excepţional, bucata lei	17—
O întreită de Madăpolam (chifon) prima calitate, 30 m., bucata lei	13.50	Numai pentru scurt timp Croşetărit de rochii metru	0.35
Corsete acute veritabile, formele cele mai noui, bucata lei	3.50	Ghiuruşi pentru bărbaţi, albe şi colori, bucata lei	2.75
Măsuri pentru rochii, 45 desemne franţoase, metrul lei	1.50	Important! În fie-care Simbătă se vînd corsete de Lenaje şi Mătase cu pr. jumătăţie.	

Cu perfectă stimă, ILIE DIMITRESCU.
Furnizorul Curţei Regale. — ARMATA CAROL I No. 7 (colţul mateiul Hotel Dacia)

? Unde vă duceţi ?

La Depositul de canari str. Gabroveni No. 24. Bucureşci, ca să cumpărăm de Moşi pentru copii, în loc de alte nimicuri, cari sînt nefolositoare. *Un canar* bunişor, care ne amuzează tot anul cu melodiile lui plăcute, procurîndu-ne o mare plăcere. Şi unde mai pui că ni-l dă cu *garanţie* pentru buna lui calitate.

DESCHIDEREA
Restaurantului şi Grădinei
La CHRISTACHE
fost elev la Petre Dumitrescu (Bărăţia)
Str. Gabroveni No. 22, Hotel Romînia
Am onoare a înştiinţa pe onor. mei clienţi, cît şi pe onor. public că am deschis un *restaurant* cu *grădină* în str. Gabroveni No. 22 (hotel Romînia) cu o bucătărie aleasă, unde se găseşte la ori-ce oră din zi şi noapte diferite mîncări şi băuturi.
Bucătăria franceză şi Română.
Vinuri albe şi negre, indigene şi străine.
Champagne din cele mai renumite case.
Tuică călugăre:scă. Mititei zilnic proaspeţi şi patricianî la *Leul şi Cărnatul*.
Serviciul prompt. Preţuri moderate.
Cu stimă, Chr. Ştefănescu
7088 Str. Gabroveni 22 (Hotel Romînia)

atelier minunat, dar peisajele lui nu sînt... — ce să spun? Nu poţi să le compari cu ale d-lui Grigorescu. Mirea lucrează marele tablou comandat de [fostul] ministru [G.G.] Mârzescu: *Inaugurarea universităţii din Iaşi la 1860*. Abia este schiţat. Reuşi-l-va? Acolo am şi eu un colţ, un rol. Ce frumos era pe atunci!

27 ianuarie. Nihil novi sub sole! [Nimic nou sub soare].

Ba da, la Senat projectul de reformă a Codului de procedură. Eram gata să intru la bal la Palat astă seară. Am preferat să trec două ore la Teatrul Naţional.

28 ianuarie. Dar oare Academia nu e datoare să-şi spună cuvîntul în afacerea modificării de termeni limbistici în Codul de procedură ce se modifică de Senat?...

1 februarie. Expoziţiunea de pînze ale lui Grigorescu e vizitată de multă lume. Cumpărători încă puţini. Înalta nobilime tot absentă.

6 februarie. N-am găsit timp să mai însemn aici nimic, atîta m-au copleşit tipografiile Carol Göbl şi Toma Bonţescu cu corecturile de la tom X şi XI din *Istoria românilor*.

Astăzi am fost la Tîrgovişte, unde am ţinut conferinţa promisă [la Ateneul din acest oraş].

8 februarie. Astăzi, regina Elisabeta a vizitat, la Ateneu, expoziţiunea Grigorescu, trasă pe fotoliul ei cu roate. Era voioasă şi părea sănătoasă. Mult a admirat pînzele nemuritorului artist. I-am zis că Grigorescu e cel mai mare poet român. Ea a încuviinţat vorba mea. Se părea că se înţelege [pricepe] destul în pictură, dar nu cred să se ostenească a cumpăra pînze mari, în pierdere, cu preţul mai urcat.

Un june impiegat al d-lui Grigorescu a fotografiat pe regină şi pe cei de faţă, între care şi eu.

1-14 februarie. Bolnav şi ocupat... O supărare am avut. Grigorescu, marele nostru pictor, a fost insultat de administratorul Ateneului, Al. Stăncescu. L-am obligat să-şi ceară scuze.

14 februarie. Regele a vizitat, în 13 februarie, expoziţiunea de pictură Grigorescu. Nu a *cumpărat* pînă azi 14, nimic, decît pare că i-a plăcut tabloul ce i-a făcut pe comandă marele artist.

15 februarie. Aniversarea naşterii mele, în Piatra N[eamţ] la 1834. Am îmbătrînit cu totul. De ce doar pîrdalnicul de cap şi inima mea bate a tinereţe? Tot azi, 15 februarie, îşi serbează aniversarea sa d. Tit Liviu Maiorescu. Admiratorii lui îi prezintă un volum festiv din *Convorbiri* şi *România jună* îi consacră un „premier Bucureşti" plin de miros de tămîie. Aniversare de om mare, de geniu, nu ca a mea, a unui obscur muncitoriu. Ce e curios e că Maiorescu pretinde că numai 60 de ani împlineşte astăzi, pe cînd eu îi ştiu încă vreo 3 peste 60[1].

17 februarie. Astăzi la Academie voi dărui un bilet din acelea prin care ministrul Epureanu Costache din Moldova, pe timpul lui Cuza Vodă, impuse o dare de un sfanţ, biletde constatare a individului. Pe dosul biletului este tipărit că cine nu posedă asemenea bilet e considerat de vagabond. Acest bilet a dat ocasiune nemuritorului Kogălniceanu să strige Divanului, Adunării Moldovei: „Sînteţi toţi vagabonzi, după dl. ministru Costache".

18-24 februarie. Admirabile concertele pianistului [Raoul] Koczalski la Ateneu la 11 februarie şi 15 februarie. Lume nu prea multă, ce probează proasta cultură muzicală a aşa-zisei aristocraţii a noastre.

26 februarie. Conferenţiune la Dorohoi. Programul a fost executat mai mult chiar decît se prevedea. S-a făcut într-un fel sărbătoarea mea. Deşi nemeritată, fu splendidă. Am vorbit despre „Curente". Prefectul Moruzi, primarul Coroi şi tot Dorohoiul au fost admirabili cu mine. Neîntrecut însă v[ice] preşedintele Ateneului, D. Burghelea, sufletul mişcării intelectuale din Moldova.

De la Dorohoi, la 28 februar, am fost la Iaşi, prin noua cale ferată Dorohoi-Cucuteni-Iaşi. Ce locuri dispădurate [despădurite].

Purcelul fabricant de cremvişti, cel mai nou obiect de glumă, amuză mic şi mare, chiar cel mai posomorît trebue să rîză cu poftă văzînd cum fumează purcelul şi face cremvişti, 50 b. — **Cirmaşi** cari sboară în aer, efect nu se póte mai hazliu, 20 b.— **Ţigări de păcălenlă**, 10 b.— **Bonbonane de ciocalată** umplute cu tărîţe în loc de cremă cutia 50 b.— **Tabachera magică**; ţigările apar şi dispar după dorinţă, lei 1. **Cutia de chibrituri** de păcălenlă 20 b. **Praf de scărpinat** cutia 75 b. **Oglinzi de buzunar** miraculoasă pentru bărbaţi, aburindu-se apare o figură de damă picantă.

ARTIFICII
A. S. LINDENBERG, Bucuresci
Strada Stavropoleos No. 2. Etagiul I-iu

19 martie. La 2 ore concert simfonic. Am primit pe regină şi pe moştenitori la scara Ateneului. În holul de jos aadmirat noua marmură [sculptură] a d-lui [Carol] Stork, *Resignarea*, şi un pastel frumos al unui italian din Corfu: un cioban cu oi.

În general, bucăţile alese de Wachmann n-au fost aplaudate. Talentatului Enescu care a condus orchestra la executarea poemei sale naţionale [*Poema română*] i s-au făcut mari ovaţiuni.

[1] O mică împunsătură la adresa marelui său contemporan; Titu Maiorescu s-a născut la 15 februarie 1840.

Seara am prînzit cu toţi copiii la dr. Urechiă, apoi fuga la Ateneu la conferinţa d-nei Smara *Amintiri din Italia*. Dacă nu făcea atîtea descrieri din Neapole, era să facă o bună conferinţă. M-a lăudat fără de gust şi fără de rost. A provocat mari ovaţiuni pentru mine, dar îmi era ruşine de ele. Lumea era nebună. Ne temeam să nu se demoleze Ateneul.

5 aprilie. La Academie [la] 9 1/2 ore şedinţă. Urîtă sfada d-lui D. Sturdza cu Hasdeu şi Tocilescu pentru [premierea] lui Gion Ionescu *(Istoria Bucureştilor)*. A căzut cartea cu 11 [voturi] contra 12.

6 aprilie. Continuă şedinţele la Academie de 2 ori pe zi. Astăzi Hasdeu a adus pentru biblioteca Academiei autograful lui Odobescu.

D.D. Sturdza, din întîmplare, aduse şi d-lui tot astăzi un dar preţios: un pergament nobiliar de la Mihai Viteazul ca domn al tuturor ţărilor române. Efectul actului depus de Hasdeu fu anulat cu cel al darului d-lui Sturdza. S-a citit raportul Comisiunei dicţionarului (dl. D. Sturdza, Gr. Tocilescu, Kalinderu, Quintescu). Ei află minunat începută lucrarea lui Philippide. Eu mi-am făcut rezervele mele pînă ce Academia nu va cerceta ea însăşi măcar o parte din litera *A* lucrată de noul nostru coleg d. Philippide. După amiază n-am mai stat

Ce prostie

comite acela care nu ştie să apreciezo valoarea dinţilor frumoşi şi sănătoşi! Nu sînt oare dinţii factorii cei mai principali ai frumuseţei şi digestiunei? **Odolul** e singurul, dintre toate apele şi pastele de dinţi cunoscute pînă azi, care îi conservă în mod absolut desăvîrşit.

la Academie, ci am plecat spre Sinaia.

9 aprilie. Sinaia! Ce zi admirabilă!

10 aprilie. Am scris multe scrisori, răspunsuri întîrziate la numeroase corespondenţe.

Două necazuri nu m-au cruţat nici la Sinaia: bibliotecarului Surdul i s-a redus leafa la 100 lei! Cu ce să trăiască? De unde să-i pot da eu ceea ce i s-a tăiat? Aristiţa, [sora lui V.A. Urechiă] a rămas fără catedră... De unde să-i mai dau şi ei?

Azi timpul s-a stricat — plouă. Cum mi-e inima tristă, aşa e şi cerul. S-or însenina şi acestea, Sinaie!

12 aprilie. După amiază am fost la Azuga. Mare schimbare acolo. Ce poate face industria!.

Am vorbit la telefon azi cu d. dr. Istrati, ministrul, reclamîndu-i că a lăsat pe drumuri pe biata Aristiţa, după circa 20 ani de muncă. El crede că e o eroare. Să vedem de va fi mijloc de îndreptare.

Am scris la *Istoria românilor*, numirea isteţului M. Sturdza de domn al Moldovei la 1834. Ce de pehlivani şi pe atunci!

15 aprilie. Am semnat azi 200 de circulare, ca preşedinte al Băncii Sinaia. Ce' ridicul! Eu şi finanţele!

16 aprilie. Sinaia. Am terminat azi de scris *Istoria de la 1828 [la] 1834*. Sînt ultimele lecţiuni din anul acesta la Facultatea de litere.

La orele 6 p.m. plecăm pentru Bucureşti. Voi să cerc a repara mizeria familiei nefericitei mele surori Aristiţa, rămasă fără catedră. De unde nu, voi fi nevoit să împart cu ea modestul meu salariu!

17-21 aprilie. Bucureşti. De la 16 aprilie seara am stat la Bucureşti pînă azi 21 april [ie].

Mult am avut de lucru şi în multe graţie cerului am reuşit. Am dobîndit întregirea modestei lefe de 150 [lei] pentru bibliotecarul Surdul. De asemenea, continuarea Aristiţei la catedra sa de la şcoala de meserii la Roman. Foarte gentil a fost de-a pururea dr. Istrati, bunul român.

Am făcut săptămîna aceasta două cursuri la Universitate, în loc de unul, ca să pot pleca în viitoarea săptămînă la Paris, după ce voi fi terminat materia anului.

La Academie, unde în lipsa mea mi-au făcut onoarea să mă aleagă — *mirabile dictu* [e minunat de pus] — [vice] preşedinte, am fost astăzi, vineri. D. Sturdza are o „mînă" de 7 coţi... Ce o fi avînd? Tocilescu în ultima şedinţă plenară i-a tras o sfadă bună şi meritată pentru modul cum înţelege să se facă publicaţiunea documentelor Hurmuzaki.

26 aprilie. Sosit [la Bucureşti] la 11 1/4 ore dimineaţa. Dejunat la dr. Urechiă. Apoi [la] Ateneu, rînduit afaceri. Şi la 5 1/2 h am luat trenul spre Sinaia, unde mă aşteaptă viaţa liniştită.

27 aprilie. Am scris şi trămis ieri la *Universul* nuvela istorică *Profira lui Ralea*[1], episod din foametea de la 1804. Lui Alceu i-a plăcut această ultimă improvizare a bătrînului său tată.

29 aprilie. Ieri, am fost la Bucureşti, fiind vinere academică şi zi de curs la Universitate. Dr. Istrati mi-a povestit la Academie încercarea de atentat contra lui de un nebun, ori smintit.

3 mai. Am venit la Bucureşti să-mi regulez afacerile în vedere cu plecarea spre Paris, deşi bolnav de reumatism oribil. Voi sta aici pînă vineri, 5 mai.

D. ministru Istrati, bunul român, mi-a fost foarte binevoitor. M-a însărcinat ca delegat la Congresul istoric [Congresul de istorie comparată de la Paris] şi mi-a dat un ajutor bănesc pentru acest scop. Numai de mi-ar permite sănătatea.

5 mai. Deşi încă n-am terminat afacerile, o să mă întorc la Sinaia. Boala nepreschimbată... Numai cum o să plec la drum în această stare? Parisul nu e ici-colea! Dr. Urechiă mi-a promis să vină la Sinaia mîine să mă vadă de pot pleca spre Paris.

Sînt orele 4 1/2. Plec la gară pentru Sinaia. Adio căsuţă din Bucureşti.

Pe biroul meu de sus las ultima mea voinţă în caz de moarte.

---

[1] Retipărită în volumul său *Cum era odinioară. Legende române*, Bucureşti, 1901.

CARȚI SOSITE LA REDACȚIE

● **Constantin Dobrogeanu-Gherea — OPERE. VOL. VII** *(sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., ediție îngrijită de un colectiv format din* **Ion Popescu-Puțuri, Ștefan Voitec** *— coordonatori,* **Augustin Deac, Ion Iacoș, Ion Mamina***).*

Editura politică, București, 1980, 512 pp., 23 lei: *studiile critice ale militantului și gînditorului care, printre cei dintîi în lume, a aplicat creator ideile socialismului în domeniul esteticii.*

● **Gheorghe Surpat — NAȚIONALIZAREA ȘI SEMNIFICAȚIA SA ISTORICĂ PENTRU DEZVOLTAREA ROMÂNIEI PE CALEA SOCIALISMULUI** *(sub egida Institutului de studii istorice și social politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., colecția* **File de istorie***).*

Editura politică, București, 1980, 84 pp., 2,50 lei: *actul revoluționar de la 11 iunie 1948.*

● **Mihail Kogălniceanu — OPERE. VOL. IV** *(text stabilit, studiu introductiv, note și comentarii de* **Georgeta Penelea***).*

Editura academiei, București, 1980, 488 pp., 41 lei: *discursurile marelui istoric și om politic român rostite în Parlament între anii 1868 și 1870.*

● **Gheorghe Gheorghe — TRATATELE INTERNAȚIONALE ALE ROMÂNIEI. 1921-1939.**

Editura științifică și enciclopedică, București, 576 pp., 29 lei: *textele rezumate a 533 documente.*

● **ACTE, DOCUMENTE ȘI SCRISORI DIN ȘCHEII BRAȘOVULUI** *(text ales și stabilit, note de* **Vasile Olteanu***; prefață de* **Alexandru Duțu***).*

Editura Minerva , București, 1980, 436 pp., 24 lei: *mărturii din anii 1684-1908.*

● **Radu Florescu, Hadrian Daicoviciu, Lucian Roșu — DICȚIONAR ENCICLOPEDIC DE ARTĂ VECHE A ROMÂNIEI.**

Editura științifică și enciclopedică, București, 1980, 268 pp., 43 lei.

● **C.I. Gulian — STRUCTURA ȘI SENSUL CULTURII.**

Editura politică, București, 1980, 400 pp., 13 lei: *contribuții la istoria ideilor contemporane.*

● **Vasile Cucu, Marian Ștefan — ROMÂNIA. GHID ATLAS AL MONUMENTELOR ISTORICE.**

Editura sport-turism, București, 1980, 500 pp., 66 lei: *incursiuni în istoria județelor patriei.*

● **Constantin Velichi — ROMÂNIA ȘI RENAȘTEREA BULGARĂ.**

Editura științifică și enciclopedică, București 1980, 334 pp., 28 lei: *din cronicul legăturilor româno-bulgare în sec. XVII-XIX.*

● **Iulian Cârțână, Ilie Seftiuc — DIE DONAU IN DER GESCHIECHTE DES RUMÄNISCHEN VOLKES.**

Editura științifică și enciclopedică, București, 1980, 296 pp., 21 lei: *Dunărea în istoria poporului român.*

● **Ion Horațiu Crișan — BUREBISTA ÉS KORA.**

Editura științifică și enciclopedică, București, 1980, 488 pp., 24 lei: *Burebista și epoca sa.*

● **Corneliu Tamaș, Petre Bărdașu, Sergiu Purece, Horia Nestorescu-Bălcești — JUDEȚUL VÎLCEA ÎN ANII PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL** *(prefața de conf. univ. dr.* **Mircea Mușat***).*

Bălcești pe Topolog, 1980, vol. I — 400 pp., vol. II — 256 pp.: *culegere de documente, editată de Societatea Prietenii muzeului „Bălcescu" și Arhivele statului, jud. Vîlcea.*

● **GALAȚI.**

Editura sport-turism, 1980, 280 pp., 20 lei.

● **ALBA.**

Editura sport-turism, 1980, 252 pp., 20 lei: *două monografii apărute în colecția* Județele patriei.

DOUĂ MILENII ȘI CINCI DECENII

A doua serie de întrebări

1. Conștiința descendenței românilor din marea familie a neamurilor tracice răzbate și în versurile scrise de un cărturar moldovean din secolul XVII: „Că s-au tăiat rădăcina noastră... de la Trachie".

Numele lui.

2. „Dacia formează în ziua de astăzi Marea Valahie, iar o parte din ea se numește Transilvania".

Încă din sec. XVI o prestigioasă lucrare sublinia astfel continuitatea de locuire pe pămîntul strămoșilor noștri, unitatea și perenitatea numelui Dacia în conștiința universală.

Indicați titlul lucrării.

3. Geto-dacii au bătut cu precădere monede de argint, dar uneori și de aur.

Cum au fost numite monedele de acest tip?

4. Una dintre așezările getice din nord-vestul Dobrogei a fost identificată pe teritoriul comunei tulcene Luncavița, cele șase niveluri de locuire descoperite atestînd dezvoltarea ei de-a lungul mileniilor.

De cînd și pînă cînd?

5. „Ascensiunea lor subită [a dacilor], se datora unui singur om, regele lor Burebista. Nu a fost învins nici o singură dată. Izbînzile sale erau sistematice și durabile, ca o răsplată periodică pe care o merita de la zei. Căci zeii îl iubeau și-l protejau".

Cine este autorul acestor aprecieri?

Lista cîștigătorilor primului Concurs Magazin istoric 1980 va fi publicată în numărul viitor al revistei.

POSTA MAGAZIN ISTORIC

ÎN URMĂ CU 35 ANI

Sînt o cititoare și admiratoare a revistei dv. de la apariție și pînă în prezent, *ne scrie pensionara* ANA AȘTILEANU, *din* Beiuș, jud. Bihor. Întrucît în acest an s-au împlinit 35 ani de la sfîrșitul războiului antihitlerist (nr. 1-5/1980), vă trimit cîteva fotografii de pe front ale soțului meu, Avel I. Aștileanu, care a luat parte la luptele împotriva fasciștilor cu unitatea din care făcea parte, Regimentul 33 artilerie.

Reproducem una dintre fotografiile-document, făcută la 9 mai 1945: aflați în cantonament, la intrarea estică a orașului Brno, ostașii români împart alimente copiilor cehi înfometați.

NICOLAE TITULESCU, MESAGER AL CULTURII ROMÂNEȘTI

Prof. GHEORGHE S. ȘTEFĂNESCU, *din* Galați: Delegatul permanent al României la Liga Națiunilor, Nicolae Titulescu (nr. 6/1980), a fost numit, la începutul anului 1922, ministru al țării noastre în Anglia. Aici, el a desfășurat, pe lîngă o intensă activitate de apărare a intereselor naționale pe plan extern, și o vie propagandă de întărire a legăturilor culturale dintre cele două popoare.

Despre activitatea depusă de ministrul român în capitala britanică vorbește și scrisoarea (inedită), adresată la 27 martie 1922 cunoscutului om de cultură, profesor la Universitatea din București, Mihail Dragomirescu, pe care o transcriem, mai jos, cu particularitățile ortografice și de limbă ale originalului, păstrat la Biblioteca centrală de stat, Fondul „Saint-Georges", nr. 18 452.

Dragoș Protopopescu, amintit în scrisoare, scriitor și eseist român, profesor universitar, este autorul studiilor *Pagini engleze* și *Fenomenul englez.*

Ritz Hotel, Picadilly, London

Scumpe coleg,

Am citit cu plăcere scrisoarea ce mi-ai trimes prin d-l Dragoș Protopopescu și te rog să crezi că voi face tot ce voi putea pentru a-l folosi în interesul țării.

Aci, mult de lucru, mult, în deosebi pe tărîmul raporturilor culturale.

Voi cerca să interesez și mai mult mediile universitare la cunoașterea literaturii și istorii românești, schimburile intelectuale fiind un puternic substrat al raporturilor politice. Numai că aci lucrurile merg... mai încet, dar și mai sigur! Cu toată prietenia, remîn, scumpe coleg, al D-tale,

N. Titulescu

27 martie 1922, London

LUMINĂTORIUL

FLORIAN MOLDOVAN, *din* Timișoara, *ne trimite o prezentare* a celui mai vechi ziar timișorean în limba română, *Luminătoriul*, apărut între 5 martie 1880 și 12 ianuarie 1894. *El a fost scos de Pavel Rotariu, paginile ziarului fiind* o tribună de luptă pentru drepturile sociale, naționale și culturale ale românilor. *Scopul publicației era de a fi* un sincer operator, luminător și sfătuitor, adecă: un sprijin de care tocmai în timpuri grele, în timpuri de neajungeri, de suferințe [poporul român] are cea mai mare și cea mai urgentă trebuință și lipsă.

În paginile sale erau semnalate evenimentele cultural-literare din celelalte țări române surori, ziarul contribuind și pe această cale, la afirmarea unității românești.

O constantă a Luminătoriului *a constituit-o apărarea drepturilor celor asupriți, în special a țăranilor. La 11 ianuarie 1884 Pavel Rotariu scria:* Lupta noastră, a celor apăsați și exploatați și împiedecați în libera dezvoltare cuiturală, națională și materială a fost și trebuie să fie îndreptată contra neomenești lor, nenormalelor și nedreptelor tendințe și lucruri de sus de la putere.

POSTA MAGAZIN ISTORIC

FOAIE DE STORIĂ ROMÂNĂ

ELENA DUMITRESCU, *din* Bucureşti, *doreşte să afle* ce publicaţii de istorie a scos B. P. Hasdeu (nr. 3/1979) la începutul activităţii sale în Iaşi.

Sosit în 1857 în capitala Moldovei, Hasdeu s-a dedicat unei vaste munci de publicist şi cercetător, de militant pentru Unire. În 1858, a scos săptămînalul România, *cea dintîi publicaţie a sa, ale cărei pagini erau deschise unioniştilor.*

În 1859 a făcut să apară Foaie de storiă română *(patru numere) în care Hasdeu publică, între altele, studiile* Poezia năciunară şi Pomelnicul domnilor Moldovei de Mitropolitul Dosoftei.

În anul următor, întremarteşi iulie 1860, Hasdeu scoate Foiţa de istorie şi literatură, *lunar în care sînt publicate studii istorice şi literare, poezii, traduceri. Aici apare studiul* Pierit-au dacii? *în care marele istoric semnala, printre primii în epoca sa, importanţa cunoaşterii istoriei dacilor pentru studierea ori inii poporului român.*

DOAMNA LUI CUZA VODĂ

În 1909 soţia celui care a fost domnul Unirii, Elena Cuza (nr. 5/1975) la vîrsta de aproape 84 ani, se apropia de sfîrşitul vieţii. Despre ultimele ei dorinţe aflăm dintr-o scrisoare inedită, adresată de fratele ei Theodor Rosetti, din Piatra-Neamţ, la 17 martie 1909, preşedintelui Consiliului de Miniştri, I.I.C. Brătianu, transmisă redacţiei de dr. GHEORGHE GÎRDU, *din* Bucureşti, *document original se află în posesia dr. Victoria Gomoiu, din Bucureşti.*

Domnule Ministru, Aflu că guvernul a dat ordin prefecturii de aici ca, în caz de deces a surorei mele, Doamna Elena Cuza, să se iele toate dispoziţiunile şi măsurile pentru o înmormîntare oficială. Sînt foarte mişcat de această intenţiune a guvernului şi recunoscător pentru onorurile ce vroiţi a face fostei Domnitoare a României. Vă rog însă totuşi ca să revocaţi aceste dispoziţiuni după expresa voinţă a surorei mele care doreşte să fie înmormîntată în modul cel mai simplu, fără nici un fel de paradă sau ceremonie, la moşia noastră părintească din judeţul Vaslui.

Ca depositor al ultimelor ei voinţi pe care cred că sîntem cu toţii datori a le respecta, vă adresez această rugăminte pe care sper că veţi bine voi a o îndeplini.

Primiţi vă rog, Domnule Ministru odată cu mulţumirile mele asigurarea înaltei mele consideraţiuni.

Th. Rosetti

P.S. Starea bolnavei face a se prevedea în curînd deznodămîntul fatal al suferinţelor ei.

Pe plicul scrisorii lui Th. Rosetti este înscrisoarea să se publice cînd va muri.

La 2 aprilie 1909, Elena Cuza a încetat din viaţă la Piatra Neamţ. După propria-i voinţă, a fost înmormîntată la Soleşti, judeţul Vaslui.

ARHEOLOGIE INDUSTRIALĂ

Inginerul BOGDAN GOILAV, *din* Bucureşti, *ne întreabă:* ce este arheologia industrială?

Este vorba despre o disciplină foarte tînără, apărută în anii '50 mai întîi în Anglia. Obiectivul ei este cercetarea tuturor mărturiilor civilizaţiei industriale născute în ultimele trei secole. Sînt cercetate mai cu seamă primele manufacturi şi furnale, poduri metalice şi oţelării, primele căi ferate şi primele maşini. Începuturile capitalismului, care se identifică cu prima revoluţie industrială şi, apoi, cu cea ştiinţifică şi tehnică, sînt investigate cu mijloacele arheologiei. Se urmăreşte totodată conservarea acestor vestigii de început de epocă şi integrarea lor în ansamblul patrimoniului naţional arheologic al diferitelor ţări.

Recent, în editura franceză „Laffont", a apărut o amplă lucrare consacrată arheologiei industriale în Franţa.

DONAŢIE

Subsemnatul CONSTANTIN BOTEZ, *pensionar, din* Iaşi, vă aduc la cunoştinţă că am donat căminului cultural din comuna mea natală, Oltenești, jud. Vaslui, colecţia revistei *Magazin istoric.*

Felicitări pentru frumosul gest.

MONUMENTUL

În completarea notei Publicaţii din vechea provincie a lui Mircea cel Bătrîn *(nr. 7/1980)* IOAN STANCIU, *din* Tulcea, *ne trimite fotografia de mai jos a monumentului ridicat pe Colnicul Hora, din Tulcea, în memoria ostaşilor căzuţi în Războiul de independenţă. Deteriorat în primul război mondial, monumentul a fost restaurat în anii socialismului.*

PUNCT MUZEISTIC

IOAN BÎTEA, *din* Baia Mare, *procuror şef adjunct la Procuratura judeţeană Maramureş, ne aduce la cunoştinţă* că în timpul liber mă ocup de organizarea unui punct muzeistic în satul meu natal, Scărişoara, com. Piscolt, jud. Satu Mare, care este prevăzut a fi inaugurat la 23 august 1980, odată cu un monument în amintirea eroilor din războiul antifascist.

Nicolae MINEI

talon
de participare
la concursul
magazin
istoric 1980
2
ediţia a II-a

CONTENTS (Romanian History) The XV-th International Congress of Historical Sciences: President Ceaușescu's Creative Thinking ● The Congress Seen by Foreign and Romanian Historians ● V. POPESCU The 115-th Infantery Regiment in the August 1944 Romanian Insurrection ● G. KÁLLAI Romania's Example in 1944 ● ȘT. FERENCZI Dacian Citadels in the Orăștie Mountains ● H.M. BERTHELOT, C. KIRIȚESCU 1917. Mărăști, Mărășești, Oituz — A Romanian Glory Triangle (II) ● V.A. URECHIĂ Reminiscences (1900)

SOMMAIRE (Histoire roumaine) Le XV-ème Congrès International des sciences historiques: La Pensée créatrice du Président Nicolae Ceaușescu ● Le Congrès vu par les historiens étrangers et roumains ● V. POPESCU Le Régiment 115 d'infanterie au cours de l'insurrection du 23 Août 1944 ● G. KÁLLAI La Leçon roumaine de 1944 ● ȘT. FERENCZI Cités daciques dans les Monts d'Orăștie ● H.M. BERTHELOT, C. KIRIȚESCU 1917. Mărăști, Mărășești, Oituz — le triangle de la gloire roumaine (II) ● V.A. URECHIĂ Pages de journal (1900)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) XV-ый Международный конгресс исторических наук: Творительная мысль президента Николая Чаушеску ● Икостранные и румынские историки говорят о конгрессе ● В. ПОПЕСКУ 115-ый пехотный полк во время вооружённого восстания 1944 г. ● Г. КАЛЛАЙ Пример Румынии в 1944 г. ● ШТ. ФЕРЕНЦИ Дакийские крепости в горах Орэштие ● Х.М. БЕРТЛО, К. КИРИЦЕСКУ 1917. Мэрэшть, Мэрэшешть, Ойтуз — треугольник румынской славы (II) ● В.А. УРЕКИЭ Страницы восспоминаний (1900)

INHALT (Rumänische Geschichte) Der XV. internationale Historikerkongress: Das schöpferische Denken des Präsidenten Nicolae Ceaușescu ● Ausländische und rumänische Historiker über den Kongress ● V. POPESCU Das Regiment 115 Infanterie in der rumänischen Insurrektion von 23 August 1944 ● G. KÁLLAI Das Beispiel Rumäniens im Jahre 1944 ● ȘT. FERENCZI Dakische Burgen in den Orăștie Gebirgen ● H.M. BERTHELOT, C. KIRIȚESCU 1917. Mărăști, Mărășești, Oituz — ein Dreieck des rumänischen Ruhmes (II) ● V.A. URECHIĂ Tagebuchseiten (1900)

SUMARIO (Historia rumana) El XV-o Congreso internacional de ciencias históricas: El pensamiento creador del presidente Nicolae Ceaușescu ● Historiadores extranjeros y rumanos sobre el Congreso ● V. POPESCU El regimiento 115 de infantería en la insurrección rumana del 23 de Agosto de 1944 ● G. KÁLLAI El ejemplo de Rumania en 1944 ● ȘT. FERENCZI Fortaleza dacias en los Montes de Orăștie ● H.M. BERTHELOT, C. KIRIȚESCU 1917. Mărăști, Mărășești, Oituz — un triángulo de la gloria rumana (II) ● V.A. URECHIĂ Páginas de diario (1900)

ABONNEMENTS : ILEXIM — Departamentul export-import presă, București, strada 13 Decembrie, nr. 3, P.O.B. 136–137, telex : 11226

magazin istoric

București, Intrarea Ministerului, nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702, Cod 70 100, telefon 16 68 72.

REDACTORI : Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Dragomirescu, Ioan Lăcustă, Ioana Ursu-Năstășel, Ana Maria Șerbănescu, Marian Ștefan
SECRETAR RESPONSABIL DE REDACȚIE : Valeriu Buduru
PREZENTAREA ARTISTICĂ : Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR : Anton Tănase
CORECTURA : Georgeta Apreotesei, Constanța Avram

Apare lunar, se găsește de vînzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali, difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate. Prețul unui număr — 5 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii" — București

42427